

CultiVETing

Cultivating Entrepreneurship in
the Agrifood Sector through VET

Dorëzimi 2.4

**Strategjitë Operacionale për zhvillimin e
vazhdueshëm të sektorit të AFP-së në Shqipëri dhe Kosovë**

Project number: 101129381

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

PROJEKT INFORMACION

Akronimi i Projektit	Kultivimi i Veterinarisë Kulturorë
Titulli i projektit	Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agroushqimor përmes AFP-së
Numri i marrëveshjes	101129202381
Programi i BE-së	Ndërtimi i Kapaciteteve në fushën e Arsimit Profesional dhe Trajnim (VET)
Uebfaqja e projektit	

Përgatitur nga

Organizatrat	Agjencia e Promovimit të Punësimit në Kosovë (APPK), Rrjeti i Organizata e Zhvillimit Rural të Kosovës (NORDK), SHMP "Bahri Haxha" SHMAT "Abdyl Frasheri"
Autorët	Agron Hajdari, Teuta Jaha, Zehra Kovaçi, Almir Aburrahmani
Data	Janar, 2025
Versioni	V1.0
Niveli i Shpërndarjes	I kufizuar për pjesëmarrës të tjerë të Programit E+ (përfshirë EACEA, shërbimet e Komisionit dhe rishikuesit e projekteve)

Përmbajtja

Lista e shkurtesave.....	3
Përmbledhje Ekzekutive	4
1. Hyrje dhe qëllimi i dokumentit	5
1.1. Projekti.....	5
1.2. Konsorciumi.....	6
2. Metodologjia	8
3. Analiza e situatës	9
3.1. Kuadri makroekonomik dhe fiskal.....	13
3.2. Tabloja demografike.....	15
3.3. Sfidat dhe mundësitë e mjedisit	22
3.3.1. Faktorët politikë.....	22
3.3.2. Faktorët ekonomikë.....	23
3.3.3. Faktorët socialë.....	23
3.3.4. Faktorët teknologjikë.....	24
4. Vizioni i Strategjisë	25
5. Objektivat	25
5.1. Objektivi 1: Përmirësimi i Kapacitetit Institucional të Ofruesve të AFP-së	25
5.2. Objektivi 2: Përshtatja e Kurrikulave të AFP-së me Nevojat e Tregut të Punës	26
5.3. Objektivi 3: Promovimi i Mundësive të Mësimit të Bazuar në Punë (WBL)	27
5.4. Objektivi 4: Nxitja e Aftësive Ndërmarrëse dhe Inovacionit	28
5.5. Objektivi 5: Integrimi i praktikave dixhitale dhe të qëndrueshme në programet e trajnimit	28
6. Zbatimi, monitorimi dhe raportimi	29
6.1. Mekanizmat për zbatim	30
6.2. Monitorimi dhe raportimi	30
6.3. Vlerësimi	31
7. Plani i Veprimit	33

Lista e shkurtesave

VET	Arsimi dhe Trajnimi Profesional
VETI	Institucionet e Arsimit dhe Trajnimit Profesional
WBL	Mësim i Bazuar në Punë
MESTI	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (Kosovë)
BE	Bashkimi Evropian
SA	Strategjia e Arsimit në Kosovë
PBB-ja	Produkti i Brendshëm Bruto
MES	Drejtoria Komunale e Arsimit
PISA	Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve
PIRLS	Progresi në Studimin Ndërkombëtar të Leximit
STIKK	Shoqata e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit të Kosovës
KAS	Agjencia e Statistikave të Kosovës
NEET	Jo në Arsim, Punësim ose Trajnim
NVM-të	Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme
TIK	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
Agro-ushqim	Sektori i Bujqësisë dhe Ushqimit

Përmbledhje Ekzekutive

Strategjia Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Kosovë paraqet një kornizë gjithëpërfshirëse që synon forcimin e arsimit dhe trajnimit profesional, konkretisht brenda sektorit agro-ushqimor. Kjo strategji synon të përfshijë sistemin e AFP-së me nevojat në zhvillim të tregut të punës, duke u përqendruar në rritjen e cilësisë, rëndësisë dhe qëndrueshmërisë së arsimit, duke adresuar njëkohësisht boshllëqet e aftësive në fuqinë punëtore të Kosovës. Strategjia është zhvilluar në kuadër të projektit **CultivETing**, i mbështetur nga Programi Erasmus+.

Qëllimi kryesor i kësaj strategjie është:

- Forcimi i institucioneve të AFP-së përmes zhvillimit të infrastrukturës, trajnimit profesional për edukatorët dhe partneritetet me palët e interesuara të industrisë.
- Përditësoni kurrikulat e AFP-së për të përfshirë aftësi dixhitale, të gjelbra, sipërmarrëse dhe të buta të përshtatura për kërkesat e tregut të punës.
- Të krijohen partneritete me bizneset për t'u ofruar studentëve stazhe, praktikantë dhe praktikës dhe mundësitë e trajnimit praktik.
- Integrimi i trajnimit për sipërmarrje në kurrikulën e AFP-së, duke nxitur vetëpunësimin dhe inovacionin.
- Theksoni aftësitë miqësore me mjedisin dhe të orientuara nga teknologjia për të përgatitur studentët për të ardhmen trendet e industrisë.

Rezultatet e pritura përfshijnë përmirësimin e punësimit të të diplomuarve në AFP, një rritje të niveleve të aftësive midis pjesëmarrësve të rinj dhe punëtorëve aktualë në industrinë agro-ushqimore, dhe një përshtatje më të madhe të AFP-së. Kurrikulat me nevojat e tregut. Përveç kësaj, kjo strategji do të ndihmojë në krijimin e partneriteteve më të forta midis institucioneve arsimore dhe palëve të interesuara të industrisë, duke promovuar transferimin efektiv të njohurive dhe zbatimin e aftësive në kontekste të botës reale.

Fushat kryesore të fokusit:

Strategjia synon të: Mbështetë ofruesit e AFP-së me burime dhe trajnime për të ofruar arsim përkatës në industri. Përditësojë programet për të përfshirë aftësi moderne dhe praktika të qëndrueshme.

Forcimi i mundësive të trajnimit praktik për studentët. Inkurajimi i inovacionit dhe krijimit të biznesit brenda sektorit agro-ushqimor. Integrimi i praktikave të gjelbra dhe mjeteve dixhitale në programet arsimore.

Kjo strategji do të ndikojë ndjeshëm në zhvillimin e sektorit të AFP-së në Kosovë, duke siguruar që ai të mbetet i rëndësishëm dhe i përgjegjshëm ndaj nevojave të sektorit agro-ushqimor. Duke u përqendruar në këto fusha kryesore të aftësive, Strategjia Operacionale synon të krijojë një fuqi punëtore që mund të nxisë inovacionin, të mbështesë praktikantë dhe praktikantë të qëndrueshme dhe të forcojë kontributin e sektorit agro-ushqimor në ekonominë e Kosovës.

1. Hyrje dhe qëllimi i dokumentit

Strategjia Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Kosovë shërben si një udhërrëfyes gjithëpërfshirës i hartuar për të forcuar sektorin e Arsimit dhe Trajnimit Profesional (AFP), veçanërisht brenda industrisë agro-ushqimore. Ky dokument përcakton veprime strategjike që synojnë nxitjen e rritjes së qëndrueshme, rritjen e zhvillimit të aftësive dhe sigurimin e përputhshmërisë së aftësive të fuqisë punëtore të Kosovës me kërkesat e sektorit agro-ushqimor në zhvillim.

Kjo strategji është zhvilluar në kuadër të projektit *CultiVETing*, në kuadër të Paketës së Punës 2: Parashikimi i Rëndësisë së Sektorit Agro-ushqimor për Shqipërinë dhe Kosovën. E mbështetur nga programi Erasmus+, kjo iniciativë drejtohet nga objektivat për të:

- Promovimi i angazhimit të sektorit privat në proceset e qëndrueshme ekonomike në nivel lokal, me AFP-në dhe zhvillimin e biznesit si shtylla kryesore.
- Mbështetja e zhvillimit të kapaciteteve të fokusuara në cilësi për palët e interesuara të AFP-së në sektorin agro-ushqimor përmes planifikimit strategjik dhe modeleve të qeverisjes së përbashkët.

Si pjesë e një iniciative më të gjerë Erasmus+, kjo strategji jo vetëm që pasqyron prioritetet lokale për përmirësimin e AFP-së në Kosovë, por gjithashtu përputhet me kornizat e mbështetura nga BE-ja që synojnë rritjen e standardeve arsimore, forcimin e punësimit dhe mbështetjen e qëndrueshmërisë ekonomike. *Strategjia Operacionale* synon të fuqizojë sistemin e AFP-së të Kosovës për të adresuar boshllëqet aktuale të aftësive, për t'iu përgjigjur nevojave të industrisë dhe për të përgatitur një fuqi punëtore që mund të kontribuojë në mënyrë efektive në sektorin agro-ushqimor të vendit. Ajo do t'i udhëzojë palët e interesuara, duke përfshirë edukatorët, partnerët e industrisë dhe politikëbërësit, për të zbatuar veprime të koordinuara, për të nxitur zhvillimin e qëndrueshëm dhe në fund të fundit për të nxitur një mjedis të favorshëm për rritje dhe inovacion në peizazhin e trajnimit profesional të Kosovës.

1.1. Projekti

CultiVETing: Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agrorëshqimor përmes AFP-së, (Numri i Projektit: 101129381) është një Projekt për Ndërtimin e Kapaciteteve në fushën e Arsimit dhe Trajnimit Profesional, i financuar në kuadër të ERASMUS-EDU-2022-CB-VET.

Misioni i propozimit të projektit është të kuptojë dhe mbledhë të gjitha vështirësitë me të cilat përballen institucionet e AFP-së dhe të përmirësojë kontributin e tyre në tejkalimin e hendekut midis sektorit të AFP-së dhe nevojave të tregut të punës në sektorin Agro-Ushqimor. Përveç kësaj, iniciativa CultiVETing synon të zhvillojë kurrikula të përshtatura (PP4) dhe mjete të tjera thelbësore që do të kontribuojnë në përgjigjen ndaj

kërkesat e tregut të punës. Përmes kësaj qasjeje, projekti synon të ofrojë mjedisin dhe kushtet e përshtatshme për zhvillimin e këtyre shërbimeve në institucionet e AFP-së.

1.2. Konsorciumi

CultiVETing përfshin një partneritet të gjallë transnacional prej 13 partnerësh, përkatësisht:

P1 - EVBB si Lider, Shoqata Evropiane e Instituteve të Trajnimit Profesional është shoqata evropiane ombrellë e ofruesve të arsimit falas dhe jofitimprurës. Objektivi i saj qëndron në përmirësimin cilësor të arsimit dhe trajnimit profesional në vendet evropiane dhe një rritje të përpjekjeve që po bëhen në arsim në nivel evropian. EVBB ka një rrjet të gjerë brenda dhe jashtë Evropës (65 Institucione Arsimore dhe 1500 Qendra Arsimore).

P2 – AKMI, duke qenë një Ofrues Arsimor me përvojë të fortë në metodologjitë e hartimit të kurrikulave dhe programet e praktikës profesionale, duke qenë Institucioni kryesor i AFP-së në Greqi me mbi 15.000 nxënës. AKMI ka gjithashtu përvojë të fortë si Partner Kryesor si në projektet KA2 dhe KA3 Erasmus+ ashtu edhe në Projekte të tjera të Bashkëfinancuara (REC, AMIF) me një kapacitet të fortë financiar për të mbështetur koordinimin e projektit, duke siguruar zbatimin e suksesshëm dhe të qetë të tij.

P3 - Vullnetarizmi Ndërkombëtar për Zhvillimin (VIS): VIS ka punuar në 40 vende të ndryshme për zhvillimin dhe forcimin e sistemeve cilësore dhe efektive të AFP-së, duke lehtësuar tranzicionin nga shkolla në punë dhe punësimin cilësor për të rinjtë dhe gratë në nevojë, duke përfshirë aktorë kyç nga publiku, organizatat jofitimprurëse dhe sektori privat i ekosistemit të AFP-së.

P4 - Finanziaria Ligure për Zhvillimin Ekonomik (FI.LSE): është organi teknik që mbështet dhe ndihmon Rajonin e Ligurias dhe autoritetet e tjera territoriale në planifikimin, zhvillimin dhe zbatimin e politikave dhe ndërhyrjeve për të mbështetur sistemin ekonomik dhe social të rajonit, inovacionin dhe kërkimin.

P5 - BK Consult GmbH (BK-CON), partneri i Sigurimit të Cilësisë, do të forcojë partneritetin tonë gjatë zbatimit të projektit përmes hartimit dhe përdorimit të një mekanizmi të sigurimit të cilësisë. Do të udhëheqë Detyrën 1.3 duke i siguruar partneritetit mekanizmat, procedurat, treguesit dhe metodologjitë e Sigurimit të Cilësisë, duke dorëzuar raportet e Sigurimit të Cilësisë në baza gjashtëmujore dhe duke caktuar një Vlerësues të Jashtëm.

P6 - Qendra Don Bosko e Tiranës (Qendra Don Bosko) ka vepruar në Shqipëri që nga viti 1994 së bashku me VIS, me qëllim ofrimin e aktiviteteve sociale, kulturore dhe shkollore për fëmijë dhe të rinj, duke u përqendruar veçanërisht në pjesëmarrjen e atyre që janë më në disavantazh.

P7 - Rrjeti Shqiptar për Zhvillim Rural (ANRD) është një rrjet kombëtar i OSHC-ve shqiptare në fushën e zhvillimit rural. Që nga themelimi i tij nga 14 organizata themeluese, anëtarësia e ANRD është zgjeruar në mënyrë të qëndrueshme territoriale dhe tematike. Që nga marsi i vitit 2022, ka 30 organizata anëtare me të drejta të plota që janë aktive dhe të dukshme në tema të ndryshme të zhvillimit rural dhe zona të ndryshme gjeografike të vendit.

P8 - Universiteti Bujqësor i Tiranës/Universiteti Bujqësor i Tiranës (UBT/AUT): është një qendër unike e arsimit të lartë në Shqipëri. Universiteti Bujqësor i Tiranës ka mbi 6,000 studentë aktualë, afërsisht 4,300 studentë bachelor dhe 1,700 studentë master. UAT ofron 23 kurse bachelor, 15 kurse Master Shkencor, 16 kurse Master Profesional, 1 Kurs Master Ekzekutiv, 1 kurs studimi të integruar të ciklit të dytë, 6 kurse profesionale. Në total ofrohen 62 programe studimi nga 5 fakultete. UAT ka afërsisht 300 profesorë dhe 300 staf jo-mësimdhënës.

P9 - Agjencia për Promovimin e Punësimit në Kosovë (APPK) është një organizatë joqeveritare dhe jofitimprurëse, aktive në fushën e riintegritit ekonomik (Këshillim, profilizim, trajnime profesionale, punësim, biznese të reja dhe certifikime) dhe që ofron mbështetje për riintegrim socio-ekonomik dhe ndërtim kapacitetesh për grupe të ndryshme të synuara, duke siguruar qëndrueshmërinë e tyre socio-ekonomike dhe avancimin profesional.

P10 - Rrjeti i Organizatave për Zhvillim Rural të Kosovës (NORDK) u krijua në vitin 2013, si një rrjet kombëtar që promovon dhe mbështet zhvillimin e marrëdhënieve dhe partneritetit midis sektorëve të ndryshëm të komunitetit rural në Kosovë përmes aktiviteteve të avokimit që kontribuojnë në zhvillimin e qëndrueshëm rural. NORDK si rrjet kombëtar ka 35 anëtarë, duke përfshirë bashkimin e shoqatave të grave fermere, Grupet Lokale të Veprimit, këshillat rinore, organizatat e pakicave dhe organizata të tjera me sfond rural, ekonomik dhe të avokimit.

P11 - SHMP "Bahri Haxha" (BAHRI HAZHA) është Qendër Arsimore e Formimit Profesional. Si një institut arsimor, ka një numër total prej 86 personeli, përfshirë numrin e mësuesve. Shkolla BAHRI HAZHA ofron programe trajnimi për më shumë se 970 studentë.

P12 - Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural e Shqipërisë (MBZHR) është përgjegjëse për rregullimin e aktivitetit ekonomik në sektorin bujqësor të vendit me qëllim rritjen e kapacitetit prodhues të sektorit. Është gjithashtu përgjegjëse për bujqësinë, zhvillimin rural, sigurinë ushqimore dhe mbrojtjen e konsumatorit, peshkimin dhe akuakulturën.

P13 - SHMAT ABDYL FRASHERI (ABDYL FRASHERI) ka një traditë të mësimdhënies dhe të nxënies në fushat e bujqësisë. U themelua në vitin 1946 me 75 nxënës, në vitet '80 shkolla arriti kulmin e saj për sa i përket numrit të nxënësve me 1300 nxënës.

2. Metodologjia

Strategjia Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Kosovë u hartua në kuadër të projektit CultiVETing. Strategjia përqendrohet në krijimin e një rruge zhvillimi të qëndrueshme dhe të përgjegjshme për sektorin e AFP-së, veçanërisht në lidhje me nevojat në zhvillim të industrisë agro-ushqimore të Kosovës. Metodologjia e përdorur për të zhvilluar këtë strategji ndjek një qasje me faza të hartuar për të përfshirë mbledhjen gjithëpërfshirëse të të dhënave, analizën e thelluar dhe konsultimin e gjerë me palët e interesuara. Çdo fazë është strukturuar për të ndërtuar në mënyrë sistematike mbi njohuritë dhe kontributet e palëve të interesuara kryesore të AFP-së, duke përfshirë institucionet arsimore, bizneset, studentët dhe përfaqësuesit e qeverisë. Duke e përafruar kornizën strategjike me kërkesat specifike sektoriale, metodologjia me faza siguron që strategjia të jetë relevante, e zbatueshme dhe në përputhje me qëllimet më të gjera në zhvillimin e qëndrueshëm, dixhitalizimin dhe praktikën e gjelbra. Kjo qasje lejoi përmirësimet përsëritëse përmes reagimeve nga palët e interesuara dhe siguroi që secila fazë të kontribuonte në një kuptim holistik të mundësive, boshllëqeve dhe kërkesave praktike të nevojshme për përparimin e vazhdueshëm të sektorit të AAP-së në Kosovë.

Faza 1: Analiza e Gjendjes së Artit

Kjo fazë u përqendrua në identifikimin e kushteve ekzistuese dhe boshllëqeve të aftësive në sektorin e AFP-së agro-ushqimore. Një metodologji e strukturuar kërkimore përdori qasje si sasiore ashtu edhe cilësore, duke përfshirë pyetësorë dhe intervista për të vlerësuar aftësitë dhe kompetencat sipërmarrëse të të diplomuarve në AFP dhe studentëve aktualë. Mbledhja e të dhënave përfshiu përgjigjet nga bizneset, edukatorët dhe studentët, së bashku me intervista të thelluara me 20 palë të interesuara kryesore, duke formuar një kuptim themelor të sfidave dhe mundësive të sektorit.

Faza 2: Krijimi i një Komuniteti Praktik (CoP)

Praktikat më të mira në bashkëpunimin AFP-biznes dhe mbështetjen sipërmarrëse u mbledhën përmes analizimit të iniciativave të suksesshme në sektorin agro-ushqimor. Kjo fazë identifikoi qasje efektive, veçanërisht në të nxënies në punë (WBL) për komunitetet rurale, mbështetjen për fermerët e rinj dhe asistencën teknike. Një kombinim i mjediseve të drejtpërdrejta dhe online lehtësoi ndarjen e njohurive, duke përafruar mekanizmat e trajnimit të palëve të interesuara dhe duke promovuar shkëmbimin e praktikave efektive.

Faza 3: Aktivitetet e të Mësuarit nga Bashkëmoshatarët

Për të adresuar boshllëqet në njohuri dhe për të forcuar bashkëpunimin, u organizuan sesione të të nxënësve nga kolegët, duke përfshirë vizita studimore dhe punëtori interaktive në Itali dhe Greqi. Këto sesione u mundësuan pjesëmarrësve të eksploronin qeverisjen efektive të zhvillimit ekonomik lokal dhe strategjitë e biznesit, duke ndarë njohuri mbi politikat e tregut të punës që lidhen me AFP-në në Kosovë.

Faza 4: Bashkëpunimi Operacional

Diskutimet në nivel kombëtar me palët e interesuara publike dhe private ofruan një platformë për të diskutuar qasjet ndaj harmonizimit të AFP-së me biznesin. Këto diskutime synonin të zgjidhnin sfidat e bashkëpunimit, duke nxitur integrimin midis institucioneve private dhe publike të AFP-së në Kosovë dhe Shqipëri.

Faza 5: Zhvillimi dhe Finalizimi Strategjik

Strategjia u përpunua në një plan operativ duke përdorur njohuri nga të gjitha fazat e mëparshme. Ky plan përfshinte objektiva, role, afate kohore dhe metrika vlerësimi të përcaktuara qartë për të mbështetur AFP-në. zhvillimin e sektorit në aftësitë dixhitale, të gjelbra dhe sipërmarrëse.

Kjo qasje me faza lehtësoi mbledhjen e strukturuar të të dhënave, angazhimin e plotë të palëve të interesuara dhe përputhshmërinë me praktikën e provuara, duke kulmuar në një strategji të fuqishme dhe të bazuar në prova që adreson në mënyrë gjithëpërfshirëse nevojat e sektorit të AFP-së në Kosovë.

3. Analiza e situatës

Sistemi aktual i AFP-së në Kosovë përballë me sfida të shumta, duke përfshirë cilësinë e pamjaftueshme, përputhjen e pamjaftueshme me nevojat e tregut të punës, mundësitë e kufizuara të të nxënësve praktik dhe shërbimet e dobëta të këshillimit për karrierën. Adresimi i këtyre çështjeve kërkon një qasje gjithëpërfshirëse për të përmirësuar qeverisjen, për të rritur përputhjen e kurrikulës me kërkesat e tregut dhe për të krijuar mekanizma të fuqishëm të sigurimit të cilësisë. Rritja e investimeve në infrastrukturë, promovimi i balancës gjinore dhe nxitja e një bashkëpunimi më të fortë me sektorin e biznesit janë hapa thelbësorë drejt një sistemi më efektiv të AFP-së që mund të nxisë rritjen ekonomike dhe të përmirësojë standardet e jetesës në Kosovë. Cilësia e pamjaftueshme e ofertave të arsimit dhe trajnimit profesional (AFP) në Kosovë ka çuar në kënaqësi të ulët të punëdhënësve me aftësitë dhe kompetencat e të diplomuarve të AFTP-së. Ky problem përkeqësohet më tej nga një shkallë e ulët e tranzicionit nga shkolla në punë. Mundësitë për të nxënë gjatë gjithë jetës dhe lëvizshmëri janë të kufizuara, duke mos arritur të përmbushin nevojat e vazhdueshme të rikualifikimit të fuqisë punëtore. Prandaj, fokusi kryesor brenda kësaj fushe strategjike është rishikimi dhe përmirësimi i cilësisë së arsimit dhe trajnimit profesional. Kjo përfshin zhvillimin e aftësive të transferueshme, aftësive dixhitale, aftësive sipërmarrëse dhe aftësive teknike profesionale, në përputhje me kërkesat e tregut të punës dhe trendet në transformimin dixhital dhe të gjelbër.

Në ekonominë moderne, arsimi është thelbësor për rritjen ekonomike dhe përmirësimin e standardeve të jetesës. Përpjekjet e Kosovës për të arritur këto qëllime janë të lidhura drejtpërdrejt me produktivitetin e fuqisë punëtore.

nivelet. Korporata e Sfidës së Mijëvjeçarit (KSM) ka vlerësuar normat e kthimit të arsimit në Kosovë, duke arritur në përfundimin se arsimi me cilësi të ulët pengon ndjeshëm rritjen ekonomike. Kjo analizë thekson se hendeku i aftësive lidhet me nivelet e pjesëmarrjes në arsim, kompetencat specifike si gjuhët e huaja dhe aftësitë kompjuterike, aftësitë e buta dhe cilësinë e përgjithshme të arsimit. Cilësia, përfshirja dhe kohëzgjatja e shkollimit jo vetëm që ndikojnë në përmirësimin e kapitalit njerëzor dhe krijojnë parakushte për zhvillim shoqëror dhe ekonomik, por gjithashtu ofrojnë një bazë për rritjen e mundësive të punësimit.¹

Lidhja e arsimit dhe trajnimit profesional me tregun e punës

Arsimi i mesëm profesional supozohet të trajtojë dhe përgatisë nxënësit në shumë profesione dhe zanate të ndryshme për të hyrë në tregun e punës pas përfundimit të arsimit të mesëm profesional. Por shumë vlerësime tregojnë se shkollat e mesme profesionale në Kosovë nuk e përmbushin në mënyrë të kënaqshme këtë qëllim. Në përgjithësi, gjendja dhe cilësia e këtyre shkollave nuk është në nivelin e duhur, sepse këto shkolla përballen me shumë sfida, të tilla si mungesa e bashkëpunimit të duhur me bizneset, përshtatja e pamjaftueshme me tregun e punës, infrastruktura dhe pajisjet e pamjaftueshme, mungesa e laboratorëve dhe punëtorëve, mungesa e mësimdhënies dhe të nxënësve praktik dhe trajnimit në vendin e punës, mungesa e materialeve mësimore dhe mungesa e shërbimeve të orientimit dhe këshillimit në karrierë në ciklin paraprak shkollor.

Aktualisht, një numër i konsiderueshëm i kualifikimeve të ofruara në shkollat profesionale nuk bazohen në nevojat e tregut të punës, mungojnë standardet e profesioneve për shumë profile, kurrikula për lëndët e përgjithshme nuk është përditësuar dhe vendimet për hapjen e profileve të caktuara merren pa ndonjë analizë të duhur të nevojave të tregut të punës. Miratimi dhe fillimi i zbatimit të kurrikulave të reja u shty me idenë për të finalizuar dhe miratuar fillimisht Kurrikulën Bërthamë për AFP-në, për të intensifikuar procesin e hartimit të standardeve të profesioneve dhe mbi këtë bazë për të unifikuar qasjen dhe strukturën e kurrikulave të hartuara për profilet profesionale, si dhe për të siguruar ndërlidhjen me nevojat e tregut të punës.

Hulumtimi i tregut të punës nuk mbështetet nga sistemi i informacionit të tregut të punës, i cili nuk ofron të dhëna të përditësuara dhe relevante për nevojat dhe kërkesat e tregut të punës (domethënë, të punëdhënësve). Nga ana tjetër, mungon një metodologji standarde për hulumtimin e tregut të punës dhe parashikimin e nevojave të tregut të punës.

Këshillimi dhe orientimi në karrierë mbetet një sfidë dhe shërbimet e ofruara janë ende të kufizuara në disa komuna. Në disa komuna ka qendra këshillimi dhe orientimi në karrierë në nivel komunal ose zyrtar e këshillimit dhe orientimit në karrierë ndodhen brenda shkollave. Në vitet e fundit, janë zbatuar disa programe trajnimi për mësuesit e shkollave profesionale për këshillim në karrierë dhe bashkëpunim me punëdhënësit, si dhe investime në qendrat e karrierës.

¹ [Strategjia e Arsimit në Kosovë 2022-2026.](#)

në disa shkolla profesionale. Megjithatë, nuk është bërë përparim i mjaftueshëm në emërimin e këshilltarëve për udhëzim dhe orientim në karrierë.

Mësimdhënia është kryesisht teorike, ndërsa mundësitë për zhvillimin profesional të mësuesve në përmirësimin e aftësive pedagogjike dhe në kryerjen e mësimdhënies dhe të nxënësve praktik janë të kufizuara. Edhe rruga e përgatitjes profesionale të mësuesve (para shërbimit) për AFP nuk është e qartë.

Një tjetër sfidë e AFP-së mbetet kryerja e mësimdhënies dhe të nxënësve praktik (në shkollë dhe në vendin e punës). Mungojnë punëtorët për shumë profile, edhe nëse ekzistojnë, ato nuk mund të shfrytëzohen plotësisht për shkak të pajisjeve të vjetruara (ose mungesës së tyre), mungesës së lëndës së parë (materialeve të konsumit) të nevojshme për trajnim praktik dhe përgatitjes së pamjaftueshme të instruktorëve për kryerjen e mësimdhënies dhe të nxënësve praktik. Nga ana tjetër, pilotimi i arsimit të dyfishtë nuk ka filluar ende. Sfidat në ofrimin e të nxënësve në punë janë të ndryshme, si nga ana e shkollave ashtu edhe nga ana e punëdhënësve. Pavarësisht gatishmërisë së punëdhënësve për të pranuar studentë për të nxënësve në punë, ata në përgjithësi nuk kanë kapacitetet për të akomoduar një numër të madh studentësh. Shumica e ndërmarrjeve kosovare janë mikro dhe të vogla dhe kanë vizion për zhvillim afatshkurtër. Për më tepër, edhe në rastet kur studentët kryejnë të nxënësve në punë të një punëdhënësi, kjo rrallë bëhet me planifikim të duhur bazuar në kërkesat e kurrikulës. Sfidat tjera që pengojnë kryerjen e të nxënësve në punë janë mungesa e planeve afatgjata të zhvillimit në shumicën e ndërmarrjeve, mungesa e koordinatorëve në shkolla që do të shërbenin si lehtësues midis shkollave dhe punëdhënësve.

Në vitin 2020, MASTI ka miratuar UA 137/2020 për të nxënësve në punë në institucionet e arsimit dhe trajnimit profesional², i cili rregullon mënyrën e organizimit, drejtimit dhe vlerësimit të studentëve gjatë kryerjes së të nxënësve në punë. Është miratuar rregullorja 135/2020 për mbrojtjen dhe ruajtjen e shëndetit të nxënësve gjatë trajnimit praktik në shkollë dhe në vendin e punës. Megjithatë, ende nuk ka një instrument për të stimuluar ndërmarrjet që të bashkëpunojnë me shkollat në kryerjen e të nxënësve në punë.

MASHT ka miratuar UA 136/2020 për krijimin e një strukture nxitëse për të mbështetur arsimimin e nxënësve në profile të mangëta dhe për vajzat/gratë në profile teknike në institucionet e arsimit dhe aftësimit profesional. Në këtë drejtim, ndahen bursa për vajzat që ndjekin shkollat profesionale në profilet e teknologjisë ushqimore dhe agrobiznesit dhe për vajzat që regjistrohen në kurse teknike në shkollat profesionale.

Korniza ligjore për gjurmimin e të diplomuarve nga sistemi i AFP-së në nivel kombëtar mungon dhe si pasojë mungojnë të dhënat mbi punësimin e të diplomuarve dhe përputhshmërinë e aftësive të tyre me kërkesat e tregut të punës.

Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) ka publikuar rezultatet e Anketës së Fuqisë Punëtore për tremujorin e tretë të vitit 2023. Shkalla e papunësisë në Kosovë 10.6%. Rreth dy të tretat e popullsisë në Kosovë

² <https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/12/udhizimi-administrative-me-nr-137-2020-te-mesurit-ne-vendin-e-punese-ne-jaap.pdf>

³ [Strategjia e Arsimit në Kosovë 2022-2026.](#)

(1 180 450) janë popullsi në moshë pune (21 665 më pak se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Personat aktivë ishin 483 259 (15 093 më shumë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Personat joaktivë ishin 697 191 (36 758 më pak se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Personat e punësuar ishin 432 040 (14 567 më shumë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Personat e papunë ishin 51 219 (526 më pak se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar).

Treguesit kryesorë të tregut të punës

Të rinjtë përballen me sfida të konsiderueshme në kalimin nga shkolla në punë për shkak të problemeve të cilësisë, rëndësisë dhe përfshirjes së sistemit arsimor. Përveç kësaj, ekziston një mospërputhje midis pritjeve të tyre dhe kërkesave aktuale të tregut të punës.⁴

Përqindja e meshkujve të punësuar në vitin 2023 ishte 53.9% (3.1% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Ndërsa përqindja e femrave të punësuar ishte 20.2% (1.1% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Shkalla e punësimit ishte 36.6% (1.9% më e lartë se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar). Shkalla e papunësisë ishte më e ulët në 10.6% (-0.4% më e ulët se në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar).

Shkalla e inaktivitetit vazhdon të mbetet mjaft e lartë (59.1%), më e ulët (-2.0%), krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit të kaluar. Shkalla e inaktivitetit tek femrat ishte shumë e theksuar me 75.2%, krahasuar me meshkujt, 42.0%.

Sektorët ekonomikë që kryesojnë me punësim vazhdojnë të jenë: tregtia me 19.9%, ndërtimi me 12.6%, arsimi me 10.0%, prodhimi me 9.1%, administrata publike dhe mbrojtja me 8.2%, etj. Femrat ishin të punësuar kryesisht në sektorët e arsimit, tregtisë dhe kujdesit shëndetësor, me 55.1% të tyre. Ndërsa, meshkujt ishin të punësuar kryesisht në sektorët e tregtisë, ndërtimit, prodhimit, administratës publike dhe mbrojtjes, akomodimit dhe aktiviteteve të shërbimeve, me 62.4%.

Kualifikimet dhe kurrikula

Kurrikulat aktuale për kualifikimet e ofruara nga ofruesit publikë të AFP-së nuk përputhen mjaftueshëm me nevojat e tregut të punës, me përshkruesit e përcaktuar nga KKK-ja për nivelet dhe llojet përkatëse të kualifikimeve, as me kompetencat kryesore të përcaktuara nga Korniza Kurrikulare për Arsimin Parauniversitar (në rastin e programeve formale).

⁴ [Raporti Vjetor i Kosovës 2023. UNICEF, 2023.](#)

⁵ Anketa e Fuqisë Punëtore (AFP), Tremujori 3. Agjencia e Statistikave të Kosovës, 2023.

Dobësia e parë në lidhje me këtë funksion qeverisës lidhet me faktin se përgjegjësia për kryerjen e analizave kombëtare, sektoriale dhe rajonale të nevojave për aftësi dhe trajnim nuk është përcaktuar qartë në sistemin aktual të qeverisjes dhe menaxhimit të AFP-së, dhe/ose nuk është përmbushur (në mungesë të burimeve njerëzore dhe kapaciteteve profesionale, por edhe për shkak të mungesës së llogaridhënies dhe menaxhimit të performancës). Pjesëmarrja aktive dhe e përgjegjshme e punëdhënësve në këtë drejtim gjithashtu nuk është e institucionalizuar. Si pasojë, këto analiza nuk janë të disponueshme në asnjë nivel:

- Në nivel qendror, Agjencia e Punësimit e Republikës së Kosovës (AARK) - mirëmban Sistemin e Informacionit të Tregut të Punës (LMIS), i cili ofron informacion sasiore dhe cilësor mbi situatën dhe trendet e ofertës dhe kërkesës së punës; megjithatë, shumë elementë të LMIS ende nuk janë funksionalë, ndërsa analiza e të dhënave, duke përfshirë nevojat për aftësi në nivel kombëtar, sektorial dhe rajonal, nuk është e disponueshme.
- Sa i përket analizave sektoriale të nevojave për aftësi dhe trajnim, Komitetet Sektoriale të AFP-së nuk janë krijuar, prandaj kontributi i tyre në këto analiza nuk shfrytëzohet.
- Në nivel lokal, analiza e nevojave të tregut të punës lokal dhe rajonal (është (e parashikuar) që do të bëhet nga komunat (Ligji për AFP-në, Neni 28, paragrafi 1 dhe 2); megjithatë, mekanizmat e bashkëpunimit me punëdhënësit, me QAP-të, OJQ-të dhe palët e tjera të interesit në nivel lokal nuk rregullohen nga kuadri ligjor, ndërsa kapaciteti i komunave për një analizë të tillë është i pamjaftueshëm.
- Në nivelin e AFIP-ve, përgjegjësia për kërkimin dhe identifikimin e kualifikimeve të nevojshme në tregun lokal të punës bie mbi Këshillin Drejtues. Këshillat Drejtues nuk janë funksionalë dhe nuk e përmbushin rolin e tyre për të hulumtuar tregun e punës dhe për të sugjeruar rishikimin ose/dhe përshtatjen e programeve të kualifikimit (brenda autonomisë së AFIP-ve), si dhe hapjen ose mbylljen e programeve të AFP-së në AFIP.6

3.1. Kuadri makroekonomik dhe fiskal

Strategjia Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Kosovë është ndërtuar mbi një kuptim të trajektore ekonomike të Kosovës dhe kërkesave të tregut të punës, në vitin 2024 të ardhurat buxhetore do të arrijnë në 3 miliardë e 28 milionë euro, që përfaqëson një rritje prej 5.0% krahasuar me parashikimet buxhetore për vitin 2023, ose në vlerë nominale një rritje prej 144 milionë eurosh. Ky parashikim përfshin gjithashtu grantet dhe mbështetjen buxhetore. Nga ana tjetër, shpenzimet buxhetore gjatë vitit 2024 pritet të arrijnë në 3 miliardë e 314 milionë euro, duke shënuar një rritje prej 2%, ose në vlerë nominale prej 76 milionë eurosh në raport me rishikimin e Buxhetit për vitin 2023. Deficiti buxhetor prej 285 milionë eurosh, do të mbulohet nga emetimi i letrave me vlerë dhe financimi i jashtëm. Produkti i Brendshëm Bruto 2024 10,553 milionë euro, rritja e Produktit të Brendshëm Bruto nga viti 2023 është 7.8%, Produkti i Brendshëm Bruto në terma realë në vitin 2024 parashikohet të jetë 10,245 milionë euro ose shprehur si një rritje përqindjeje prej 4.6%. Ndërsa, në terma nominalë

⁶ Sistemi i Menaxhimit të Arsimit dhe Trajnimit Profesional në Kosovë (Situata dhe alternativat për përmirësim), Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2022.

PBB-ja pritet të rritet me 7.8%. Produkti i Brendshëm Bruto në terma nominalë vlerësohet të jetë 10,553 milionë euro⁷. Megjithatë, pavarësisht këtyre përfitimeve, PBB-ja për frymë e Kosovës mbetet nën atë të vendeve të tjera të Ballkanit, duke theksuar nevojën për zhvillim të shtuar ekonomik. Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NVM) vazhdojnë të jenë thelbësore për peizazhin ekonomik të Kosovës, duke nxitur krijimin e vendeve të punës. Megjithatë, mbi 90% e bizneseve janë mikro-ndërmarrje me më pak se 10 punonjës, duke kufizuar aftësinë e tyre për të nxitur një ekonomi të modernizuar. Kjo tregon nevojën për mekanizma mbështetës, duke përfshirë zhvillimin dhe trajnimin e aftësive, për të rritur potencialin e produktivitetit dhe inovacionit brenda këtyre bizneseve.

Një pengesë kritike për rritjen është hendeuku i aftësive brenda tregut të punës. Edhe pse kushtet për biznesin janë përmirësuar, sektori privat përballet me sfida të vazhdueshme për shkak të mospërputhjes midis aftësive të kërkuara nga punëdhënësit dhe atyre që janë aktualisht në dispozicion. Adresimi i këtij hendeuku të aftësive është thelbësor për rritjen e qëndrueshme ekonomike të Kosovës. Prandaj, strategjia e AFP-së përqendrohet në përafrimin e rezultateve arsimore me nevojat e tregut, nxitjen e aftësive relevante për ekonominë aktuale dhe të ardhshme, dhe mbështetjen e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme si nxitës kryesorë të mundësive ekonomike dhe të punësimit.

Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për Kosovën 2024 raportoi se në vitin 2023, shpenzimet publike të Kosovës për arsimin ishin parashikuar në 385 milionë euro. Trendet në regjistrimin dhe pjesëmarrjen e studentëve treguan një rënie në normat bruto të regjistrimit në nivelet e arsimit të hershëm, siç janë parashkollori dhe fillori, ndërsa normat e regjistrimit në arsimin e mesëm të ulët panë një rritje të lehtë. Pavarësisht përpjekjeve për të përmirësuar cilësinë arsimore, progresi në zbatimin e strategjisë arsimore të Kosovës 2022-2026 mbetet i kufizuar, me përmirësime në performancën e studentëve që pritet të jenë të dukshme vetëm në planin afatgjatë. Sipas raportit të OECD-së të dhjetorit 2023, rezultatet e Programit të Kosovës për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve (PISA) 2022 tregojnë një rënie në performancën e studentëve në matematikë, lexim dhe shkencë krahasuar me vitin 2018, me 83% të 15-vjeçarëve që nuk arrijnë aftësitë bazë të leximit, 85% në matematikë dhe 79% në shkencë.⁸

⁷ [Ministria e Financave, Punës dhe Transferimeve. Broshurë informuese për qytetarët, 2024.](#)

⁸ [Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për Kosovën 2024.](#)

Table 1.1. Western Balkans Outlook, 2020–26

	2020	2021	2022	2023e	2024f	2025f	2026f
Real GDP growth (percent)							
Albania	-3.3	8.9	4.9	3.3	3.3	3.4	3.5
Bosnia and Herzegovina	-3.0	7.4	4.2	1.9	2.6	3.3	4.0
Kosovo	-5.3	10.7	4.3	3.1	3.7	3.9	3.9
North Macedonia	-4.7	4.5	2.2	1.0	2.5	2.9	3.0
Montenegro	-15.3	13.0	6.4	6.0	3.4	2.8	3.0
Serbia	-0.9	7.7	2.5	2.5	3.5	3.8	4.0
WB6	-3.0	7.9	3.4	2.6	3.2	3.5	3.8

Figura 1: Burimi: Rritje në Rritje, Raporti i Rregullt Ekonomik Nr. 25 i Ballkanit Perëndimor | Pranvera 2024.

Rritja e PBB-së së Kosovës tregon një rimëkëmbje të ndjeshme nga një rënie prej -5.3% në vitin 2020 në 10.7% në vitin 2021, duke u stabilizuar në 4.3% në vitin 2022. Parashikimet e ardhshme vlerësojnë norma të moderuara rritjeje prej 3.1% në vitin 2023 dhe rreth 3.7% deri në 3.9% nga viti 2024 deri në vitin 2026, duke treguar përparim të qëndrueshëm ekonomik.⁹

3.2. Pamja demografike

Sipas rezultateve të regjistrimit të vitit 2024, numri i popullsisë rezidente në Kosovë është 1,586,659¹⁰. Studimi i Progresit Ndërkombëtar të Leximit (PIRLS) i vitit 2021 pasqyron gjithashtu vonesën e konsiderueshme të Kosovës në aftësitë e leximit në krahasim me standardet ndërkombëtare. Kosova ka bërë hapa përpara në njohjen e të nxënësve të mëparshëm, me shërbime për validimin e të nxënësve joformal dhe informal që tani janë në dispozicion, duke përfshirë edhe shërbimet publike të punësimit. Dixhitalizimi dhe aftësitë dixhitale janë përparësi brenda strategjisë së arsimit 2022-2025, ndërsa arsimit i dyfishtë në arsimin dhe trajnimin profesional (AFP) u zgjerua në 2023/2024 me tetë profile shtesë, duke e çuar totalin në 12, që synojnë rritjen e punësimit të të rinjve. Në tetor 2023, Kryeministri nisi një fushatë ndërgjegjësimi për të mbështetur AFP-në e dyfishtë. Megjithatë, një ligj i ri për AFP-në është ende në zhvillim e sipër. Sfidat vazhdojnë në përfshirjen arsimore, veçanërisht për grupet e marginalizuara.

Komunitetet rome, ashkali dhe egjiptiane përballen me rreziqe të larta të braktisjes së shkollës, me disa qendra mësimore të varura nga financimi i jashtëm të detyruara të mbyllen. Ministria e Arsimit, në partneritet me autoritetet komunale, duhet të sigurojë burime për të mbështetur këto qendra. Qasja e përmirësuar në hapësirat publike dhe transporti për fëmijët me aftësi të kufizuara gjithashtu kërkon vëmendje të mëtejshme.¹¹

Qasja në arsim në Kosovë ndryshon në nivele të ndryshme. Arsimit dhe trajnimit profesional (AFP) regjistron më shumë se gjysmën e nxënësve të arsimit të mesëm të lartë, duke treguar zhvillim të mirë. Megjithatë,

⁹ Rritje Frymëzuese, Raporti i Rregullt Ekonomik Nr. 25 i Ballkanit Perëndimor | Pranvera 2024.

¹⁰ Agjencia e Statistikave të Kosovës

¹¹ Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për Kosovën 2024.

AFP-ja përdoret shpesh si një rrugë drejt arsimit të lartë në vend që të përmbushë rolin e saj të synuar për përgatitjen e studentëve për tregun e punës. Pjesëmarrja në arsimin e lartë është gati gjysma e popullsisë së synuar të rinjve (49.4% e 18-22-vjeçarëve), por ka pasur një rënie të ndjeshme gjatë pesë viteve të fundit, që nuk i atribuohet plotësisht ndryshimeve demografike. Kjo rënie pasqyron vështirësitë e sektorit me rëndësinë për punësimin dhe tranzicionet e qeta nga shkolla në punë. Cilësia e arsimit mbetet një çështje kritike, veçanërisht në arsimin parauniversitar. Kjo dëshmohej nga renditja e Kosovës midis tre vendeve të fundit në rezultatet e PISA-s 2018. Pavarësisht përpjekjeve të gjera për reforma - të tilla si kalimi në kurrikula të bazuara në kompetenca, përmirësimi i trajnimit fillestar të mësuesve dhe zhvillimit të vazhdueshëm profesional, përmirësimi i burimeve pedagogjike dhe avancimi i dixhitalizimit - zbatimi i këtyre reformave nuk e ka kapërcyer në mënyrë efektive hendekun e cilësisë. Prioriteti i kufizuar buxhetor i dhënë sektorit të arsimit zbulon disa mospërputhje, por gjithashtu ofron mundësi për përmirësim të cilësisë dhe ofertave. Arsimi përbën 4.1% të produktit të brendshëm bruto, ose 13.3% të shpenzimeve totale qeveritare. Megjithatë, shpenzimet për nxënës janë të ulëta krahasuar me vendet fqinje për shkak të popullsisë së madhe të fëmijëve në Kosovë.¹²

Të dhënat nga Sistemi i Informacionit për Menaxhimin e Arsimit i MASTI-t për vitin 2024 tregojnë se numri i përgjithshëm i studentëve në arsimin parauniversitar është 314.006 (M 160.882 & F 153.124)¹³

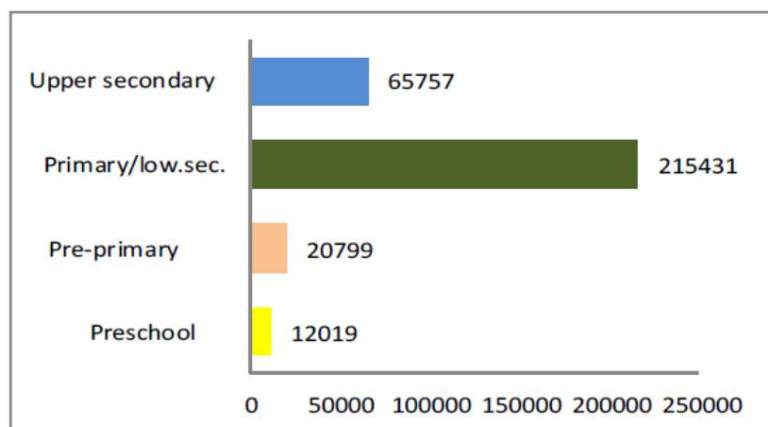

Figura 1: Numri i studentëve dhe personelit arsimor në Kosovë

Burimi: MASTI, Shënime Statistike – Të dhëna mbi Arsimin Parauniversitar 2023-2024

¹² [Diagnoza e Shpejtë e Arsimit në Kosovë \(RED\): 'Adresimi i lidhjeve të dobëta'. ETF, 2023.](#)

¹³ [MASTI, Shënime Statistike – Të dhëna mbi Arsimin Parauniversitar 2023-2024](#)

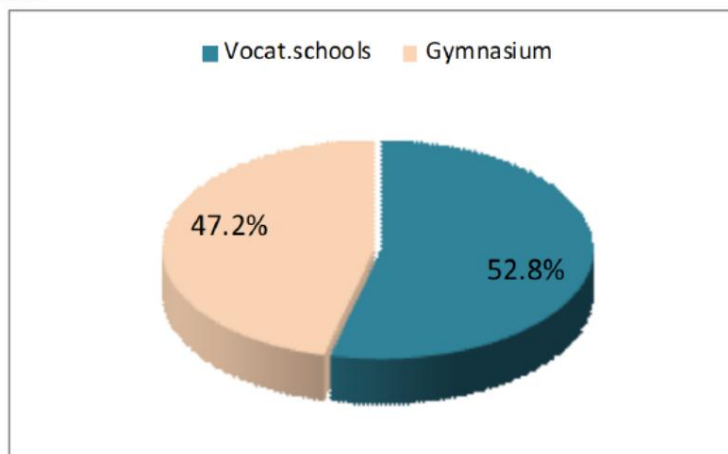

Figura 2: Nxënësit në gjimnaze dhe shkolla profesionale

Burimi: MASTI, Shënime Statistike – Të dhëna mbi Arsimin Parauniversitar 2023-2024

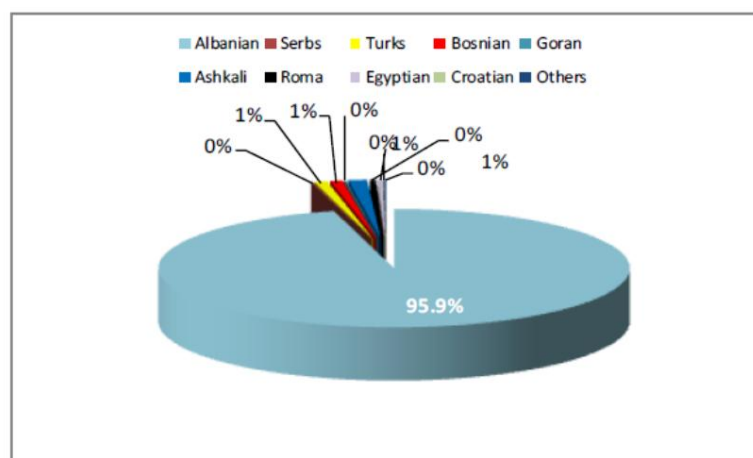

Figura 3: Numri i studentëve sipas origjinës etnike

Burimi: MASTI, Shënime Statistike – Të dhëna mbi Arsimin Parauniversitar 2023-2024

Sistemi i Qeverisjes dhe Menaxhimit të AFP-së në Kosovë

Sistemi i qeverisjes dhe menaxhimit të AFP-së në Kosovë vepron në tre nivele: qendror, komunal dhe ofrues i AFP-së. Në nivel qendror, sistemi përfshin ministrinë dhe agjencitë e tyre mbikëqyrëse. Niveli komunal përfshin Drejtoritë Komunale të Arsimit (DKA). Në nivelin e ofruesve të AFP-së, qeverisja është përgjegjësi e përbashkët e Këshillit Drejtues dhe menaxhmentit të institucionit. Në nivel qendror, mekanizmat e bashkëpunimit dhe konsultimit me punëdhënësit dhe punonjësit lehtësohen përmes Këshillit Ekonomik-Social.

17

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

dhe Këshilli për Arsimin dhe Trajnimin Profesional dhe të Rriturit. Megjithatë, mekanizma të ngjashëm në nivel komunal dhe sektorial ende nuk janë krijuar.¹⁴

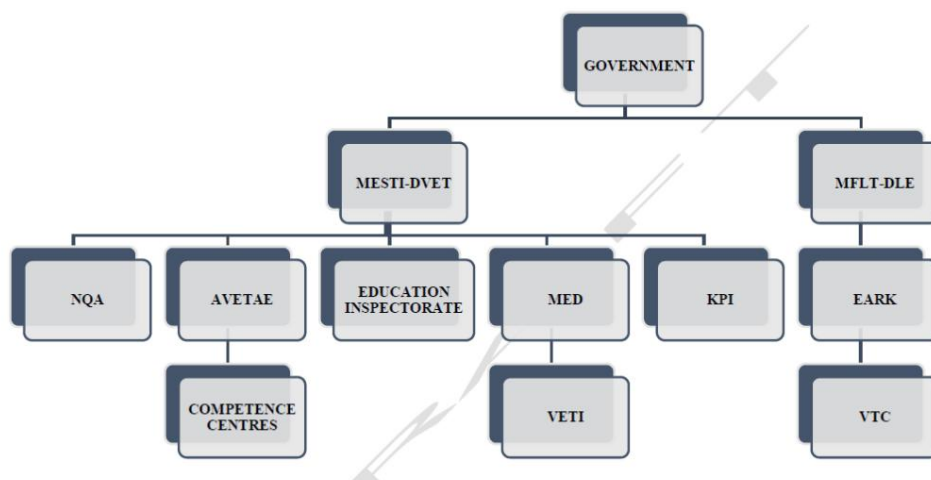

Figura 2: Hierarkia e Qeverisjes dhe Menaxhimit të Arsimit dhe Trajnimin Profesional

Informacion i përgjithshëm rreth sistemit arsimor

Sistemi arsimor në Kosovë është i organizuar në këto nivele kryesore:

- Arsimi parashkollor (ISCED 0 - mosha < 6 vjeç).
- Arsimi Fillor (ISCED 1 - klasat 1-5).
- Arsimi i Mesëm i Ulët (ISCED 2 - klasat 6-9)
- Arsimi i Mesëm i Lartë (ISCED 3 - klasat 10-12).
- Arsimi i Lartë (ISCED 5-8, duke përfshirë ciklin e shkurtër të arsimit të lartë (5), Bachelor niveli (6), niveli Master (7) dhe niveli Doktoraturë (8).

Përveç niveleve të arsimit, kualifikimet lidhen edhe me programet dhe kurrikulat e tyre.

Korniza e Vlerësimit të Nxënësve në Arsimin Parauniversitar në Kosovë përshkruan karakteristikat kryesore të sistemit arsimor dhe gjithashtu ka ndihmuar në përsosjen e mëtejshme të përputhjes midis niveleve të programeve arsimore dhe Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve të Kosovës (shih Figurën 2 më poshtë).

¹⁴ Sistemi i Menaxhimit të Arsimit dhe Trajnimin Profesional në Kosovë (Situata dhe alternativat për përmirësim), Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2022.

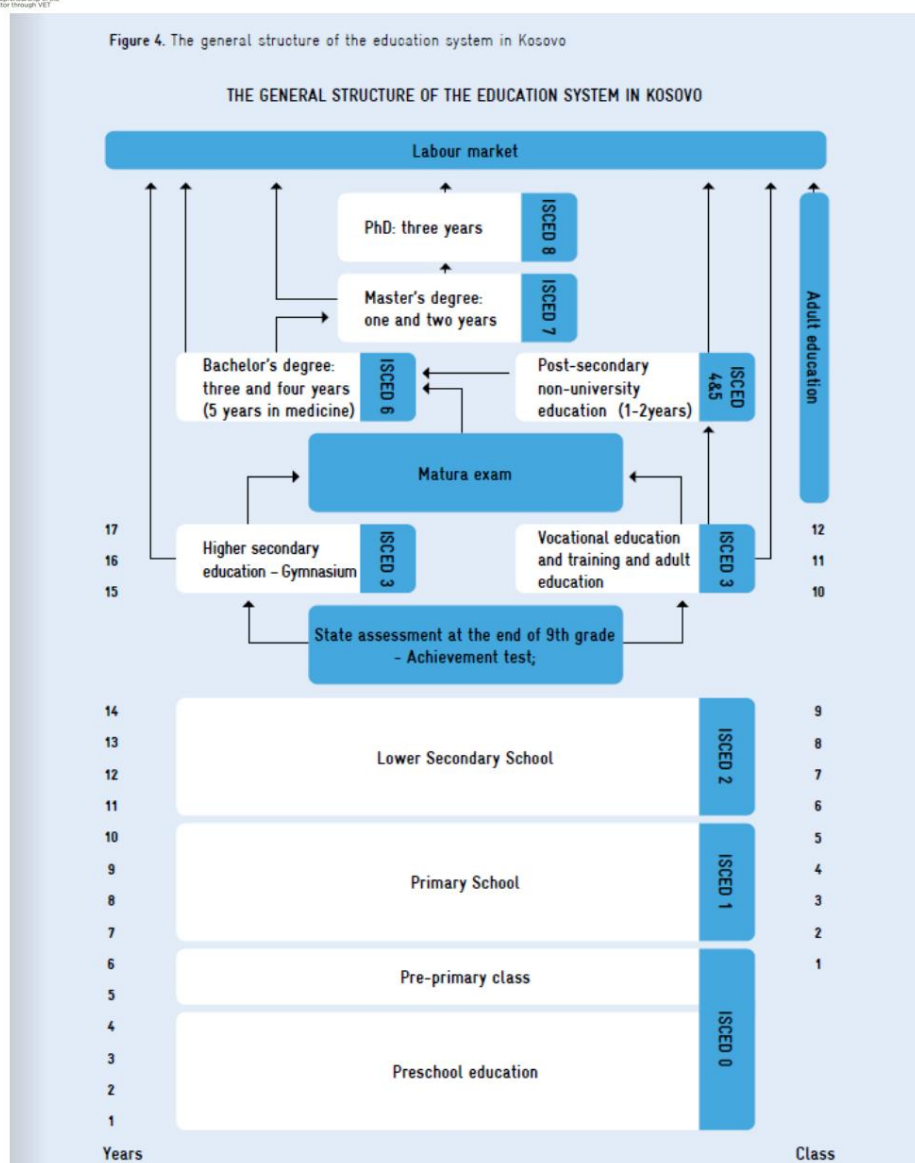

Figura 3: Burimi: Korniza e Vlerësimit të Nxënësve në Arsimin Parauniversitar në Kosovë

Interesi i të rinjve për shkollat e arsimit dhe formimit profesional është rritur vitet e fundit dhe niveli i orientimit të nxënësve në shkollat e mesme dhe gjimnazet profesionale është i ekuilibruar. Statistikat nga viti 2020/21 tregojnë se 53% e nxënësve në arsimin e mesëm të lartë ndjekin shkollat e arsimit dhe formimit profesional. Të ndara sipas gjinisë, të dhënat tregojnë se krahasuar me vajzat, djemtë kanë më shumë gjasa të regjistrohen në shkollat e arsimit dhe formimit profesional. Rreth 42.3% e nxënësve në arsimin profesional janë vajza. Analiza gjinore e orientimit në arsimin profesional tregon tendencën e orientimit të vajzave në profilet e shëndetit dhe mirëqenies, biznesit, administrimit dhe drejtësisë. Djemtë kanë tendencë të orientohen në

19

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

profilat e inxhinierisë, prodhimit dhe ndërtimit, teknologjisë së informacionit dhe komunikimit. Shkalla e orientimit të vajzave në profilet teknike (fusha e inxhinierisë, prodhimit dhe ndërtimit) është 22.5%.¹⁵

Pavarësisht të dhënave të fundit që tregojnë një rritje të regjistrimeve në shkollat e arsimit dhe aftësisht profesional dhe që e pozicionojnë Kosovën afër mesatares së vendeve të zhvilluara të BE-së, shkollat profesionale vazhdojnë të mbeten përgjithësisht si një zgjedhje e dytë, veçanërisht për nxënësit që nuk mund të regjistrohen në gjimnaze. Regjistrimi në shkollat profesionale nuk ka ndonjë kriter specifik për pranim dhe kjo ka ndikim në tërheqjen e nxënësve me arritje të ulëta ose nxënësve që nuk mund të regjistrohen në gjimnaze.

Institucionet publike arsimore të arsimit dhe aftësisht profesional, përveç Qendrave të Kompetencës, janë nën mbikëqyrjen e drejtpërdrejtë të komunave të cilat e ushtrojnë këtë rol përmes drejtorive komunale të arsimit. Qeveria qendrore është përgjegjëse për hartimin e politikave arsimore, financimin dhe inspektimin. Brenda këtij sistemi, institucionet arsimore kanë shumë pak autonomi menaxheriale dhe financiare.

Autoriteti i komunave, të cilat janë përgjegjëse për menaxhimin e gjimnazeve dhe shkollave profesionale, e ka bërë shumë të vështirë për nxënësit që të lëvizin nga një komunë në tjetrën. Kjo ka bërë që disa komuna të vogla të krijojnë gjimnaze ose profile të caktuara të arsimit profesional edhe nëse nuk kanë kushte infrastrukturore dhe profesionale për ta bërë këtë. Përveç kësaj, komunat nuk janë fleksibile në ndryshimin e profileve në shkollat profesionale, për të adresuar ndër të tjera problemin e stafit të tepërt mësimeve. Nga ana tjetër, kapacitetet e drejtorive komunale të arsimit për të mbikëqyrur institucionet arsimore janë më shumë se të kufizuara dhe DKA-të nuk kanë ndonjë strukturë organizative në përputhje me funksionin e tyre. Për më tepër, mungon linja e autoritetit nga drejtoritë komunale të arsimit tek MASHT-i.

AAAPARr menaxhon gjashtë VETI (Qendra të Kompetencës), megjithëse korniza ligjore dhe buxheti i nevojshëm nuk janë miratuar për t'i mundësuar AAAPARr-së të menaxhojë të gjitha shkollat profesionale, ndërsa kapaciteti i saj për të përmbushur këtë funksion mbetet një sfidë. Nga ana tjetër, kapacitetet e Autoritetit Kombëtar të Kualifikimeve janë të kufizuara për t'iu përgjigjur dinamikës së nevojshme për validimin dhe akreditimin e kualifikimeve të reja dhe për miratimin e standardeve të profesionit.

Në nivelin e shkollës profesionale, përveç autonomisë së kufizuar menaxheriale dhe financiare, nuk është përcaktuar asnjë strukturë organizative. Si pasojë, mekanizmat për sigurimin e cilësisë, orientimin në karrierë, bashkëpunimin me bizneset dhe Zhvillimin Profesional të Trajnuar në bazë shkolle ndryshojnë midis shkollave.

Për sa i përket financimit të AFP-së, niveli aktual i financimit nuk i plotëson nevojat e shkollave profesionale. Financimi i AFP-së nuk është rritur ndjeshëm vitet e fundit, ndërsa formula aktuale e financimit është e përgjithësuar dhe llogaritet për nxënës dhe pa ndonjë diferencim të shpenzimeve sipas nevojave specifike të profilit. Ekzekutimi i buxhetit kryhet kryesisht nga

¹⁵ [Strategjia e Arsimit në Kosovë 2022-2026.](#)

komunat, duke përfshirë menaxhimin e prokurimit dhe pagesave. Kjo shkakton shumë probleme praktike për shkollat, veçanërisht kur përballen me nevojat emergjente, dhe i ngarkon zyrtarët e arsimit në komunë me përbushjen e nevojave të përditshme të institucioneve arsimore, duke filluar nga riparime të vogla deri te investime më të mëdha. Situata është e njëjtë me shkollat që janë nën autoritetin e AAAPARr-së. Edhe pse ekziston një rregullore për planifikimin dhe shpenzimin e të ardhurave vetanake të realizuara nga institucionet e arsimit dhe aftësisht profesional dhe arsimit për të rritur, në terma praktikë ato përballen me vështirësi në menaxhimin e të ardhurave vetanake. Kohët e fundit, MASHT ka filluar punën për përgatitjen e një formule për financimin e arsimit dhe aftësisht profesional.

Korniza ligjore për AFP-në rezulton të jetë komplekse, e fragmentuar dhe e mangët në adresimin e disa çështjeve, duke çuar në një qasje të fragmentuar midis institucioneve përgjegjëse për proceset e jashtme të sigurimit të cilësisë në sistemin e AFP-së dhe duke mundësuar një qasje sistematike dhe gjithëpërfshirëse. Në këtë kontekst, ndërsa Korniza Kombëtare e Kualifikimeve njih një sistem më të gjerë të sigurimit të cilësisë në AFP (duke përfshirë rolin e Inspektoratit të Arsimit për vlerësimin e jashtëm të AFP-së), aktet nënligjore që rregullojnë proceset e sigurimit të cilësisë në arsimin e përgjithshëm nuk i mbulojnë shkollat profesionale, duke kufizuar përgjegjësinë për sigurimin e jashtëm të cilësisë në shkollat profesionale vetëm në AKK. Autoriteti për validimin e kurrikulave midis MASTI-t dhe AKK-së nuk është i qartë, ndërsa lidhja midis të drejtës për të ofruar AFP dhe akreditimit nuk është e rregulluar për institucionet publike të AFP-së.

Mekanizmat për sigurimin e cilësisë në nivel sistemi nuk janë përcaktuar. Si rezultat, mungon monitorimi sistematik i sistemit të AFP-së dhe raportimi i rregullt mbi cilësinë dhe zhvillimin e AFP-së në nivel sistemi, gjë që do të informonte dhe lehtësonte hartimin dhe planifikimin e politikave strategjike të AFP-së në nivel vendi. Procedurat për mbledhjen e rregullt të reagimeve nga ofruesit e AFP-së, si bazë për zhvillimin e vazhdueshëm të Kornizës Kombëtare të Sigurimit të Cilësisë, nuk janë përcaktuar.

Mekanizmat e sigurimit të brendshëm të cilësisë ende nuk janë konsoliduar plotësisht dhe proceset e vetëvlerësimit kryhen kryesisht formalisht (vetëm për të përbushur një detyrim), por pa ndikim të rëndësishëm në përmirësimin e cilësisë. Në këtë mënyrë, interesi i shkollave profesionale për kryerjen e vlerësimit të brendshëm të shkollës është zvogëluar. Nga ana tjetër, mundësitë për zhvillim të vazhdueshëm profesional të Koordinatorëve të Sigurimit të Cilësisë janë të kufizuara, ndërsa udhëzimet e disponueshme për proceset e sigurimit të brendshëm të cilësisë nuk i adresojnë mjaftueshëm nevojat e shkollave për zbatimin adekuat të ciklit të cilësisë. Në këtë kontekst, menaxhimi i cilësisë në nivelin e shkollave profesionale dhe në nivelin e sistemit nuk është funksional dhe efikas në monitorimin e cilësisë, identifikimin e prioritetëve të ndërhyrjes për përmirësimin e cilësisë dhe zbatimin e tyre.¹⁶

¹⁶ [Strategjia e Arsimit në Kosovë 2022-2026.](#)

3.3. Sfidat dhe mundësitë e mjedisit

Për të informuar zhvillimin e Strategjisë Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Kosovë, u krye një analizë gjithëpërfshirëse e situatës, duke mbuluar faktorët makro-mjedisorë dhe mikro-mjedisorë që ndikojnë në sektor. Në nivel makro, analiza u përqendrua në ndikimet e jashtme, ndërsa shqyrtimi në nivel mikro mori në konsideratë faktorët e brendshëm brenda sektorëve të arsimit dhe AFP-së.

Korniza e analizës PEST u aplikua për të shqyrtuar faktorët politikë, ekonomikë, socialë dhe teknologjikë që ndikojnë në peizazhin më të gjerë arsimor në Kosovë. Kjo ndihmoi në nxjerrjen në pah të dinamikave kryesore të jashtme që ndikojnë në rritjen dhe zhvillimin e AFP-së. Për një analizë më të detajuar të faktorëve të brendshëm dhe të jashtëm, u përdor një kombinim i analizës së dokumenteve dhe analizës SWOT.

Rishikimi i dokumentit përfshiu raporte, studime dhe të dhëna të fundit relevante për sektorët e arsimit dhe AFP-së. Ky rishikim u plotësua me një analizë SWOT për të identifikuar pikat e forta dhe të dobëta të brendshme brenda sistemit të AFP-së, si dhe mundësitë dhe kërcënimet nga mjedisi i jashtëm.

Kjo analizë me dy nivele ofron një kuptim të qartë të sfidave dhe mundësive me të cilat përballet sektori i AFP-së, duke i lejuar strategjisë të adresojë boshllëqet aktuale, ndërkohë që shfrytëzon rrugët e mundshme të rritjes.

3.3.1. Faktorët politikë

Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) përcakton kornizën e Kosovës për bashkëpunim me BE-në për të rritur cilësinë e arsimit, me qëllim përmirësimin e aftësive, punësimit, përfshirjes sociale dhe rritjes ekonomike. Ligji për Arsimin në Komunat e Kosovës prezantoi një decentralizim të konsiderueshëm, duke transferuar shumë përgjegjësi arsimore nga niveli qendror në komuna dhe, në disa raste, në shkolla. Megjithatë, shumica e Drejtorive Komunale të Arsimit (DKA) dhe shkollave nuk kanë burimet e nevojshme njerëzore, financiare dhe profesionale për të menaxhuar këto përgjegjësi në mënyrë efektive, gjë që ndikon në zbatimin e PSAK-ut. Si pasojë, PSAK thekson ndërtimin e kapaciteteve në nivel komunal për të mbështetur qeverisjen efektive lokale, llogaridhënien dhe menaxhimin e cilësisë në arsim.

Shkollat në gjuhën serbe në Kosovë funksionojnë kryesisht jashtë sistemit arsimor të Kosovës. Qeveria, me mbështetje ndërkombëtare, do të vazhdojë përpjekjet për të integruar komunitetin serb në kornizën arsimore të Kosovës. Masat e KESP-së janë gjithëpërfshirëse për të gjitha komunitetet, me dispozita për të adresuar çdo nevojë specifike në planet e ardhshme vjetore të veprimit nëse është e nevojshme.

Perspektiva e lëvizjes së lirë brenda Evropës u ofron të rinjve kosovarë mundësi më të mëdha punësimi jashtë vendit. Ky potencial lëvizshmërie nënvizon nevojën që sistemi arsimor i Kosovës të përputhet me standardet evropiane të tregut të punës, duke rritur cilësinë për të përmbushur pritjet e punëdhënësve të BE-së dhe duke siguruar që të diplomuarit të jenë të përgatitur mirë për punësim ndërkombëtar.

22

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

3.3.2. Faktorët ekonomikë

Anketa e Forcës Punëtore (AFP) në Kosovë përfshin të dhëna sipas moshës, gjinisë, statusit të punësimit, aktiviteteve ekonomike, profesioneve dhe fushave të tjera të tregut të punës. Sipas të dhënave për vitin 2023, krahasuar me vitin e kaluar (2022), shkalla e pjesëmarrjes në fuqinë punëtore është rritur me 2.1%. Në vitin 2023, shkalla e punësimit ishte 33.3%, shkalla e papunësisë ishte 10.9% dhe shkalla e inaktivitetit ishte 59.3%. Të dhënat e AFP tregojnë se punësimi me kohë të pjesshme ishte 6.3%, vetëpunësimi përbënte 17.2% të të punësuarve dhe puna e pasigurt përbënte 15.3% (duke përfshirë individët e vetëpunësuar pa punonjës të tjerë dhe punëtorët e papaguar në biznesin familjar). Sektorët e tregtisë, ndërtimit, arsimit, prodhimit, administratës publike dhe mbrojtjes vazhdojnë të punësojnë më shumë se gjysmën e fuqisë punëtore. Gratë përbënin 24.2% të fuqisë punëtore, ndërsa burrat përfaqësonin 57.8% të një shkalle totale pjesëmarrjeje prej 40.7%. Shkalla e papunësisë tek të rinjtë ishte 17.3%, me 42.2% të të rinjve të moshës 15-19 vjeç që ishin të papunë afatgjatë për më shumë se një vit. Përveç kësaj, 33.4% e të anketuarve të moshës 15-24 vjeç nuk ishin as të punësuar, as në arsim apo trajnim, i njohur edhe si NEET.¹⁷

3.3.3. Faktorët socialë

Kosova po përjeton ndryshime të dukshme demografike që po ndikojnë në sistemin e saj arsimor, veçanërisht brenda sektorit të AFP-së. Një rënie e ndjeshme e popullsisë në moshë shkollore është tashmë e dukshme, me një rënie të dukshme të numrit të përgjithshëm të studentëve në të gjitha nivelet e arsimit parauniversitar.

Parashikimet nga Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) për vitet 2022-2026 tregojnë një rënie të mëtejshme të popullsisë së moshës 0-4 vjeç, një trend që pasqyron rënien e shkallës së lindshmërisë në vend. Kjo rënie e parashikuar ka të ngjarë të shtrihet në grupmoshat 5-9 vjeç, duke ndikuar si në shkallën e regjistrimit në arsimin parashkollor ashtu edhe në atë fillor. Këto ndryshime demografike paraqesin një sfidë për zhvillimin e qëndrueshëm të sektorit të AFP-së, pasi një popullsi e reduktuar e të rinjve mund të ndikojë në nivelet e ardhshme të regjistrimit dhe në kërkesën për punë të kualifikuar. Adresimi i këtyre faktorëve socialë përmes Strategjisë Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së do të kërkojë planifikim adaptiv për të siguruar një fuqi punëtore të kualifikuar që përmbush nevojat demografike dhe ekonomike në zhvillim të Kosovës.

¹⁷ [Agjencia e Statistikave, Anketa e Forcës Punëtore 2020/3.](#)

3.3.4. Faktorët teknologjikë

Mundësi për transformim dixhital dhe trajnim të bazuar në teknologji në AFP.

Në vitin 2020, Anketa mbi Teknologjinë e Informacionit dhe Komunikimit në Kosovë raportoi se 96.4% e familjeve kishin qasje në internet, duke e pozicionuar Kosovën ndër vendet më të larta në nivel global për shkallën e depërtimit të internetit¹⁸. Ndër përdoruesit e internetit, grupmosha 35-44 vjeç kishte përdorimin më të lartë (19.5%), e ndjekur nga grupmosha 45-54 vjeç (18.9%). Veçanërisht, 92.9% e përdoruesve të internetit qasen në internet çdo ditë, ku shumë prej tyre e bëjnë këtë disa herë në ditë¹. Përdoruesit meshkuj të internetit kryesojnë me një shkallë pjesëmarrjeje prej 57.4%, krahasuar me 40.2% midis përdoruesve femra¹. —

Një analizë e mëtejshme nga STIKK në vitin 2019 nuk gjeti ndryshim të rëndësishëm në cilësinë dhe aksesin e internetit midis zonave urbane dhe rurale, megjithëse zonat urbane ruajnë një avantazh të lehtë. Mbi 40% e qytetarëve të Kosovës përdorin shërbime të të dhënave mobile me parapagesë, të tilla si 3G, 4G dhe LTE, duke zgjeruar aksesin përtej rrjeteve tradicionale shtëpiake¹.

Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë (MICS) e viteve 2019-2020 nxori në pah pabarazitë në aksesin në pajisjet dixhitale midis grupeve të ndryshme socioekonomike. Ndërsa 53.4% e familjeve në Kosovë zotërojnë një kompjuter, vetëm 23.8% e tyre zotërojnë kompjuter midis komuniteteve rome, ashkali dhe egjiptiane, dhe 13.9% midis familjeve me të ardhurat më të ulëta. Në të kundërt, 88.9% e familjeve me të ardhurat më të larta kanë akses në një kompjuter³. Edhe pse pothuajse të gjitha familjet kanë televizorë (98.9%) dhe telefona celularë (99.2%), mbetet një boshllëk në aksesin në mjetet dixhitale thelbësore për rritjen arsimore dhe profesionale³. —

Duke njohur potencialin e teknologjisë dixhitale në arsim, Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI) zhvilloi Strategjinë për Dixhitalizimin e Arsimit në Kosovë 2021-2026. Kjo strategji synon të integrojë teknologjinë në mjedisin e të nxënësve, të përmirësojë rezultatet e mësimdhënies dhe të nxisë aftësitë dixhitale tek brezat e rinj, me një plan veprimi gjithëpërfshirës që mbështet këto objektiva⁴. —

1. [Anketa e Përdorimit të Teknologjisë Informative dhe Komunikimit 2020 y y2 y3](#) — — —
2. [Raporti i Penetrimit të Internetit STIKK 2019 y](#) — —
3. [Komunitetet Kombëtare dhe Rome, Ashkali dhe Egjiptiane të Republikës së Kosovës 2019-20](#)
[MIKROFONË y y2](#)
4. [Strategjia për Dixhitalizimin e Arsimit në Kosovë 2021-2026, MASTI y](#) —

4. Vizioni i Strategjisë

Mbështetja e krijimit të një ekosistemi dinamik të AFP-së në Kosovë që i pajis studentët me aftësitë e nevojshme për zhvillim të qëndrueshëm në sektorin agro-ushqimor.

Arsimi dhe Trajnimi Profesional (ATP) njihet si një nxitës jetik për përparimin e qëndrueshëm ekonomik dhe shoqëror të Kosovës. Kjo strategji parashikon një sistem gjithëpërfshirës dhe cilësor të AFP-së që promovon arsim të arritshëm dhe zhvillim aftësish për të gjithë studentët, veçanërisht ata që ndjekin karrierë në industri thelbësore për ekonominë lokale. Sigurimi i cilësisë në institucionet arsimore, përmirësimi i kurrikulave dhe forcimi i lidhjeve me tregun e punës janë shtyllat themelore të kësaj strategjie. Si pasojë, përmirësimi i kapacitetit institucional, rafinimi i qasjeve të menaxhimit dhe krijimi i kornizave të llogaridhënies në të gjitha nivelet janë parakushte për sukses.

Zhvillimi i qëndrueshëm i Kosovës mbështetet në fuqizimin e individëve me kompetencat e nevojshme për të lulëzuar në sektorin agro-ushqimor në zhvillim e sipër. Kjo strategji thekson të nxënit gjatë gjithë jetës, duke zgjeruar mundësitë për përmirësimin e aftësive përmes arsimit formal, joformal dhe informal. Ky angazhim përputhet me Objektivin 4 të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG4)¹⁹ të Axhendës 2030, i cili mbështet arsimin gjithëpërfshirës dhe cilësor të barabartë.

Përgatitja e studentëve për tregun e punës, në harmoni me trendet globale, kontribuon në prosperitetin individual dhe të komunitetit. Vizioni i AFP-së përfshin gjithashtu miratimin e praktikave dixhitale dhe të gjelbra në të gjitha programet arsimore, kultivimin e aftësive në fusha si bujqësia precize dhe përgjegjësi mjedisore. Duke përfshirë praktikën e qëndrueshme dhe duke nxitur shkrim-leximin dixhital, kjo strategji siguron që sistemi i AFP-së i Kosovës jo vetëm që përmbush nevojat aktuale të industrisë, por edhe përshtatet me kërkesat e ardhshme. Përmes një qasje gjithëpërfshirëse dhe të përqendruar te aftësitë, ekosistemi i AFP-së do të bëhet një gur themeli i rritjes dhe integritetit të Kosovës në kuadrin ekonomik dhe arsimor evropian.

5. Objektivat

Objektivi i Strategjisë: *Të kontribuojë në krijimin e një ekosistemi arsimor që i pajis ofruesit e AFP-së në Kosovë me mjetet dhe praktikën e nevojshme për përmirësim të vazhdueshëm dhe funksionim efektiv, duke nxitur zhvillimin e aftësive dhe reagimin ndaj nevojave të tregut të punës.*

5.1. Objektivi 1: Rritja e Kapacitetit Institucional të Ofruesve të AFP-së

Ndërtimi dhe forcimi i kapaciteteve të institucioneve të AFP-së për të ofruar arsim dhe trajnim me cilësi të lartë dhe që lidhet me industrinë. Kjo përfshin përmirësimin e infrastrukturës, ofrimin e zhvillimit profesional për edukatorët dhe krijimin e partneriteteve të qëndrueshme me palët e interesuara të industrisë.

¹⁹ OZH4 - Sigurimi i arsimit cilësor gjithëpërfshirës dhe të barabartë dhe promovimi i mundësive të të nxënit gjatë gjithë jetës për të gjithë

Forcimi i kapacitetit institucional të ofruesve të AFP-së është thelbësor për përmirësimin e cilësisë dhe aksesit në arsimin profesional në Kosovë. Ky objektivi përqendrohet në pajisjen e institucioneve me infrastrukturën, burimet dhe ekspertizën e nevojshme për të ofruar arsim të cilësisë së lartë dhe përkatës që përputhet me kërkesat e fuqisë punëtore moderne. Fushat kryesore përfshijnë përmirësimin e infrastrukturës fizike, sigurimin e zhvillimit të vazhdueshëm profesional për edukatorët, dhe krijimin e partneriteteve të industrisë që mundësojnë ndarjen e njohurive dhe zhvillimin e aftësive. Për ta arritur këtë, strategjia do të përqendrohet në vlerësimin e infrastrukturës aktuale, identifikimin e boshllëqeve dhe zbatimin e përmirësimeve të synuara për të krijuar mjedise të favorshme mësimore. Do të ofrohen programe zhvillimi profesional për të rritur kompetencat e edukatorëve, duke u përqendruar në metodologjitë e reja të mësimdhënies dhe njohuritë specifike të industrisë. Përveç kësaj, do të nxiten partneritete me palët e interesuara të industrisë për t'u ofruar studentëve mundësi praktike mësimi që plotësojnë nevojat e tregut të punës. Do të prezantohet gjithashtu një program mentorimi për të mbështetur edukatorët e rinj në përshtatjen me mjedisin e trajnimit profesional.

Treguesit e Ndikimit:

- Numri i partneriteteve të krijuara me palët e interesuara të industrisë.
- Përqindja e edukatorëve të AFP-së që marrin pjesë në programe zhvillimi profesional.

Treguesit e rezultateve:

- Rritje e regjistrimit dhe kënaqësisë së studentëve.
- Përmirësime në shkallë punësimi për të diplomuarit.
- Reputacion i përmirësuar institucional midis studentëve dhe punëdhënësve.

5.2. Objektivi 2: Përputhja e Kurrikulave të AFP-së me Nevojat e Tregut të Punës

Rishikimi dhe përditësimi i kurrikulave të AFP-së për të siguruar përputhshmërinë me kërkesat aktuale të tregut të punës, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor. Kjo përfshin përfshirjen e aftësive dixhitale, të gjelbra, sipërmarrëse dhe të buta që janë thelbësore për punësimin në industritë moderne. Përputhja e kurrikulave të AFP-së me kërkesat e tregut të punës është thelbësore për të siguruar që studentët të fitojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për punësim, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor në rritje të Kosovës. Ky objektivi synon të përfshijë aftësitë përkatëse të industrisë në programet e AFP-së, duke përfshirë shkrim-leximin dixhital, praktikën e qëndrueshme dhe sipërmarrjen. Një analizë e tregut të punës do të udhëheqë përditësimet e kurrikulës, duke siguruar që kurset pasqyrojnë kërkesat aktuale dhe të ardhshme për aftësi, ndërsa një komitet këshillimor do të mbikëqyrë përputhshmërinë dhe përmirësimin e vazhdueshëm. Strategjia do të përfshijë kryerjen e hulumtimit të tregut për të vlerësuar aftësitë e kërkuara dhe rishikimin e kurrikulave për të integruar aftësitë dixhitale dhe të gjelbra. Partneritetet me industrinë do të ofrojnë njohuri mbi hartimin e kurseve, duke siguruar përputhshmërinë me pritjet në vendin e punës. Do të lançohen programe pilot për të testuar kurrikulat e rishikuara, me sythe reagimi për përsosje bazuar në kontributin nga studentët, edukatorët dhe punëdhënësit.

Treguesit e Ndikimit:

- Përqindja e kurrikulave të përditësuara për të reflektuar kërkesat e tregut të punës.
- Numri i programeve të lidhura me industrinë të prezantuar në sektorin agro-ushqimor.

Treguesit e rezultateve:

- Rritje e punësimit të të diplomuarve brenda sektorit agro-ushqimor.
- Reagime pozitive nga punëdhënësit mbi përgatitjen për të diplomuarit.

5.3. Objektivi 3: Promovimi i Mundësive të Mësimit të Bazuar në Punë (WBL)

Zgjeroni dhe forconi iniciativat e të nxëniet në punë duke bashkëpunuar me bizneset lokale për t'u ofruar studentëve përvojë praktike përmes stazheve, praktikave profesionale dhe vëzhgimit të punës. Ky objektivi synon të rrisë punësimin dhe të sigurojë që studentët të fitojnë aftësi praktike që përmbushin pritjet e punëdhënësit.

Mësimi i Bazuar në Punë (MBA) është thelbësor për përmirësimin e aftësive praktike të studentëve të AFP-së, duke kapërcyer hendekun midis njohurive teorike dhe zbatimeve në botën reale. Ky objektivi përqendrohet në zgjerimin e iniciativave të MBA-së përmes praktikave të strukturuar, praktikave dhe përvojave të vëzhgimit të punës, duke i përgatitur studentët për të përmbushur standardet e industrisë. Do të krijohen partneritete me bizneset lokale për t'u ofruar studentëve trajnim praktik, ndërsa një portal online do të ndihmojë në lidhjen e studentëve me mundësitë e disponueshme.

Do të vendoset një sistem monitorimi për të ndjekur progresin e studentëve gjatë praktikave, duke ofruar reagime mbi zhvillimin e aftësive. Punëtoritë e punëdhënësve do të rrisin ndërgjegjësimin për përfitimet e WBL dhe do të krijohet një program mentorimi për studentët në praktika. Kjo qasje synon t'i bëjë studentët të gatshëm për punë pas diplomimit, duke mbështetur një tranzicion të qetë nga arsimi në punësim.

Treguesit e Ndikimit:

- Numri i mundësive të WBL-së të disponueshme në vit.
- Përqindja e studentëve të AFP-së që përfundojnë përvojat e WBL.

Treguesit e rezultateve:

- Aftësi praktike të përmirësuara tek të diplomuarit e AFP-së.
- Rritje e kënaqësisë së punëdhënësve me gatishmërinë e të diplomuarve.

5.4. Objektivi 4: Nxjtja e Aftësive Sipërmarrëse dhe Inovacionit

Të inkurajohet mendimi sipërmarrës dhe inovacioni midis studentëve të AFP-së duke përfshirë shërbimet e zhvillimit të biznesit dhe trajnimin për sipërmarrësi në kurrikulë. Kjo do t'i fuqizojë studentët të marrin në konsideratë vetëpunësimin dhe të kontribuojnë në rritjen ekonomike brenda sektorit agro-ushqimor.

Promovimi i aftësive sipërmarrëse brenda programeve të AFP-së do t'i fuqizojë studentët të ndjekin mundësi vetëpunësimi dhe të kontribuojnë në rritjen ekonomike, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor.

Ky objektivi përqendrohet në përfshirjen e trajnimit për sipërmarrje brenda kurrikulës së AFP-së dhe në ofrimin e burimeve për inovacion. Aktivitetet do të përfshijnë kurse sipërmarrjeje, punëtori planifikimi biznesi dhe qendra inkubacioni që mbështesin studentët me ide për startup-e.

Për të krijuar një ekosistem mbështetës sipërmarrës, konkursat e prezantimit do t'u lejojnë studentëve të paraqesin ide dhe të marrin reagime nga ekspertët e industrisë. Bashkëpunimi me organizatat e biznesit do të ofrojë mundësi rrjetëzimi, ndërsa programet e mentorimit do t'i lidhin studentët me sipërmarrës të suksesshëm në sektorin agro-ushqimor. Qëllimi është të zhvillohen krijuesit e vendeve të punës, si dhe kërkuesit e punës, duke diversifikuar peizazhin ekonomik të Kosovës.

Treguesit e Ndikimit:

- Numri i kurseve dhe punëtorive të zhvilluara mbi sipërmarrjen.
- Përqindja e studentëve që marrin pjesë në programet e sipërmarrjes.

Treguesit e rezultateve:

- Rritje e shkallës së të diplomuarve të AFP-së që ndjekin vetëpunësimin.
- Numri i projekteve të suksesshme të startup-eve të iniciuara nga të diplomuarit.

5.5. Objektivi 5: Integrimi i praktikave dixhitale dhe të qëndrueshme në programet e AFP-së

Mbështetni miratimin e mjeteve dixhitale dhe praktikave të qëndrueshme në programet e AFP-së për të përgatitur studentët për kërkesat në zhvillim të një ekonomie të gjelbër. Kjo përfshin futjen e aftësive të bazuara në teknologji, të tilla si bujqësia precize dhe praktikat miqësore me mjedisin, për të rritur produktivitetin dhe përgjegjësinë mjedisore në fuqinë punëtore.

Integrimi i mjeteve dixhitale dhe praktikave të qëndrueshme në programet e AFP-së është thelbësor për përgatitjen e studentëve për tregjet e ardhshme të punës që theksojnë ekonominë e gjelbër dhe aftësitë e bazuara në teknologji. Ky objektivi synon të përfshijë shkrim-lëximin dixhital dhe teknikat e qëndrueshme në kurrikula,

veçanërisht në fusha si bujqësia precize dhe prodhimi me burime efikase, për të rritur punësimin dhe për të mbështetur objektivat mjedisore.

Aktivitetet do të përfshijnë zhvillimin e moduleve mbi mjetet dixhitale dhe praktikën e qëndrueshme, krijimin e projekteve demonstruese brenda institucioneve dhe partneritetin me organizatat mjedisore për të ofruar burime për arsimin e gjelbër. Do të prezantohet një program certifikimi i gjelbër për t'u lejuar studentëve të fitojnë kredenciale në aftësi të fokusuara në qëndrueshmëri, në përputhje me angazhimin e Kosovës për zhvillim miqësor ndaj mjedisit.

Treguesit e Ndikimit:

- Numri i moduleve dixhitale dhe të qëndrueshme të përfshira në programet e AFP-së.
- Përqindja e programeve të AFP-së që ofrojnë certifikime të gjelbra.

Treguesit e rezultateve:

- Kompetencë e shtuar e të diplomuarve në praktikën dixhitale dhe të qëndrueshme.
- Ndikim pozitiv në ndërgjegjësimin mjedisor midis studentëve dhe të diplomuarve të AFP-së.

6. Zbatimi, monitorimi dhe raportimi

Zbatimi me sukses i kësaj strategjie mbështetet në zbatimin e strukturuar, monitorimin e vazhdueshëm dhe raportimin transparent. **Zbatimi** do të përfshijë bashkëpunim midis MASHT-it, AAAPAR-së, ofruesve të AFP-së dhe partnerëve të industrisë, secili me role dhe përgjegjësi të përcaktuara qartë. Një afat kohor i fazave do të udhëheqë zbatimin, duke filluar me ndërtimin e kapaciteteve dhe përmirësimet e infrastrukturës, të ndjekura nga përditësimet e kurrikulës dhe partneritetet e zgjeruara për trajnim praktik.

Monitorimi do të përqendrohet në treguesit kryesorë të performancës (KPI) të përafëruar me secilin objektivi, siç është numri i kurrikulave të përditësuara, rritja e vendeve të punës për të nxënë në punë dhe pjesëmarrja e studentëve në programet e sipërmarrjes. Raportet e rregullta të progresit, të dorëzuara çdo tremujor nga VETI, AAAPrE në MASTI, do të sigurojnë llogaridhënie dhe do të lejojnë përshtatje bazuar në reagimet e palëve të interesuara.

Raportimi dhe Vlerësimi përfshijnë një vlerësim afatmesëm në vitin 3 dhe një vlerësim përfundimtar në vitin 5 për të matur rezultatet dhe ndikimin e përgjithshëm. Këto vlerësime, të koordinuara nga AAAPARE me mbikëqyrjen e MASTI-t, do të ofrojnë njohuri për përmirësim të vazhdueshëm dhe do të orientojnë iniciativat e ardhshme strategjike për të mbështetur rritjen e sektorit të AFP-së në Kosovë.

6.1. Mekanizmat për zbatim

Zbatimi i kësaj strategjie do të përfshijë një qasje bashkëpunuese, duke shfrytëzuar partneritetet me agjencitë qeveritare, institucionet arsimore, palët e interesuara të industrisë dhe organizatat komunitare. Hapat dhe proceset specifike përshkruhen si më poshtë:

Ngritja e Ekipeve të Zbatimit: Formimi i ekipeve të dedikuara në Ministrinë e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI) dhe në Agjencinë për Arsim dhe Trajnim Profesional dhe Arsim për të Rritur (AAPARE), përgjegjëse për mbikëqyrjen e objektivave specifike të strategjisë.

Përcaktimi i Rolet dhe Përgjegjësitë: Qartësoni rolet e secilit palë të interesuar. MASHTI do të udhëheqë koordinimin strategjik, ndërsa AAPARE do të merret me zbatimin në nivel institucional. AAP Ofruesit do të jenë përgjegjës për përshtatjen e kurrikulës dhe ofrimin e trajnimit. Partnerët e industrisë do të kontribuojnë në rëndësinë e kurrikulës dhe do të ofrojnë mundësi mësimi të bazuara në punë.

Zhvilloni një Afat Kohor me Faza: Ndani strategjinë në faza zbatimi me afate kohore specifike:

- **Faza 1:** Iniciativa për ndërtimin e kapaciteteve, përmirësime të infrastrukturës dhe krijimi i komitetit këshillimor (Viti 1-2).
- **Faza 2:** Përditësimet e kurrikulës, partneritetet me industrinë dhe programet pilot (Viti 2-3).
- **Faza 3:** Zbatim i plotë, monitorim dhe përmirësim bazuar në reagime (Viti 3-5).

Formoni Partneritete Strategjike: Vendosni partneritete me bizneset lokale, ofruesit e teknologjisë dhe organizatat ndërkombëtare për të mbështetur zhvillimin e kurrikulës, integrimin e teknologjisë dhe zgjerimin e mundësive të të nxëniet në punë.

Ndani Burimet: Sigurohuni që burimet financiare dhe materiale të jenë të disponueshme për punëtorin, trajnime, përmirësime të infrastrukturës dhe përmirësime teknologjike, duke ndjekur një plan buxheti që rishikohet çdo vit.

Ndërtimi i Kapaciteteve për Edukatorët: Ofroni programe të rregullta trajnime për edukatorët për t'i pajisur ata me aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për të ofruar kurrikula të përditësuara në mënyrë efektive.

6.2. Monitorimi dhe raportimi

Jepni një skicë se si do të monitorohet strategjia. Përfshini treguesit kryesorë të performancës (KPI) dhe mekanizmat me anë të të cilave do të gjurmohet dhe raportohet progresi.

Mekanizmat efektivë të monitorimit dhe raportimit do të sigurojnë që strategjia të mbetet në rrugën e duhur dhe të përshtatet sipas nevojës. Kjo do të përfshijë komponentët e mëposhtëm:

Treguesit Kryesorë të Performancës (KPI): KPI-të do të zhvillohen për secilin objektiv, duke mundësuar ndjekjen e matshme të progresit. Shembuj të KPI-ve përfshijnë:

- **Objektivi 1:** Përqindja e institucioneve të AFP-së të përmirësuara dhe numri i programeve të zhvillimit profesional të përfunduara.
- **Objektivi 2:** Numri i kurrikulave të përditësuara për t'u përshtatur me nevojat e tregut të punës.
- **Objektivi 3:** Rritja e përqindjes së praktikave të të nxënësve në punë.
- **Objektivi 4:** Numri i studentëve që marrin pjesë në programet e sipërmarrjes.
- **Objektivi 5:** Shkalla e adoptimit të praktikave dixhitale dhe të gjelbra në programet e trajnimit.

Raportimi i Progresit: Raportet tremujore do të përgatiten nga VETI dhe do t'i dorëzohen MASTI-t, duke përshkruar progresin drejt secilit objektiv, sfidat e hasura dhe rregullimet e bëra. Rishikimet vjetore do të ofrojnë një vlerësim më gjithëpërfshirës, duke vlerësuar ndikimin e përgjithshëm dhe përputhshmërinë me qëllimet afatgjata.

Mbledhja dhe Analiza e të Dhënave: Mbledhja e rregullt e të dhënave nga ofruesit e AFP-së dhe partnerët e industrisë do të informojë progresin. Anketat, reagimet e studentëve dhe vlerësimet e punëdhënësve do të jenë thelbësore për kapjen e njohurive cilësore.

Mekanizmi i Feedback-ut nga Palët e Interesuara: Zbatoni mekanizmat e feedback-ut ku palët e interesuara, duke përfshirë studentët, mësuesit dhe partnerët e industrisë, mund të japin kontributin e tyre, duke siguruar që strategjia të mbetet e përgjegjshme ndaj nevojave dhe rezultateve aktuale.

6.3. Vlerësimi

Shpjegoni procesin për vlerësimin e efektivitetit të strategjisë. Përfshini se kur dhe si do të zhvillohen vlerësimet, dhe kush do të jetë përgjegjës për kryerjen e tyre.

Një proces i strukturuar vlerësimi do të vlerësojë efektivitetin e strategjisë dhe ndikimin e saj në ekosistemin e AFP-së.

Vlerësimi Afatmesëm: Një vlerësim formal do të kryhet në mes të afatit kohor të strategjisë (Viti 3), duke vlerësuar progresin kundrejt KPI-ve, duke identifikuar sukseset dhe sfidat, dhe duke bërë rregullime për të arritur objektivat në mënyrë më efektive.

Vlerësimi Përfundimtar: Në fund të periudhës së strategjisë (Viti 5), një vlerësim gjithëpërfshirës do të masë ndikimin e strategjisë në punësimin e studentëve, rëndësinë e kurrikulës dhe përputhshmërinë e përgjithshme me objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm. Ky vlerësim do të përfshijë metoda cilësore dhe sasore, duke përfshirë intervista me palët kryesore të interesuara, anketa dhe analiza statistikore të regjestrave të rezultateve.

Përgjegjësia për Vlerësimin: VETI dhe AVAETAE do të koordinojnë vlerësimet në bashkëpunim me MASTI-n, me mbikëqyrje nga vlerësues të pavarur aty ku është e mundur për të siguruar objektivitetin. Partnerët e industrisë dhe institucionet arsimore do të kontribuojnë me të dhëna dhe njohuri si pjesë e procesit të vlerësimit.

Përmirësim i Vazhdueshëm: Gjetjet e vlerësimit do të informojnë një proces përmirësimi të vazhdueshëm, me rekomandime të dokumentuara dhe të përfshira në planifikimin strategjik të ardhshëm. Kjo siguron që strategjia të mbetet dinamike, e adaptueshme dhe në përputhje me nevojat në zhvillim të tregut të punës dhe zhvillimit të qëndrueshëm në Kosovë.

7. Plani i Veprimit

Përmbledhje Narrative: Jepni një rrëfim të shkurtër që shpjegon logjikën e ndërhyrjeve të planifikuara.

Synimet Strategjike: Përshkruani synimet kryesore strategjike për zhvillimin e AFP-së në sektorin agro-ushqimor. Çdo synim duhet të lidhet drejtpërdrejt me objektivat e strategjisë.

Objektiva Specifikë: Ndani qëllimet strategjike në objektiva specifike dhe të matshëm.

Aktivitetet: Listoni aktivitetet specifike nën secilin objektiv, duke detajuar hapat e nevojshëm për t'i arritur ato.

Treguesit dhe Mjetet e Verifikimit: Jepni tregues të matshëm për secilin aktivitet, si dhe mënyrën se si do të verifikohen këta tregues (p.sh., raporte, anketa, vlerësime).

Aktorët Përgjegjës: Identifikoni palët e interesuara përgjegjëse për secilin aktivitet (p.sh., ministritë, institucionet e AFP-së, OJQ-të, bizneset).

Burimet e Nevojshme: Specifikoni burimet (financiare, njerëzore, materiale) të nevojshme për secilin aktivitet.

Supozime dhe parakushte të rëndësishme: Përmendni çdo supozim ose faktor të jashtëm që duhet të jetë në vend për zbatimin me sukses të secilit aktivitet.

PËRMBLEDHJE NARRATIVE E LOGJIKË E NDËRHYRJES	OBJEKTIVISHT I VERIFIKUESHËM TREGUESIT	MJETET E VERIFIKIM	Përgjegjës Aktor(ë)	Burimet E detyrueshme	SUPOZIME DHE PARAKUSHTET
Objektivi Strategjik 1: Përmirësimi Kapaciteti Institucional i AFP-së Ofruesit	1.1. Numri i partneriteteve të krijuara me palët e interesuara të industrisë. 1.2. Numri i institucioneve të AFP-së të modernizuara. 1.3. Numri i seancave të trajnimit për stafin të kryera. 1.4. Numri i të rejave teknologjia dhe pajisjet e futura në institucionet e AFP-së.	1.1. Marrëveshjet e partneritetit dhe raportet e bashkëpunimit nga AFP-ja institucione. 1.2. Raportet e auditimit të objekteve dhe infrastruktura përditësime përmirësimi. 1.3. Anketa të stafit dhe studentëve pas seanca trajnimi. 1.4. Përditësimet dhe raportet e inventarit	VET institucione.	Financiare burime për infrastrukturë, materiale trajnimi dhe personel.	Angazhim nga institucionet; mbështetje nga qeveria dhe palët e interesuara të industrisë.

		mbi teknologjitë e instaluara rishtazi.			
Objektivi Strategjik 2: Përshtatja e AFP-së Kurrikula me Tregun e Punës Nevojat	2.1. Kurrikula të përditësuara që pasqyrojnë praktikat dhe aftësitë moderne. 2.2. Numri i programeve të lidhura me industrinë të prezantuar në sektorin agro-ushqimor. 2.3. Përqindja e kurrikulave që integrojnë aftësitë dixhitale, të gjelbra dhe sipërmarrëse. Kërkesat.	2.1. Kurrikula dokumentet e shqyrtimit dhe miratimit. 2.2. Anketa dhe reagime nga partnerët e industrisë për harmonizimin e programit. 2.3. Dokumentimi i përditësimeve të kurrikulave dhe integrimi i aftësive moderne.	VET dhe të dhëna të MESTI.	Ekspertë të lëndës, institucione industrisë, si dhe financim.	Angazhim aktiv i palëve të interesuara të industrisë; qasje në tregun e punës kërkime.
Objektivi Strategjik 3: Promovimi i mundësive të të nxëniet në punë.	3.1. Numri i partneritete me bizneset. 3.2. Numri i studentëve që marrin pjesë në stazhe dhe WBL programe. 3.3. Përqindja e studentëve që gjejnë punë pas praktikës.	3.1. Marrëveshje partneriteti të nënshkruara me bizneset. 3.2. Regjistrat e praktikës të mirëmbajtura nga institucionet e AFP-së. 3.3. Formularët e reagimeve të punëdhënësit dhe raportet.	VET institucione, kompani të sektorit privat, OJQ.	Transporti për studentët, koordinimi stafi, financimi për bursa.	Gatishmëria e bizneseve për t'u angazhuar në partneritete; përputhshmëria me rregulloret e punës.

Objektivi Strategjik 4: Nxitja Aftësitë Ndërmarrëse dhe Inovacioni	4.1. Numri i dhe rishikimet e moduleve të përfshira në kurrikula.	4.1. Kurrikula përditësimet sipërmarrjes të të dokumentuara nga institucionet e AFP-së.	Ministria e Arsimit, VET institucione, OJQ.	Trajnim për edukatorët për t'u mësuar edukatorëve sipërmarrjen; financim për disponueshmërinë e projekteve fillestare për studentët.	Trajnim adekuat për për t'u mësuar financim për bizneset e studentëve.
	4.2. Përqindja e studentëve që marrin pjesë në sipërmarrje programe.	4.2. Raportet nga institucionet e AFP-së që ndjekin pjesëmarrjen në programe.			
	4.3. Numri i konkurse ose ngjarje sipërmarrëse të organizuara.	4.3. Raportet e ngjarjeve dhe pjesëmarrësit anketat.			
Objektivi Strategjik 5: Integrimi Praktikant Dixhitale dhe të Qëndrueshme në Programet e AFP-së	5.1. Përqindja e kurrikulave që përfshijnë aftësitë e gjelbra dhe dixhitale.	5.1. Kurrikula vlerësime dhe përditësime të dokumentacionit.	Ministria e Arsimit, OJQ-të e gjelbra, VET institucione.	Financim për nisma të gjelbra dhe dixhitale; partneritete me teknologjinë kompanive.	Disponueshmëria e burimeve për të mbështetur mjetet dixhitale dhe zbatimin e teknologjisë së gjelbër; gatishmëria e palëve të interesuara për t'u përshtatur me praktikant e qëndrueshme.
	5.2. Përqindja e programeve të AFP-së që ofrojnë certifikime të gjelbra.	5.2. Raportet nga institucionet e AFP-së duke detajuar certifikimet e gjelbra.			
	5.3. Numri i seancave të trajnimit mbi mjetet dixhitale dhe praktikant e gjelbra për edukatorët.	5.3. Raportet e projekteve të paraqitura nga institucionet e AFP-së.			
Rezultatet					
Institucionet e Modernizuara të AFP-së	1.1.1. Numri i institucione të përmirësuara.	1.1.1. Institucionale planet e përmirësimit.	Ministria e Arsimit,	Financiare mbështetje për infrastrukturën	Qeveria prioritetizimi i AFP-së

1.1. Infrastrukturë dhe mjedise mësimore të përmirësuar në ofruesit e AFP-së. 1.2. Pjesëmarrje më e madhe e stafit në trajnime profesionale programe. 1.3. Rritje e regjistrimit të studentëve dhe kënaqësi. 1.4. Përmirësim i normave të punësimit për të diplomuarit. 1.5. Reputacion i përmirësuar institucional midis studentëve dhe punëdhënësve.	1.1.2. Përqindja e përmirësimit të infrastrukturës bazuar në auditimet e objekteve. 1.1.3. Numri i të rejave instalimet e teknologjisë dhe pajisjeve në Institucionet e AFP-së. 1.2.1. Numri i stafit të trajnuar çdo vit. 1.2.2. Numri i sesione trajnimi ose punëtori të zhvilluara. 1.3.1. Përqindja e studentëve që raportojnë kënaqësi me objektet dhe cilësia e mësimdhënies në anketa. 1.3.2. Ulje e shkallës së braktisjes së shkollës krahasuar me vitet e kaluara. 1.4.1. Përqindja e të diplomuarve të punësuar brenda gjashtë muajve nga diplomim.	1.1.2. Të dhënat e pjesëmarrjes në trajnime. 1.2.1. Certifikatat e pjesëmarrje e lëshuar për stafin. 1.3.1. Student anketat e kënaqësisë. 1.3.2. Regjistrimi dhe të dhënat e ruajtjes nga VET institucione. 1.4.1. Anketa për ndjekjen e të diplomuarve. 1.4.2. Anketa dhe dëshmi të kënaqësisë së punëdhënësve. 1.5.1. Reagime dhe letra miratimi nga partnerët e industrisë.	VET institucione.	përmirësime, materiale trajnimi.	infrastrukturë përmirësim.
---	---	---	--------------------------	---	-----------------------------------

	1.4.2. Numri i të diplomuar të punësuar në fushën e tyre të studimit. 1.4.3. Shkalla e kënaqësisë së punëdhënësve me të diplomuarit e AFP-së. 1.5.1. Numri i vlerësimeve ose dëshmime pozitive nga punëdhënësit dhe studentët. 1.5.2. Numri i partneritete ose bashkëpunime me liderët e industrisë.				
Kurrikula të Përshtatura me Tregun 2.1. Kurrikula të rishikuara dhe të përditësuara të AFP-së që pasqyrojnë nevojat e tregut të punës, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor. 2.2. Përfshirja e teknologjisë dixhitale, të gjelbër, modulet e sipërmarrjes dhe aftësive të buta në kurrikula. 2.3. Rritja e punësimit të të diplomuarve brenda sektorit agro-ushqimor. 2.4. Reagime pozitive nga punëdhënësit mbi përgatitjen për të diplomuarit.	2.1.1. Numri i kurrikulës së përditësuar 2.1.1. kurse. 2.1.2. Përqindja e kurrikulave të përputhura me trendet e tregut të punës bazuar në mbi analizën e industrisë. 2.1.3. Reagime nga palët e interesuara të industrisë mbi rëndësinë e kurrikulave. 2.2.1. Numri i të rejave module prezantuar duke u përqendruar në dixhitale, ekologjike,	shqyrtoni dokumentet. 2.2.1. Raportet nga edukatorët mbi modulën zbatim. 2.3.1. Diplomuar sondazhe ndjekëse. Të dhënat e punësimit nga AFP-ja institucione. 2.4.1. Anketa të kënaqësisë së punëdhënësve.	Ministria e Arsimit, partnerët e industrisë.	Financim për zhvillimin e kurrikulës, kontribut nga ekspertiza e industrisë.	Disponueshmëria e të dhënave aktuale të tregut të punës dhe bashkëpunimin e industrisë.

	sipërmarrëse dhe aftësi të buta. 2.3.1. Përqindja e të diplomuarve të punësuar në sektorin agro-ushqimor. 2.3.2. Numri i vendeve të punës të lidhura drejtpërdrejt me programet e AFP-së. 2.4.1. Përqindja e punëdhënësve që raportojnë kënaqësi me përgatitjen dhe aftësitë e të diplomuarve. 2.4.2. Përmirësimi i vlerësimeve vjetore të punëdhënësve anketa me reagime.	2.4.2. Dëshmi dhe raporte nga partnerët e industrisë.			
praktikojnë Mësim të Bazuar në Punë të Zgjeruar në (WBL) 3.1. Krijimi i partneriteteve bizneseve për stazhe, partneritete të me biznese për mbështetje në punën me punën në punë. 3.2. Kapacitet i rritur i shkollave dhe kompanive për të zbatuar programe të të nxënësve në punë.	3.1.1. Numri i studentëve që stazhe. 3.1.2. Numri i krijuara për praktika dhe punë në punën në punë. mundësitë. 3.1.3. Përqindja e studentëve që marrin pjesë në	3.1.1. Marrëveshjet e partneritetit të nënshkruara me bizneset. 3.2.1. Raportet mbi biznesin bashkëpunime të ofruara nga institucionet e AFP-së.	VET institucione, Sektori privat kompanive.	Financim për bursa, Staf për koordinim, Shërbime transporti.	Gatishmëria e bizneseve për t'u angazhuar në të nxënësve në punë programe.

3.3. Aftësi praktike të përmirësuara tek të diplomuarit në AFP. 3.4. Rritja e kënaqësisë së punëdhënësit me gatishmërinë të të diplomuarve.	Programet WBL gjatë studimeve të tyre 3.2.1. Numri i WBL-ve koordinatorët ose lehtësues të trajnuar në shkolla dhe kompani. 3.2.2. Përqindja e bizneseve që raportojnë kënaqësi me WBL-në menaxhimi i programit dhe rezultatet. 3.3.1. Përqindja e studentëve që demonstrojnë aftësi praktike të përmirësuara, të vlerësuara përmes vlerësimeve në fund të programit. 3.3.2. Numri i studentëve përfundimin e programeve të certifikimit në aftësi praktike. 3.4.1. Përqindja e punëdhënësve që raportojnë kënaqësi me gatishmërinë dhe aftësitë e të diplomuarve për punë. 3.4.2. Përmirësimi i vlerësimeve të punëdhënësve për	3.2.2. Regjistrat e pjesëmarrjes në trajnime për koordinatorët e WBL. 3.3.1. Raportet e vlerësimit në fund të programit nga shkollat. 3.4.1. Kënaqësia e punëdhënësit anketat. 3.4.2. Reagimet vjetore të punëdhënësit raportet.			
---	---	--	--	--	--

	kënaqësi vjetore anketat.				
Aftësi Ndërmarrëse Zhvillimi 4.1. Hyrje në modulet e sipërmarrjes dhe trajnimi në kurrikulat e AFP-së. 4.2. Rritja e shkallës së AFP-së të diplomuar që synojnë vetëpunësimin. 4.3. Mbështetje për projekte biznesi dhe startup-e të udhëhequra nga studentët.	4.1.1. Numri i modulet e sipërmarrjes prezantuar në Kurrikula të AFP-së. 4.2.2. Numri i seanca trajnimi të zhvilluara në sipërmarrje dhe inovacion për studentët. 4.2.1. Përqindja e të diplomuarve në AFP që fillojnë bizneset e tyre brenda një vit diplomimi. 4.2.2. Numri i diplomuarit që regjistrojnë bizneset çdo vit në këshillimore agro-ushqimore sektorë. 4.2.3. Përqindja e të diplomuarve të vetëpunësuar që raportojnë nivele të qëndrueshme të të ardhurave.	4.1.1. Kurrikula përditësime nga institucionet e AFP-së. 4.2.1. Biznes të dhënat e regjistrimit. 4.3.1. Raportet e projektit dhe Formimit institucione. Profesional, OJQ-të, Privatët 4.3.2. Dokumentimi i partneriteteve me të inkubatorë të rinj, përshejtues, ose shërbimet ose të lidhura me to.	Ministria e Arsimit OJQ-të, Privatët mentorë.	Edukator stërvitje burime, Financim për projekte dhe inkubatorë.	Gatishmëria e mentorëve të industrisë për të mbështetur projektet; Financim fillestar i mjaftueshëm.

	4.3.1. Numri i studentëve-udhëhoqi projekte të nisura gjatë vitit akademik. 4.3.2. Numri i partneritete të krijuara me inkubatorë, përsheptues ose shërbime këshillimi biznesi.				
Integrimi i Dixhitalit dhe Praktikat e Qëndrueshme 5.1. Zhvillimi i zonave të gjelbra dhe module trajnimi për aftësi dixhitale. 5.2. Themelimi i projekte të fokusuara në qëndrueshmëri dhe certifikime të gjelbra.	5.1.1. Numri i kurseve që përfshijnë aftësitë dixhitale dhe të gjelbra në kurrikulat e AFP-së. 5.1.2. Numri i seancave të trajnimit të zhvilluara për mësuesit mbi praktikat e gjelbra dhe dixhitale. 5.2.1. Numri i projekteve të fokusuara në qëndrueshmëri të iniciuara nga institucionet e AFP-së. 5.2.2. Numri i certifikimeve të gjelbra të dhëna studentëve që përfundojnë trajnime të fokusuara në qëndrueshmëri.	5.1.1. Kursi dokumentacion nga Institucionet e AFP-së. 5.1.2. Të dhënat e pjesëmarrjes në trajnime për seancat me mësuesit. 5.1.3. Vlerësimi raporte nga Ministria e trajnimit të seancave. 5.2.1. Raportet mbi projektet e AFP-së të fokusuara në qëndrueshmëri institucione.	OJQ-të e gjelbra, Teknologji kompani, mit të seancave. Arsimit.	Trajnim dixhital dhe i gjelbër burime, financiare mbështetje për projekte.	Gatishmëria e palëve të interesuara për të prioritetizuar iniciativat e gjelbra dhe dixhitale.
Aktivitetet			Burimet / Përgjegjësitë		
Përmirësimi i Kapacitetit Institucional të Ofruesve të AFP-së			Ministria e Arsimit, Staf i AFP-së, Financimi për vlerësime.		

1.1. Kryerja e vlerësimit të nevojave për përmirësime të infrastrukturës në institucionet e AFP-së. 1.2. Organizimi i programeve të trajnimit profesional për edukatorët dhe stafin administrativ. 1.3. Lehtësimi i partneriteteve me industritë lokale për të përmirësuar ndarjen e burimeve.	Ofruesit e trajnimit, Ndarja e kohës për edukatorët, Financimi. Dhomat e Tregtisë, Partnerët e Industrisë, Ministria e Arsimit.
Përshtatja e Kurrikulave të AFP-së me Nevojat e Tregut të Punës 2.1. Kryeni hulumtime të tregut të punës për të identifikuar boshllëqet në aftësi dhe trendet e industrisë. 2.2. Rishikimi i kurrikulave për të përfshirë gjetjet, duke përfshirë aftësitë e gjelbra dhe dixhitale kërkesat. 2.3. Pilotimi i kurseve të përditësuara dhe mbledhja e reagimeve nga palët e interesuara për vazhdimësi përmirësim.	Analistë të tregut të punës, partneritete industriale, Ministria e Punës. Eksptertë të kurrikulës, reagime nga bizneset, punëtori për edukatorët. Edukatorët, Studentët, Anketat, Platformat e Feedback-ut.
Promovoni Mundësitë e Mësimit të Bazuar në Punë 3.1. Zhvilloni marrëveshje me bizneset për stazhe studentore dhe praktikat e praktikës. 3.2. Ngritja e njëjve koordinatorë brenda institucioneve të AFP-së për të menaxhuar aktivitetet e mësimdhënies në vendin e punës. 3.3. Ofroni mbështetje logjistike për studentët që marrin pjesë në WBL, duke përfshirë transportin dhe bursat.	Institucionet e AFP-së, përfaqësuesit e industrisë, mbështetja e Ministrisë së Arsimit. Mbështetje administrative, Ekipet koordinuese, Burime financiare për personel. Financim për transportin dhe bursat, mbështetje nga qeveria lokale.
Nxitja e Aftësive Ndërmarrëse dhe Inovacionit 4.1. Organizimi i punëtorive dhe trajnimeve mbi sipërmarrjen për studentët. 4.2. Krijoni programe inkubacioni për të mbështetur projektet e udhëhequra nga studentët. 4.3. Lançimi i konkurseve për prezantimin e ideve inovative të biznesit, me mentorim nga liderët e industrisë.	OJQ-të, Edukatorët, Mentorët e industrisë, Mbështetje financiare për punëtoritë. Financim për inkubatorët, programet e mentorimit, mbështetje për infrastrukturën. Sponsorë të sektorit privat, çmime konkursi, mbështetje marketingu.
Integrimi i praktikave dixhitale dhe të qëndrueshme në programet e AFP-së 5.1. Zhvillimi i moduleve të trajnimit mbi bujqësinë precize, energjinë e rinovueshme dhe praktikat miqësore me mjedisin. 5.2. Bashkëpunoni me kompanitë e teknologjisë për të ofruar mjete dhe trajnime dixhitale burime. 5.3. Zbatoni programe certifikimi të gjelbër për studentët që përfundojnë trajnime të fokusuara në qëndrueshmëri.	Bashkëpunim me OJQ-të e gjelbra, Ministrinë e Arsimit, kompanitë e teknologjisë. Partneritete me kompani teknologjike, Financim për mjete dixhitale, Trajnim për edukatorë. Mbështetje për programin e certifikimit, Burime financiare për zhvillim, Partneritete me OJQ-të.

Co-funded by
the European Union

PROJEKT INFORMACION

Akronimi i Projektit	Kultivimi i Veterinarisë Kulturore
Titulli i projektit	Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agroushqimor përmes AFP-së
Numri i marrëveshjes	101129202381
Programi i BE-së	Ndërtimi i Kapaciteteve në fushën e Arsimit Profesional dhe Trajnim (VET)
Uebfaqja e projektit	

Përgatitur nga

Organizata	Universiteti Bujqësor i Tiranës (Universiteti Bujqësor i Tiranës)/ AUT(UBT), Ministria e Bujqësisë dhe Rurale Agjencia e Zhvillimit dhe Promovimit të Punësimit në Kosovë (APPK)
Autorët	AUT, MARD, VIS, ANRD, Don Bosko
Data	Janar 2025
Versioni	V1.0
Niveli i Shpërndarjes	I kufizuar për pjesëmarrës të tjerë të Programit E+ (përfshirë EACEA, shërbimet e Komisionit dhe rishikuesit e projekteve)

Përmbajtja

Lista e shkurtesave.....	3
Përmbledhje Ekzekutive.....	5
1. Hyrje dhe qëllimi i dokumentit.....	6
1.1. Projekti.....	6
1.2. Konsorciumi.....	6
2. Metodologjia	9
3. Analiza e situatës	11
3.1 Nevoja për një Sistem të Avancuar të AFP-së në Shqipëri.....	11
3.2 Qeverisja e AFP-së në Shqipëri.....	11
3.3 Konteksti Legjislativ.....	12
3.4 Sistemi Arsimor në Shqipëri.....	13
3.5 Marrëdhënia e Sistemit të AFP-së me Tregun e Punës	14
3.6 Trendet e punësimit në bujqësi dhe industri ushqimore.....	15
3.7.1 Pamje demografike.....	17
3.7.2 Sfidat dhe mundësitë e mjedisit.....	18
3.7.2.1 Faktorët politikë	18
3.7.2.2 Faktorët ekonomikë.....	19
3.7.2.3 Faktorët socialë.....	20
3.7.2.4 Faktorët teknologjikë.....	21
4. Vizioni i Strategjisë	23
5. Objektivat.....	25
6. Zbatimi, monitorimi dhe raportimi.....	31
6.1. Mekanizmat për zbatim	31
6.2. Monitorimi dhe raportimi	32
6.3. Vlerësimi.....	32
7. Plani i Veprimit	34

2 Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

Lista e shkurtesave

AKRONIM	EMRI I PLOTË
AI	Udhëzim Administrativ
AKIS	Sistemi i Bujqësisë, Dijes dhe Inovacionit
ANRD	Rrjeti Shqiptar për Zhvillim Rural
APPK	Agjencia e Promovimit të Punësimit në Kosovë
AQF	Korniza Shqiptare e Kualifikimeve
ATTC	Qendra e Transferimit të Teknologjisë Bujqësore
AUT	Universiteti Bujqësor i Tiranës
BK-CON	BK Consult GmbH
BDS	Shërbime Zhvillimi Biznesi
DART	Bujqësia Dixhitale dhe Transformimi Rural
ECTS	Sistemi Evropian i Transferimit dhe Akumulimit të Krediteve
ETF	Fondacioni Evropian i Trajnimit
EU	Bashkimi Evropian
EVBB	Shoqata Evropiane e Instituteve për Trajnim Profesional
FAO	Organizata e Ushqimit dhe Bujqësisë
FI.LSE	Finanziaria Ligure për Sviluppo Economico
GDP	Produkti i Brendshëm Bruto
TIK	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
INSTAT	Instituti i Statistikave
IOT	Interneti i Gjërave
ISCED	Klasifikimi Standard Ndërkombëtar i Arsimit
KPIS	Treguesit kryesorë të performancës
MARD	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
MASH	Ministria e Arsimit dhe Sportit
MIS	Sistemet e Informacionit të Tregut
MOSWY	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë
NAES	Agjencia Kombëtare për Punësim dhe Aftësi
NAVETQ	Agjencia Kombëtare për AFP-në dhe Kualifikimin
NESS	Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive
OJQ	Organizatë Joqeveritare
NORDK	Rrjeti i Organizatave të Zhvillimit Rural të Kosovës
AKK	Autoriteti Kombëtar i Kualifikimeve
OECD	Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim
PA	Autoritet Publik
PISA	Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve
PPPS	Partneritetet Publiko-Private
OZHQ-të	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
	Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme

3 Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

Co-funded by
the European Union

TVET	Arsim dhe Trajnim Teknik dhe Profesional
VET	Arsimi dhe Trajnimi Profesional
VETI	Institucionet e Arsimit dhe Trajnimit Profesional
WBL	Mësim i bazuar në punë
VIS	Volontariato Internazionale për Sviluppo
WP	Paketa e Punës
UNDP	Programi i Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara

Përmbledhje Ekzekutive

Zhvillimi i sektorit të Arsimit dhe Trajnimit Teknik dhe Profesional (AFPT) në Shqipëri është thelbësor për adresimin e sfidave të papunësisë, përmirësimin e aftësive të fuqisë punëtore dhe promovimin e rritjes ekonomike. Ndërsa Shqipëria vazhdon të kalojë drejt një ekonomie më të orientuar drejt tregut, roli i AFPT-së bëhet gjithnjë e më i rëndësishëm në pajisjen e individëve me kompetencat e nevojshme për të përmbushur kërkesat e tregut të punës. Një nga sfidat kryesore me të cilat përballlet sektori i AFPT-së në Shqipëri është përafrimi i rezultateve arsimore me nevojat e industrisë.

Zhvillimi i sektorit të AFP-së është thelbësor për pajisjen e fuqisë punëtore me aftësitë e nevojshme për një ekonomi konkurruese. Në Shqipëri, kalimi nga një ekonomi e planifikuar në mënyrë qendrore në një ekonomi të orientuar drejt tregut ka nxjerrë në pah nevojën për një forcë punëtore të kualifikuar. Megjithatë, sektori i AFP-së përballlet me çështje të shumta strategjike që duhet të adresohen për të përmirësuar efektivitetin dhe rëndësinë e tij.

Një partneritet strategjik midis institucioneve të AAP-së dhe industrive është thelbësor për të siguruar që kurrikula të mbetet e rëndësishme dhe që të diplomuarit të kenë aftësitë që kërkojnë punëdhënësit. Ky bashkëpunim mund të rrisë ndjeshëm tregtueshmërinë e të diplomuarve të AAP-së, pasi lejon integrimin e teknologjive dhe praktikave të reja në programet e trajnimit (Marzuki et al., 2022;).

Për më tepër, krijimi i një kuadri qeverisës të përgjegjshëm që përfshin pjesëmarrjen e palëve të interesuara është thelbësor për menaxhimin efektiv të programeve të TVET (Lamsal & Bajracharya, 2023).

Sigurimi i cilësisë në AFP është një tjetër aspekt jetësor që duhet të adresohet. Cilësia e arsimit të ofruar në institucionet e AFP ndikon drejtpërdrejt në kompetencat e të diplomuarve dhe punësimin e tyre. Prandaj, rritja e zhvillimit profesional të edukatorëve të AFP është thelbësore për të përmirësuar cilësinë e përgjithshme të trajnimit.

Për më tepër, qëndrueshmëria financiare e programeve të TVET është një shqetësim urgjent. Financimi i mjaftueshëm është i nevojshëm për të zhvilluar infrastrukturën, burimet dhe programet e trajnimit që përmbushin standardet moderne.

Në Shqipëri, rritja e buxhetit për AFP-në është e domosdoshme për të siguruar që institucionet të mund të ofrojnë arsim dhe trajnim me cilësi të lartë që përputhet me objektivat kombëtare të zhvillimit. Përveç adresimit të këtyre sfidave, sektori shqiptar i AFP-së duhet të përqendrohet edhe në promovimin e përfshirjes dhe aksesueshmërisë.

Sigurimi që grupet e marginalizuara, përfshirë gratë dhe popullatat rurale, të kenë akses në programet e AFP-së është thelbësor për nxitjen e barazisë sociale dhe zhvillimit ekonomik (Witenstein & Iyengar, 2021). Përshtatja e programeve për të përmbushur nevojat specifike të këtyre grupeve mund të rrisë shkallën e pjesëmarrjes dhe të kontribuojë në një fuqi punëtore më të kualifikuar. Së fundmi, rëndësia e AFP-së në kontributin në zhvillimin e qëndrueshëm nuk mund të mbivlerësohet. Duke u ofruar individëve aftësitë

I domosdoshëm për punësim, TVET luan një rol vendimtar në uljen e varfërisë dhe nxitjen e rritjes ekonomike (Paryono, 2017).

Pra, një nga çështjet më të rëndësishme strategjike në sektorin e TVET-it në Shqipëri është rëndësia e kurrikulës për nevojat aktuale të tregut të punës. Shpesh ka një shpërndarje midis asaj që mësohet në institucionet e TVET-it dhe aftësive të kërkuara nga punëdhënësit. Ndërsa Shqipëria vazhdon të zhvillojë sektorin e saj të TVET-it, është thelbësore të miratohet një qasje holistike që përfshin sigurimin e cilësisë, bashkëpunimin me industrinë, financimin efektiv dhe përfshirjen për të siguruar që sektori të mund të kontribuojë në mënyrë efektive në zhvillimin socio-ekonomik të vendit.

1. Hyrje dhe qëllimi i dokumentit

Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agrorishqimor përmes AFP-së, po ndërton mbi angazhimet e mëparshme të partnerëve, **për të kapërcyer hendekun midis sektorit të AFP-së dhe nevojave të tregut të punës në sektorin Agrorishqimor në Ballkanin Perëndimor**. Në përputhje me objektivin e përgjithshëm të programit Erasmus+, ai synon të mundësojë mjedisin për grupet profesionale për të nxitur zhvillimin socio-ekonomik lokal përmes sipërmarrjes sociale, ofrimit të biznesit të TVET-së më të arritshëm, gjithëpërfshirës, cilësor dhe të bazuar në sipërmarrje, të përgjegjshëm ndaj fuqisë punëtore lokale në zhvillim. tregjet në sektorin agro-ushqimor, i cili është strategjik si për Evropën ashtu edhe për ekosistemet e Ballkanit Perëndimor.

Ky dokument ofron një plan veprimi për vizitën tonë studimore, duke përcaktuar objektivat, grupin e synuar, aktivitetet kryesore dhe rezultatet e pritura. Ai shërben si një kornizë udhëzuese për të gjithë palët e interesuara, nga koordinatorët e projektit deri te pjesëmarrësit, duke siguruar një kuptim të përbashkët të qëllimit dhe parametrave të vizitës studimore.

1.1. Projekti

CultiVETing: Kultivimi i Sipërmarrjes në Sektorin Agrorishqimor përmes AFP-së, (Numri i Projektit: 101129381) është një Projekt për Ndërtimin e Kapaciteteve në fushën e Arsimit dhe Trajnimit Profesional, i financuar në kuadër të ERASMUS-EDU-2022-CB-VET.

Misioni i propozimit të projektit është të kuptojë dhe mbledhë të gjitha vështirësitë me të cilat përballen institucionet e AFP-së dhe të përmirësojë kontributin e tyre në tejkalimin e hendekut midis sektorit të AFP-së dhe nevojave të tregut të punës në sektorin Agro-Ushqimor. Përveç kësaj, iniciativa CultiVETing synon të zhvillojë kurrikula të përshtatura (PP4) dhe mjete të tjera thelbësore që do të kontribuojnë në përgjigjen ndaj kërkesave të tregut të punës. Përmes kësaj qasjeje, projekti synon të ofrojë mjedisin dhe kushtet e duhura për zhvillimin e këtyre shërbimeve në institucionet e AFP-së.

1.2. Konsorciumi

CultiVETing përfshin një partneritet të gjallë transnacional prej 13 partnerësh, përkatësisht:

P1 - EVBB si Lider, Shoqata Evropiane e Instituteve të Trajnimit Profesional është shoqata evropiane ombrellë e ofruesve të arsimit falas dhe jofitimprurës. Objektivi i saj qëndron në përmirësimin cilësor të arsimit dhe trajnimit profesional në vendet evropiane dhe një rritje të përpjekjeve që po bëhen në arsim në nivel evropian. EVBB ka një rrjet të gjerë brenda dhe jashtë Evropës (65 Institucione Arsimore dhe 1500 Qendra Arsimore).

P2 – AKMI, duke qenë një Ofrues Arsimor me përvojë të fortë në metodologjitë e hartimit të kurrikulave dhe programet e praktikës profesionale, duke qenë Institucioni kryesor i AFP-së në Greqi me mbi 15.000 nxënës. AKMI ka gjithashtu përvojë të fortë si Partner Kryesor si në projektet KA2 dhe KA3 Erasmus+ ashtu edhe në Projekte të tjera të Bashkëfinancuara (REC, AMIF) me një kapacitet të fortë financiar për të mbështetur koordinimin e projektit, duke siguruar zbatimin e suksesshëm dhe të qetë të tij.

P3 - Vullnetarizmi Ndërkombëtar për Zhvillimin (VIS): VIS ka punuar në 40 vende të ndryshme për zhvillimin dhe forcimin e sistemeve cilësore dhe efektive të AFP-së, duke lehtësuar tranzicionin nga shkolla në punë dhe punësimin cilësor për të rinjtë dhe gratë në nevojë, duke përfshirë aktorë kyç nga publiku, organizatat jofitimprurëse dhe sektori privat i ekosistemit të AFP-së.

P4 - Finanziaria Ligure për Zhvillimin Ekonomik (FI.LSE): është organi teknik që mbështet dhe ndihmon Rajonin e Ligurias dhe autoritetet e tjera territoriale në planifikimin, zhvillimin dhe zbatimin e politikave dhe ndërhyrjeve për të mbështetur sistemin ekonomik dhe social të rajonit, inovacionin dhe kërkimin.

P5 - BK Consult GmbH (BK-CON), partneri i Sigurimit të Cilësisë, do të forcojë partneritetin tonë gjatë zbatimit të projektit përmes hartimit dhe përdorimit të një mekanizmi të sigurimit të cilësisë. Do të udhëheqë Detyrën 1.3 duke i siguruar partneritetit mekanizmat, procedurat, treguesit dhe metodologjitë e Sigurimit të Cilësisë, duke dorëzuar raportet e Sigurimit të Cilësisë në baza gjashtëmujore dhe duke caktuar një Vlerësues të Jashtëm.

P6 - Qendra Don Bosko e Tiranës (Qendra Don Bosko) ka vepruar në Shqipëri që nga viti 1994 së bashku me VIS, me qëllim ofrimin e aktiviteteve sociale, kulturore dhe shkollore për fëmijë dhe të rinj, duke u përqendruar veçanërisht në pjesëmarrjen e atyre që janë më në disavantazh.

P7 - Rrjeti Shqiptar për Zhvillim Rural (ANRD) është një rrjet kombëtar i OSHC-ve shqiptare në fushën e zhvillimit rural. Që nga themelimi i tij nga 14 organizata themeluese, anëtarësia e ANRD është zgjeruar në mënyrë të qëndrueshme territoriale dhe tematike. Që nga marsi i vitit 2022, ka 30 organizata anëtare me të drejta të plota që janë aktive dhe të dukshme në tema të ndryshme të zhvillimit rural dhe zona të ndryshme gjeografike të vendit.

P8 - Universiteti Bujqësor i Tiranës/Universiteti Bujqësor i Tiranës (UBT/AUT): është një qendër unike e arsimit të lartë në Shqipëri. Universiteti Bujqësor i Tiranës ka mbi 6,000 studentë aktualë, afërsisht 4,300 studentë bachelor dhe 1,700 studentë master. UAT ofron 23 kurse bachelor, 15 kurse Master Shkencor, 16 kurse Master Profesional, 1 Kurs Master Ekzekutiv, 1 kurs studimi të integruar të ciklit të dytë, 6 kurse profesionale. Në total ofrohen 62 programe studimi nga 5 fakultete. UAT ka afërsisht 300 profesorë dhe 300 staf jo-mësimdhënës.

P9 - Axhension i Përkrahjes së Punësimit Kosovë/ Employment Promotion Agency Kosovo (APPK) është një organizatë joqeveritare dhe jofitimprurëse, aktive në riintegrimin ekonomik.

fushë (Këshillim, profilizim, trajnime profesionale, punësim, Start-up dhe certifikime) dhe ofrimin e mbështetjes për riintegrim socio-ekonomik dhe ndërtimin e kapaciteteve të grupeve të ndryshme të synuara, duke siguruar qëndrueshmërinë e tyre socio-ekonomike dhe avancimin profesional.

P10 - Rrjeti i Organizatave për Zhvillim Rural të Kosovës (NORDK) u krijua në vitin 2013, si një rrjet kombëtar që promovon dhe mbështet zhvillimin e marrëdhënieve dhe partneritetit midis sektorëve të ndryshëm të komunitetit rural në Kosovë përmes aktiviteteve të avokimit që kontribuojnë në zhvillimin e qëndrueshëm rural. NORDK si rrjet kombëtar ka 35 anëtarë, duke përfshirë bashkimin e shoqatave të grave fermere, Grupet Lokale të Veprimit, këshillat rinore, organizatat e pakicave dhe organizata të tjera me sfond rural, ekonomik dhe të avokimit.

P11 - SHMP “Bahri Haxha” (BAHRI HAZHA) është Qendër Arsimore e Formimit Profesional.

Si një institut arsimor, ka një numër total prej 86 personeli, përfshirë numrin e mësuesve. Shkolla BAHRI HAZHA ofron programe trajnimi për më shumë se 970 studentë.

P12 - Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural e Shqipërisë (MBZHR) është përgjegjëse për rregullimin e aktivitetit ekonomik në sektorin bujqësor të vendit me qëllim rritjen e kapacitetit prodhues të sektorit. Është gjithashtu përgjegjëse për bujqësinë, zhvillimin rural, sigurinë ushqimore dhe mbrojtjen e konsumatorit, peshkimin dhe akuakulturën.

P13 - SHMAT ABDYL FRASHERI (ABDYL FRASHERI) ka një traditë të mësimdhënies dhe të nxënies në fushat e bujqësisë. U themelua në vitin 1946 me 75 nxënës, në vitet '80 shkolla arriti kulmin e saj për sa i përket numrit të nxënësve me 1300 nxënës.

2. Metodologjia

Strategjia Operacionale për Zhvillimin e Vazhdueshëm të Sektorit të AFP-së në Shqipëri u hartua në kuadër të projektit CultiVETing. Strategjia përqendrohet në krijimin e një rruge zhvillimi të qëndrueshme dhe të përgjegjshme për sektorin e AFP-së, veçanërisht në lidhje me nevojat në zhvillim të industrisë agro-ushqimore të Shqipërisë. Metodologjia e përdorur për të zhvilluar këtë strategji ndjek një qasje me faza të hartuar për të përfshirë mbledhjen gjithëpërfshirëse të të dhënave, analizën e thelluar dhe konsultimin e gjerë me palët e interesuara. Çdo fazë është strukturuar për të ndërtuar në mënyrë sistematike mbi njohuritë dhe kontributet e palëve të interesuara kryesore të AFP-së, duke përfshirë institucionet arsimore, bizneset, studentët dhe përfaqësuesit e qeverisë. Duke e përafëruar kornizën strategjike me kërkesat specifike sektoriale, metodologjia me faza siguron që strategjia është relevante, e zbatueshme dhe e përafëruar me qëllime më të gjera në zhvillimin e qëndrueshëm, dixhitalizimin dhe praktikën e gjelbra. Kjo qasje lejon përmirësime përsëritëse përmes reagimeve të palëve të interesuara dhe siguroi që çdo fazë të kontribuonte në një kuptim holistik të mundësive, boshllëqeve dhe kërkesave praktike të nevojshme për përparimin e vazhdueshëm të sektorit të AFP-së në Shqipëri.

Faza 1: Analiza e Gjendjes së Artit

Kjo fazë u përqendrua në identifikimin e kushteve ekzistuese dhe boshllëqeve të aftësive në sektorin e AFP-së agro-ushqimore. Një metodologji e strukturuar kërkimore përdori qasje si sasiore ashtu edhe cilësore, duke përfshirë pyetësorë dhe intervista për të vlerësuar aftësitë dhe kompetencat sipërmarrëse të të diplomuarve në AFP dhe studentëve aktualë. Mbledhja e të dhënave përfshiu përgjigjet nga bizneset, edukatorët dhe studentët, së bashku me intervista të thelluara me 20 palë të interesuara kryesore, duke formuar një kuptim themelor të sfidave dhe mundësive të sektorit.

Faza 2: Krijimi i një Komuniteti Praktik (CoP)

Praktikat më të mira në bashkëpunimin AFP-biznes dhe mbështetjen sipërmarrëse u mblodhën përmes analizimit të iniciativave të suksesshme në sektorin agro-ushqimor. Kjo fazë identifikoi qasje efektive, veçanërisht në të nxënit në punë (WBL) për komunitetet rurale, mbështetjen për fermerët e rinj dhe asistencën teknike. Një kombinim i mjediseve të drejtpërdrejta dhe online lehtësoi ndarjen e njohurive, duke përafëruar mekanizmat e trajnimit të palëve të interesuara dhe duke promovuar shkëmbimin e praktikave efektive.

Faza 3: Aktivitetet e të Mësuarit nga Bashkëmoshatarët

Për të adresuar boshllëqet në njohuri dhe për të forcuar bashkëpunimin, u organizuan sesione të të nxënit nga kolegët, duke përfshirë vizita studimore dhe punëtori interaktive në Itali dhe Greqi. Këto sesione u mundësuan pjesëmarrësve të eksploronin qeverisjen efektive të zhvillimit ekonomik lokal dhe strategjitë e biznesit, duke ndarë njohuri mbi politikat e tregut të punës që lidhen me AFP-në në Shqipëri.

Faza 4: Bashkëpunimi Operacional

Diskutimet në nivel kombëtar me palët e interesuara publike dhe private ofruan një platformë për të diskutuar qasjet ndaj harmonizimit të AFP-së me biznesin. Këto diskutime synonin të zgjidhnin sfidat e bashkëpunimit, duke nxitur integrimin midis institucioneve private dhe publike të AFP-së në Shqipëri.

Faza 5: Zhvillimi dhe Finalizimi Strategjik

Strategjia u përpunua në një plan operativ duke përdorur njohuri nga të gjitha fazat e mëparshme. Ky plan përfshinte objektiva, role, afate kohore dhe metrika vlerësimi të përcaktuara qartë për të mbështetur zhvillimin e sektorit të AFP-së në aftësitë dixhitale, të gjelbra dhe sipërmarrëse.

Kjo qasje me faza lehtësoi mbledhjen e strukturuar të të dhënave, angazhimin e plotë të palëve të interesuara dhe përputhshmërinë me praktikën e provuara, duke kulmuar në një strategji të fuqishme dhe të bazuar në prova që adreson në mënyrë gjithëpërfshirëse nevojat e sektorit të AFP-së në Shqipëri.

Të gjitha të dhënat u analizuan, u përpunuan dhe u nxorën përfundime të rëndësishme bazuar edhe në informacionin e marrë gjatë 3 tryezave të rrumbullakëta në periudhën shtator-tetor midis aktorëve të sistemit të AFP-së dhe biznesit në Shqipëri, të cilat janë baza kryesore për ndërtimin e planit strategjik të zhvillimit në lidhje me sistemin e arsimit profesional në Shqipëri me qëllim afrimin e tij me sipërmarrjen private.

3. Analiza e situatës

3.1 Nevoja për një Sistem të Avancuar të AFP-së në Shqipëri

Në epokën bashkëkohore, përparimi i zhvillimit territorial, administrimi i zonave rurale dhe funksionimi i bizneseve në rajone të tilla kërkojnë konsideratë të veçantë në lidhje me arritjen e standardeve për prodhimin e produkteve bujqësore. Shfaqja e kërkesave të reja të tregut ka treguar domosdoshmërinë që fermerët e rinj të përvetësojnë teknologji dhe standarde të përparuara në mënyrë që të përmbushin kërkesat e procesit modern të prodhimit.

Të rinjtë dhe gratë në veçanti në zonat rurale janë më pak të integruara në tregun primar të punës. treg, dhe kështu janë në një rrezik të lartë varfërie në të dy vendet. Për më tepër, migrimi dhe ristrukturimi ekonomik kanë rezultuar në pabarazi të konsiderueshme gjinore. Arsimitimi i të rinjve është me rëndësi të madhe, duke pasur parasysh mospërputhjet e konsiderueshme që ekzistojnë midis tyre në aspektin e nevojave, aspiratave, qëndrimeve, zakoneve dhe vlerave të tyre. Përparimi i aspekteve personale, socio-ekonomike dhe shpirtërore të të rinjve ruralë varet nga njohja e hershme e nevojave, aspiratave, qëndrimeve, zakoneve dhe vlerave të tyre të jetës, si dhe nga ofrimi i udhëzimeve të duhura.

Gjendja aktuale e sektorit të AFP-së në Shqipëri karakterizohet nga një deficit kërkimor, i cili mund t'i atribuohet disa faktorëve. Këta përfshijnë diversitetin kombëtar të modeleve të studimit, strukturat arsimore, performancat e mësimdhënies dhe kompleksitetin e kompetencave akademike karakteristike të shkollave të AFP-së. Në kontekstin e një sistemi të diferencuar arsimor të AFP-së, vlerësimi i zhvillimit të kompetencave të nxënësve paraqet një sfidë metodologjike. Kjo perspektivë sugjeron se ka sfida të rëndësishme që lidhen me modelimin dhe matjen e aftësive akademike, si dhe faktorët dhe rezultatet e tyre themelore. Identifikimi i një standardi të përshtatshëm (siç janë kërkesat e ardhshme të punësimit) për të vlerësuar zhvillimin e kompetencës përfaqëson një sfidë tjetër të rëndësishme. Fushat akademike dhe të punësimit potencial janë subjekt i ndryshimeve të vazhdueshme.

3.2 Qeverisja e AFP-së në Shqipëri

Sistemi i qeverisjes dhe menaxhimit të AFP-së në Shqipëri është i ndarë në dy nivele administrimi: qendror dhe bashkiak. Në nivel qendror, sistemi përfshin ministritë dhe agjencitë e tyre mbikëqyrëse. Niveli bashkiak përfshin Drejtoritë Rajonale të Arsimit, të cilat mbështeten njëkohësisht nga Ministria e Arsimit dhe Sportit. Aktorët kryesorë kombëtarë tani kanë detyra dhe detyrime të ndryshme si rezultat i ndryshimeve në kuadrin ligjor.

Dy agjencitë kombëtare që janë bashkërisht përgjegjëse për AFP-në, Agjencia Kombëtare për AFP-në dhe Kualifikimin (NAVETQ) dhe Agjencia Kombëtare për Punësim dhe Aftësi (NAES), aktualisht po kalojnë nëpër një proces riorganizimi dhe nuk janë mjaftueshëm funksionale për të ofruar të gjithë gamën e shërbimeve që kërkohen me ligj. Procesi legjislativ i reformës së AFP-së ka kaluar nëpër faza të ndryshme. Përpara përfundimit të epokës komuniste në vitin 1991, Shqipëria kishte një sistem të mirë-vendosur të Arsimit dhe Trajnimit Profesional (AFP) që i shërbente kërkesave të një ekonomie të planifikuar (Hilpert 2020). Si hap i parë drejt krijimit të një kuadri legjislativ të unifikuar,

Ligji për Arsimin dhe Trajnimin Profesional (Ligji i AFP-së nr. 8872) u miratua në vitin 2002. Struktura dhe kohëzgjatja e re e programeve të AFP-së (2+1+1, 2+2 ose 4 vjet) u krijua në vitin 2008, e ndjekur nga miratimi i Ligjit për Kornizën Shqiptare të Kualifikimeve (KSHK). Në vitin 2011 u krijua Agjencia Kombëtare për Arsimin dhe Trajnimin Profesional në varësi të Ministrisë së Punës. Struktura për arsimin profesional formal në programet 2+1+1 u përcaktua më tej duke futur pikat e daljes (nivelet) në tregun e punës pas viteve 2 dhe 3 të studimit, dhe me vitin 4 që çon në Maturën Shtetërore (Hilpert 2020).

3.3 Konteksti Legjislativ

Gjatë viteve 2013–2014, përgjegjësia për AFP-në i kaloi Ministrisë së Mirëqenies Sociale dhe Rinisë (MMSR) dhe u përgatit Strategjia Kombëtare e Integruar e Punësimit dhe Aftësive (SKPA 2014–2020), e cila shënoi një moment shumë të rëndësishëm në nxitjen e reformës së AFP-së, për ta sjellë AFP-në më afër tregut të punës dhe për ta bërë atë një instrument të fuqishëm për të luftuar papunësinë e të rinjve.

Ligji i ri i AFP-së 15/2017 u miratua me shfuqizimin e Ligjit të vitit 2002 dhe të gjitha ndryshimeve të tij të mëvonshme. Ligji i ri synon të plotësojë kuadrin ligjor dhe të krijojë një sistem që i përgjigjet nevojave të tregut të punës. Ai përmban risi në lidhje me kuadrin e qeverisjes dhe një autonomi më të madhe të ofruesve të AFP-së. U miratua Ligji për Nxitjen e Punësimit (Ligji 15/2019), duke mbështetur riorganizimin e mëtejshëm të Shërbimit Kombëtar të Punësimit (SHKP) në NAES. Kohët e fundit, AFP-ja është centralizuar nën Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë, e cila mbikëqyr një sistem të financuar nga shteti të përbërë nga dy lloje ofruesish: shkolla profesionale për të rinjtë dhe qendra të formimit profesional, kryesisht për të rriturit (Pano, 2021).

Në fakt, agjencitë e AFP-së janë nën përgjegjësinë e Ministrisë së Ekonomisë, Kulturës dhe Inovacionit.

Figura 1. Hierarkia e arsimit profesional në Shqipëri në vitin 2024

Burimi: Përpunimi i Ekspertëve

3.4 Sistemi Arsimor në Shqipëri

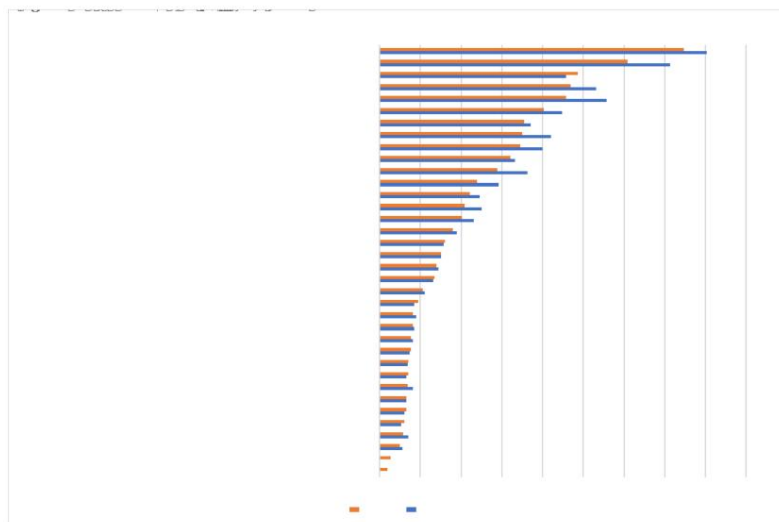
Sistemi arsimor në Shqipëri është i organizuar në këto nivele kryesore:

- Arsimi parashkollor (ISCED mosha 3-6 vjeç.
- Arsimi Fillor (ISCED 1 - klasat 1-5).
- Arsimi i mesëm i ulët (ISCED 2 - klasat 6-9)
- Arsimi i mesëm i lartë (ISCED 3 - klasat 10-12).
- Arsim i Lartë (ISCED 5-8, duke përfshirë ciklin e shkurtër të arsimit të lartë (5), Bachelor niveli (6), niveli Master (7) dhe niveli Doktoraturë (8).

Përveç niveleve të arsimit, kualifikimet lidhen edhe me programet dhe kurrikulat e tyre (MAS 2021).

Sipas AKAFPK-së, Shqipëria ka 38 Shkolla Publike Profesionale dhe Teknike, përfshirë 11 të fokusuar në fushën e bujqësisë. Ministria e Ekonomisë, Kulturës dhe Inovacionit mbështet të gjithë studentët e regjistruar në drejtimin e studimeve në bujqësi. Shkollat profesionale që ofrojnë programe bujqësore përqendrohen në Agronomi, Veterinari, Agroturizëm, Teknologji Ushqimore, etj.

Grafiku 1. Studentët e regjistruar në shkollat profesionale në Shqipëri 2021-2022

Burimi: Vjetari Statistikor AKPA, 2021. 2022

Vlen të përmendet fakti se punësimi në sektorin e shërbimeve është në rritje, pavarësisht një rënieje të atyre që janë të angazhuar në prodhim dhe bujqësi. Pavarësisht aktiviteteve promovuese dhe mbështetjes për studentët

Nga zonat rurale, pas arsimit profesional, pjesëmarrja në arsim profesional është e ulët me vetëm 18.2% të nxënësve të shkollës së mesme të regjistruar në shkolla profesionale në vitin 2020 (Komisioni Evropian, 2021).

Shumica e studentëve janë të përqendruar në qytetet kryesore dhe siç tregohet në grafikët 1 dhe 2, numri i studentëve në shkollat profesionale është në rënie. Përveç kësaj, pothuajse gjysma e të rinjve jetojnë në zona rurale, kështu që jetesat dhe perspektiva e tyre në fuqinë punëtore është e lidhur me këto zona.

Tabela 1. Shkalla e pjesëmarrjes së të rinjve (të moshës 15-24 vjeç) në AFP (Shqipëria), sipas gjinisë, në përqindje

Vite	Totali	Femër	Mashkull
2019	5.5	2.0	8.9
2020	5.6	2.3	8.9
2021	5.7	2.4	9.0
2022	4.6	2.4	9.3

Burimi: Fondacioni Evropian i Trajnimit. 2023. Arsimi, aftësitë dhe punësimi – trendet dhe zhvillimet, f. 55.

Në vitet e fundit, përqindja e njerëzve me vetëm arsim fillor ose të mesëm të ulët (ISCED 0-2) është ulur ndjeshëm në Shqipëri, nga 60.4% në 51.8% për femrat dhe nga 55% në 44.6% për meshkujt (ETF 2023).

3.5 Marrëdhënia e Sistemit të AFP-së me Tregun e Punës

Shqipëria po përballë me shumë probleme me punësimin e të rinjve në përgjithësi dhe punësimin rural në veçanti, i cili lidhet me rritjen ekonomike, migrimin dhe varfërinë. Gjatë periudhës së tranzicionit, ka pasur një rritje të madhe rajonale të pabarabartë. Kalimi nga një ekonomi e planifikuar në mënyrë qendrore në një ekonomi të orientuar nga tregu ka pasur ndikimin më të madh në zhvillimin rajonal (si dhe në zhvillimin e përgjithshëm ekonomik). Në të gjithë sektorët ekonomikë, ky ndryshim ka rezultuar në mbylljen dhe riorganizimin e disa bizneseve joefektive. Nevoja për profesione dhe shkolla të AFP-së në Shqipëri është një rezultat i drejtpërdrejtë i këtij zhvillimi. Më poshtë janë disa nga tendencat kryesore në zhvillimin rajonal të Shqipërisë: një rritje e dukshme e papunësisë në zonat që më parë dominoheshin nga ndërmarrjet më të mëdha, shpesh monosektoriale, dhe sektori i bujqësisë; pabarazitë në rritje të të ardhurave dhe punësimit midis qendrës (Tiranës) dhe periferisë.

Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD) deklaron se Shqipëria është ndër vendet më të cenueshme ndaj eksodit të të rinjve dhe fuqisë punëtore për shkak të pasojave negative të pandemisë. Kjo shkaktohet nga mungesa e perspektivës, papunësia, korrupsioni dhe, në rast se gjejnë punë, paga e tyre e ulët.

Shkalla e papunësisë tek të rinjtë (15-24 vjeç) është 25.6%. Krahasuar me vitin e kaluar, shkalla e papunësisë tek të rinjtë është rritur me 0.7 pikë përqindjeje (INSTAT 2024).

Mbetet evidente nevoja për të krijuar ura të forta lidhëse midis tregut të punës në sektorin agro-ushqimor dhe sistemit të arsimit profesional, në mënyrë që ky treg pune të mbushet me një fuqi punëtore të specializuar, të fokusuar dhe të orientuar drejt teknologjisë së re dhe që integron metoda inovative për të krijuar sipërmarrje të reja të suksesshme. Sektori i Bujqësisë dhe Ushqimit ka një nevojë të madhe për punëtorë të specializuar që përdorin njohuritë dhe praktikën e fituara përmes arsimit profesional për të prodhuar, duke qenë të orientuar drejt qëndrueshmërisë.

3.6 Trendet e punësimit në bujqësi dhe industri ushqimore

Sektori i bujqësisë në Shqipëri mbetet ende një sektor i rëndësishëm pasi punëson 28.7% të burrave dhe 40.1% të grave në vitin 2022. (INSTAT 2023,d). Për gratë, bujqësia është sektori më i rëndësishëm i punësimit krahasuar me sektorë të tjerë, më konkretisht Prodhimin 14,7%, Ndërtimin 0,6%, Minierat dhe guroret, Furnizimin me energji elektrike, gaz dhe ujë 0.9%, Tregtinë, Transportin, Akomodimin dhe Ushqimin, dhe Shërbimet e Biznesit dhe Administratës 22,5% dhe Administratën Publike, Komunitetin, Shërbimet dhe Aktivitetet e tjera Sociale 21,2% (INSTAT d, 2023).

Kontributi i grave rurale në rritjen ekonomike të komuniteteve rurale është me rëndësi të madhe. Ato janë të angazhuara në mënyrë të konsiderueshme në një sërë aktivitete bujqësore dhe zinxhirësh vlerash në shkallë të vogël, duke përfshirë mbledhjen dhe përpunimin e frutave të pyllit, kultivimin e perimeve dhe prodhimin e bimëve medicinale dhe aromatike (BMA) (Gërdoçi & Meçe, 2018).

Nga ana tjetër, kontributi i PBB-së në ekonominë shqiptare ka rënë, nga 21% në vitin 2019, me një kontribut prej rreth 18.92% në PBB në vitin 2023 (INSTAT 2024). Kjo shpjegohet me rritjen e emigrimit të rinjve nga zonat rurale në zonat urbane, por edhe jashtë vendit për punësim më të mirë dhe të qëndrueshëm. Ky fenomen ka dëmtuar sektorin e bujqësisë, prandaj është shumë e rëndësishme të orientohen të rinjtë në zonat rurale drejt arsimit dhe trajnimit profesional për të mbuluar nevojat në këtë sektor, si dhe kërkesën e tregut për produkte bujqësore cilësore dhe të qëndrueshme.

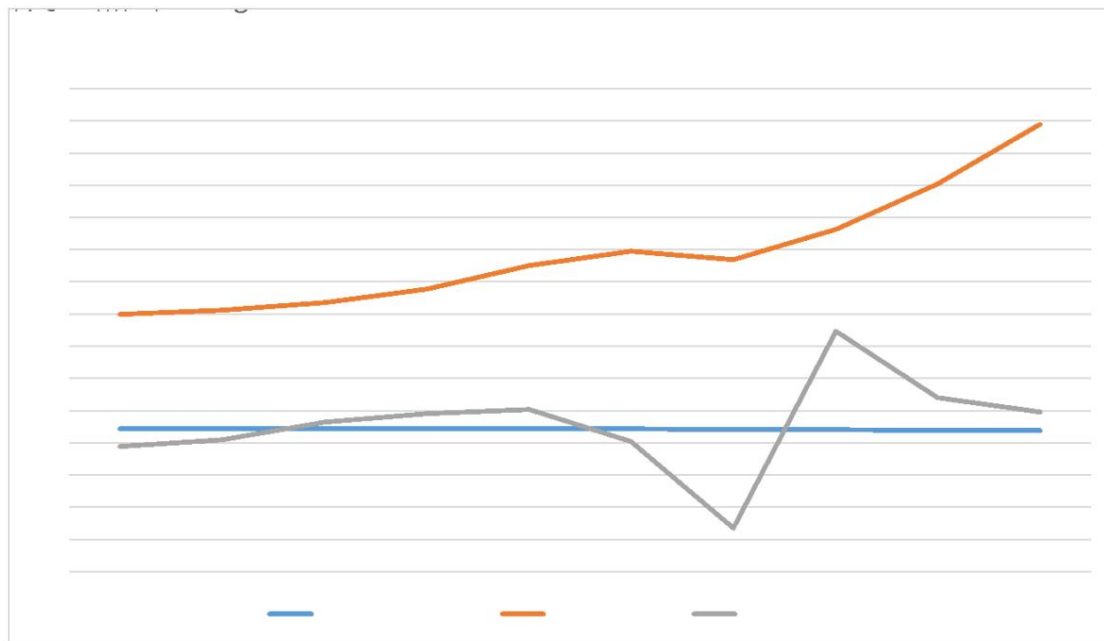
3.7 Kuadri makroekonomik dhe fiskal

Shqipëria është një vend i vendosur në jugperëndim të Gadishullit Ballkanik. Ajo zë një sipërfaqe prej 28,748 km² dhe një popullsi prej 2,761,785 banorësh (INSTAT 2024). Kohët e fundit, Shqipëria ka bërë një progres ekonomik drejt rritjes ekonomike me qëllimin kryesor luftimin e varfërisë. Shqipëria është rritur nga një nga vendet më të varfra në Evropë në një vend me të ardhura mesatare, me varfërinë që është përgjysmuar gjatë asaj periudhe (Banka Botërore 2019). Viti 2020 u shoqërua me një ngadalësim të rritjes së PBB-së për shkak të efekteve të masave anti-COVID-19, por u rrit me shpejtësi në periudhën 2021-2023.

Gjatë dekadës së fundit, Shqipëria ka treguar një performancë pozitive në treguesit kryesorë makroekonomikë dhe një trend pozitiv për zhvillimin e vendit. Pra, rritja ekonomike ishte 3.9% më e lartë në vitin 2023.

dhe PBB-ja për frymë u llogarit në 7,580 euro gjatë vitit 2023. Nga ana tjetër, krahasuar me vendet e rajonit, Shqipëria ka PBB-në për frymë më të ulët.

Grafiku 2. Rritja ekonomike në Shqipëri

Burimi: INSTAT. 2024

Rritja e PBB-së gjatë dy viteve të fundit ishte e qëndrueshme me një rritje të lehtë, e cila shpjegohet vetëm me investimet strategjike nga qeveritë qendrore ose vendore. Ekonomia shqiptare nuk është e fortë, gjë që tregohet nga të dhënat e borxhit publik (Tabela 2).

TABELA 2. Treguesit kryesorë të zhvillimit makroekonomik

Vite	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Borxhi publik i PBB (%)	67.60	65.70	74.3	74.5	64.5	58.9
Shkalla e papunësisë (%)	12.3	11.5	11.7	11.5	10.9	10.7
Përqindja e të punësuarve në bujqësi (%)	37.4	36.4	36.1	33.8	33.9	

Eksportet (miliardë euro)		2.3	2.1	2.9	4.1	4.2
Bilanci tregtar (Miliard euro)		-2.7	-2.6	-3.4	-3.9	-4.1
Migrimi (banorët)	-15,030	-23,082	-16,684	-32,853	-32,497	

Burimi: INSTAT 2024

Tabela 2 tregon një bilanc negativ tregtar, i cili lidhet me nivelin e lartë të importeve. Në Shqipëri, si zonat rurale ashtu edhe ato urbane po vuajnë nga përdorimi joefikas i burimeve, mobilizimi i ulët i komuniteteve lokale për një vendimmarrje efikase dhe një proces gjithëpërfshirës. Ekonomik Zhvillimi është i lidhur edhe me tregues të tjerë si infrastruktura publike, shëndetësia, arsimi, shkalla e papunësisë, përfshirja sociale, migrimi etj.

Në vitin 2020, importet e produkteve bujqësore ishin pak më shumë se 1 miliard dollarë, pothuajse të njëjta me vitin e kaluar. Eksportet kanë vazhduar të rriten, duke arritur në rreth 365 milionë dollarë në vitin 2022, një rritje prej 10% nga viti 2019.

3.7.1 Pamja demografike

Popullsia shqiptare ka treguar një tendencë tkurjeje në dekadën e fundit. Rënia natyrore e popullsisë gjatë vitit 2023 ishte 1.1% krahasuar me 1 janar 2022 (Popullsia e Shqipërisë, INSTAT 2023). Më 1 janar 2023, raporti i varësisë së të rinjve (raporti i numrit të personave nën moshë pune 0-14 vjeç me numrin e personave që punojnë nga moshë 15 deri në 64 vjeç) ra krahasuar me 1 janar 2022: nga 24.0% në 23.8%, ndërkohë që numri i emigrantëve ishte 46,460 persona: 10.5% më shumë krahasuar me vitin 2021 (INSTAT 2024).

Sipas INSTAT, në Shqipëri numri i të rinjve të moshës 15-29 vjeç vlerësohet në 681,548, duke përfaqësuar vetëm një të tretën (23.8%) të popullsisë totale. Përkatesisht, ka 344,224 djem të grupmoshës 15-29 vjeç, kundrejt rreth 337,324 vajzave të kësaj grupmoshe. Në vitin 1990, të rinjtë e moshës 0-24 vjeç përbënin 46.7 përqind të popullsisë së Shqipërisë, ndërsa në vitin 2020, ata përbënin vetëm 31 përqind të totalit. Kapitali njerëzor dhe aftësitë arsimore janë faktorë kyç në trendet e punësimit. Sipas statistikave krahasuese të studimit, pikëpamja e Shqipërisë mbi modelet e reja të punësimit është ndikuar nga trendet demografike të pafavorshme.

Shqipëria po përjeton një shkallë të lartë emigrimi të të rinjve drejt vendeve më të zhvilluara. Më shumë se gjysma e emigrantëve vitet e fundit i përkasin grupmoshës 15-29 vjeç, bazuar në një nga studimet më të fundit të zhvilluara nga INSTAT 2024. Të rinjtë migrojnë për punë dhe studime në vendet e zhvilluara, duke krijuar efekte negative për forcën punëtore në Shqipëri, si dhe një shqetësim të madh në lidhje me plakjen e popullsisë dhe tkurjen e saj në planin afatgjatë. Arsyet e emigrimit janë komplekse, dhe përmes një studimi të thelluar synojmë të shqyrtojmë faktorët që nxisin largimin e të rinjve nga Shqipëria.

Shqipëria tregoi një normë vjetore emigrimi mesatarisht 3%, që është shumë e lartë sipas standardeve ndërkombëtare (Beine et al., 2021). Dallimet e konsiderueshme në nivelet e të ardhurave, mundësitë për arritjen e aspiratave personale në vendet e huaja më të afërta, janë nxitës të rëndësishëm të emigrimit (Azzarri & Carletto, 2009; Beine et al., 2021; Carletto et al., 2006; Komisioni Evropian. Qendra e Përbashkët e Kërkimeve, 2018; Martin et al., 2002; Staniscia & Benassi, 2018; Yang et al., 2017). Në këtë kontekst, duke analizuar faktorët ndërmjetësues që çojnë në emigrim dhe moderatorët e tij, ne mund të eksplorojmë rrugët e mundshme për të ndihmuar në hartimin e politikave në adresimin e çështjes së emigrimit bazuar në provat në terren.

Hulumtimet tregojnë se përmirësimi i arsimit profesional mund të përmirësojë ndjeshëm punësimin duke i pajisur të rinjtë me aftësitë dhe vetëbesimin e nevojshëm për të lulëzuar në tregun e punës (Fejzulla, 2021; Sela, 2016). Vendet me sisteme të forta të trajnimit profesional kanë tendencë të përjetojnë nivele më të ulëta papunësie tek të rinjtë, duke theksuar nevojën kritike për reformë në kuadrin e AFP-së në Shqipëri (Fejzulla, 2021; Tripney et al., 2013).

3.7.2 Sfidat dhe mundësitë e mjedisit

3.7.2.1 Faktorët politikë

Ndryshimet politike ndikojnë në tregun e punës dhe rrjedhimisht ndikojnë në dinamikën e kërkesës dhe ofertës për forcë pune të specializuar. Një sërë faktorësh kanë ndikuar në rritjen e emigrimit të të rinjve nga zonat rurale në Shqipëri, duke lënë hapësira dhe vende të lira pune në sektorin agro-ushqimor në Shqipëri. Politikat nxitëse për sektorin e bujqësisë dhe ushqimit kanë synuar forcimin e këtij sektori përmes financimit të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë, por nuk kanë qenë shumë efikase në aspektin e reagimit të tregut.

Ndryshimet politike luajnë një rol vendimtar në përcaktimin e drejtimit të zhvillimit rural dhe në formësimin e tregut të punës në Shqipëri, duke ndikuar drejtpërdrejt në ekuilibrin e ofertës dhe kërkesës për punë të kualifikuar në sektorin agro-ushqimor. Sipas "Strategjisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Peshkimit 2021-2027", përpjekjet për përmirësimin e sektorit janë mbështetur nga politika nxitëse dhe skema financimi që synojnë rritjen e prodhimit bujqësor, përmirësimin e teknologjisë dhe zhvillimin e zinxhirëve të furnizimit. Këto politika janë ndërmarrë për të mbështetur dhe rigjallëruar popullsinë rurale dhe për të siguruar zhvillim të qëndrueshëm në sektorët e bujqësisë dhe peshkimit.

Për të adresuar sfidat e krijuara nga normat e larta të emigrimit, të cilat kanë çuar në humbjen e burimeve njerëzore në zonat rurale, strategjia parashikon disa masa mbështetëse, të tilla si grante dhe subvencione për fermerët, investime në përmirësimin e infrastrukturës rurale dhe programe për ndërtimin e kapaciteteve. Përveç kësaj, ka një fokus të veçantë në modernizimin e praktikave bujqësore dhe rritjen e qëndrueshmërisë së fermave duke përmirësuar aksesin në treg dhe duke rritur cilësinë e produkteve vendase.

Sipas strategjisë, fragmentimi i financimit dhe mungesa e koordinimit të qëndrueshëm në nivel lokal dhe qendror kanë ndikuar në aftësinë e tregut për t'u përshtatur me kërkesat e fuqisë punëtore dhe kanë kufizuar efektivitetin e masave që synojnë promovimin e qëndrueshmërisë së sektorit. Strategjia thekson se për zhvillim të qëndrueshëm, është thelbësore të përfshihen komunitetet lokale në vendimmarrje, të mbështeten të rinjtë që të qëndrojnë në zonat rurale dhe të investohet në arsim dhe trajnim profesional, të cilat do të përgatisnin një fuqi punëtore të kualifikuar dhe të qëndrueshme.

Është thelbësore integrimi i aftësive në kurrikulë dhe nxitja e partneriteteve midis institucioneve arsimore dhe industrive për të siguruar që trajnimi të jetë i rëndësishëm dhe praktik (Zhao et al., 2022; Boonsri et al., 2019).

Modeli i arsimit të dyfishtë, i cili kombinon të nxënit në klasë me përvojën praktike në vendin e punës, ka treguar premtime në rritjen e kompetencave të studentëve dhe lehtësimin e tranzicioneve më të lehta në punësim (Pogátsnik, 2021; Šyepanović & Artiles, 2020). Ky model jo vetëm që përmirëson cilësinë e trajnimit profesional, por edhe forcon marrëdhënien midis ofruesve të arsimit dhe punëdhënësve, duke adresuar kështu hendekun e aftësive në tregun e punës (Liszka & Walawender, 2021).

Këto trende janë konfirmuar edhe gjatë tryezave të rrumbullakëta të zhvilluara si hap i mëparshëm i strategjisë së tanishme, ku shkollat dhe nxënësit e përfshirë kanë nënvizuar një nevojë të lartë për modernizimin e kurrikulave të paraqitura në shkollat bujqësore të AFP-së me materiale të reja, tema të reja (veçanërisht të lidhura me qëndrueshmërinë mjedisore dhe dixhitalizimin) dhe kontribute të reja të ardhura direkt nga sektori i biznesit, si dhe një ndjekje më efikase të kurrikulave moderne të AFP-së të pranishme në sistem, por që nuk janë zbatuar. Për më tepër, kontakti midis shkollave të ndryshme të AFP-së (si për shembull Bujqësia me studentët e IT-së) duhet të rritet për të mbështetur shkëmbimin e ndërsjellë të dy sektorëve si në shkolla ashtu edhe në përkthimin në treg të këtyre kapaciteteve.

3.7.2.2 Faktorët ekonomikë

Bazuar në axhendën e përbashkët të vendeve të Evropës, por edhe të shumë vendeve të botës, për të mbështetur OZH-të për të siguruar qëndrueshmëri, ka pasur iniciativë të sektorit financiar në Shqipëri për të krijuar burime të specializuara financimi për projekte që mbrojnë mjedisin, krijojnë burime energjie të rinovueshme, sigurojnë përfshirjen sociale dhe pjesëmarrjen e të gjitha palëve në qeverisje. Ka një rritje të madhe të investimeve në serra, për t'iu përgjigjur kërkesës në rritje nga sektori i turizmit vendas, por edhe për t'iu përgjigjur kërkesës për eksporte drejt vendeve të BE-së.

Trendi në rritje i të rinjve shqiptarë për të migruar ka pasur një ndikim të rëndësishëm në perspektivat ekonomike të vendit. Sipas një studimi të kryer nga firma amerikane e konsulencës 'Gallup', deri në 79 përqind e të rinjve shqiptarë të moshës 15 deri në 29 vjeç duan të largohen përgjithmonë nga Shqipëria. Kjo shkallë migrimi është më e larta në Ballkanin Perëndimor, duke tejkaluar 62 përqind në Bosnjë, 51 përqind në Maqedoni dhe norma nën 50 përqind për Serbinë dhe Malin e Zi.

Papunësia e të rinjve është një nga shkaqet kryesore të këtij migrimi. Në tremujorin e dytë të vitit 2018, Instituti i Statistikave të Shqipërisë (INSTAT) raportoi se shkalla e papunësisë së të rinjve, midis moshës 15 dhe 29 vjeç, arriti në 22.6 përqind, pothuajse dyfishi i shkallës mesatare të përgjithshme të papunësisë.

Përveç papunësisë, të rinjtë ankohen për mungesën e perspektivave për përmirësim në vendin e tyre. Këto vështirësi rrjedhin nga rrugët arsimore, me shumë të rinj që përpiqen të gjejnë mundësi të kënaqshme pasi të përfundojnë shkollën dhe studimet universitare.

Për më tepër, njohja e kapaciteteve informale nga sektori rural dhe bujqësor është ende një sfidë plotësisht e hapur, duke mos i nxitur të rinjtë nga zonat rurale në ndjekjen e bizneseve të mundshme familjare.

Kjo rrjedhje e talenteve të reja përbën një sfidë të rëndësishme për ekonominë shqiptare, duke e privuar vendin nga burimet njerëzore të kualifikuara dhe krijuese të nevojshme për zhvillimin ekonomik dhe shoqëror.

Adresimi i shkaqeve themelore të këtij migrimi, duke përfshirë krijimin e mundësive të punësimit dhe përmirësimin e perspektivave arsimore dhe të trajnimit, do të jetë thelbësor për të përmbysur këtë trend dhe për të nxitur rritjen e qëndrueshme ekonomike në Shqipëri.¹

Më gjerësisht, një Anketë mbi Migracionin në Shqipëri e vitit 2019 (HMS 2019) u krye midis familjeve shqiptare për të mbledhur të dhëna mbi migrimin. Rezultatet u përqendruan në karakteristikat demografike të Njësisë Ekonomike të Familjeve (NEF) dhe popullsisë që ka ndryshuar vendbanim që nga viti 2011. Të dhënat e mbledhura përfshijnë informacion mbi rreth 20,000 UEF dhe 72,000 individë. Anketa zbuloi se rreth 22.1 përqind e UEF-ve kishin të paktën një anëtar që kishte migruar në vitin 2019.

Në përgjithësi, 360,699 individë u larguan nga Shqipëria në vitin 2019, duke përfaqësuar rreth 12.4 përqind të popullsisë së vitit 2011.²

3.7.2.3 Faktorët socialë

Strategjia e arsimit dhe objektivat e OZH-së përpiqen të nënvizojnë cilësinë e sistemit arsimor dhe lidhjen e tij me kërkesat e tregut. Sipas Raportit të UNDP-së 2022, ekziston një mungesë lidhjeje midis shkollave dhe bizneseve, kryesisht në vendet në zhvillim dhe është thelbësore të mësohet nga përvoja e vendeve të zhvilluara si Gjermania ose Austria. Specialistët e AFP-së duhet të orientohen drejt nevojave të tregut. Nga ana tjetër, aktorët ndërkombëtarë kanë kërkuar prej shumë vitesh përfshirjen e të rinjve ruralë në sektorin e bujqësisë.

Qëndrimet pozitive ndaj arsimit profesional mund të kultivohen përmes fushatave ndërgjegjësuëse që nxjerrin në pah përfitimet e trajnimit profesional dhe rolin e tij në avancimin në karrierë (Adewale et al., 2017; Vaganova & Korostelev, 2021).

Shqipëria është një vend që i jep përparësi zhvillimit dhe stimulimit të bujqësisë. Klima e përshtatshme, por edhe pozicioni gjeografik favorizon prodhimin bujqësor. Në Shqipëri ka një nevojë në rritje për produkte bujqësore, dhe si pasojë ka nevojë për fuqi të re punëtore dhe sipërmarrje. Largimi i të rinjve drejt qyteteve ose vendeve të tjera të BE-së e bën të vështirë suksesin e këtij sektori, prandaj politikat e kujdesshme stimuluese janë të nevojshme për të rritur punësimin në këtë sektor. Ekziston një nevojë e madhe për përfshirjen e grave shqiptare në sipërmarrje në sektorin agro-ushqimor.

¹ <https://www.reportweb.tv/economia/lavoro/Albania-4-giovani-su-5-vogliono-lasciare-il-paese-troppe-tasse-e-imposte--10477-a>

² Diaspora e Shqipërisë në Shifra, INSTAT 2020

3.7.2.4 Faktorët teknologjikë

Nevoja për teknologji inovative në sektorin e bujqësisë dhe ushqimit në Shqipëri është urgjente.

Dixhitalizimi i sektorit duke bërë regjistrimin e saktë të tokës së fermerëve, llojin e produkteve bujqësore që ata prodhojnë, si dhe informacione të tjera shumë të rëndësishme për të mundësuar hartimin dhe hartimin e politikave të përshtatshme dhe efikase nxitëse për sektorin. Ekziston një nevojë e madhe dhe urgjente për regjistrimin e të dhënave kontabël dhe raportimin e informacionit financiar nga fermerët, në mënyrë që ata të kenë më shumë mundësi për të aksesuar produktet e sistemit financiar, gjë që do të lehtësonte aktivitetin e tyre dhe do të stimulonte rritjen e biznesit bujqësor në Shqipëri.

Dixhitalizimi i sektorit të bujqësisë dhe ushqimit në Shqipëri është me të vërtetë thelbësor për rritjen e produktivitetit, sigurimin e qëndrueshmërisë dhe nxitjen e rritjes ekonomike. Regjistrimi i saktë i tokës dhe aktiviteteve bujqësore të fermerëve është thelbësor për këtë transformim. Të dhëna të tilla mundësojnë zhvillimin e politikave të synuara dhe efektive të nxitjes, duke adresuar nevojat specifike të sektorit. Një sfidë e rëndësishme në këtë kontekst është miratimi i kufizuar i teknologjive dixhitale midis fermerëve shqiptarë. Faktorët që kontribuojnë në këtë përfshijnë madhësitë e vogla të fermave, burimet e kufizuara financiare dhe mungesën e njohjes me teknologjinë. Përveç kësaj, infrastruktura dixhitale në zonat rurale është shpesh e pamjaftueshme, duke përkeqësuar hendekun dixhital midis komuniteteve urbane dhe rurale.

Për të adresuar këto sfida, qeveria shqiptare, në bashkëpunim me organizatat ndërkombëtare, ka nisur disa programe që synojnë promovimin e bujqësisë dixhitale. Për shembull, programi "Bujqësia Dixhitale dhe Transformimi Rural në Shqipëri" (DART) përqendrohet në zhvillimin e një Strategjie Kombëtare të Bujqësisë Dixhitale dhe në rritjen e kapaciteteve dixhitale midis palëve të interesuara.

IoT përshkruan disa mundësi për transformimin dixhital dhe trajnimin e bazuar në teknologji në bujqësi (TVET) me fokus në strategjitë e mëposhtme:

Integrimi i IoT në Bujqësi: Teknologjitë IoT mund të rrisin efikasitetin operacional duke automatizuar procese si ujitja, plehërimi dhe menaxhimi i dëmtuesve. Përdorimi i IoT për analiza parashikuese lejon përgjigje në kohë ndaj sfidave bujqësore, duke siguruar efikasitet të burimeve dhe qëndrueshmëri mjedisore.

Trajnim për Bujqësinë Dixhitale: Fermerët mund të përfitojnë nga trajnimi i bazuar në teknologji që përqendrohet në përdorimin e IoT dhe interpretimin e të dhënave. Duke integruar sensorë dhe platforma IoT, programet e trajnimit mund t'i ndihmojnë fermerët të mësojnë se si të optimizojnë burimet si uji dhe plehrat, duke ulur kështu kostot e prodhimit dhe duke zvogëluar ndikimin në mjedis.

Sistemet e Informacionit të Tregut (MIS): Platformat dixhitale si MIS (p.sh., MISfruit) u ofrojnë fermerëve të dhëna kritike mbi trendet e tregut, çmimet dhe kanalet e shpërndarjes. Qasja në të dhëna të tilla i fuqizon fermerët të marrin vendime të informuara biznesi dhe të rrisin konkurrueshmërinë.

Menaxhimi i Automatizuar i Fermës: Përdorimi i IoT për monitorim në kohë reale (p.sh., lagështia e tokës, modelet e motit) dhe menaxhimi i automatizuar i fermës lejon procese prodhimi të optimizuara, duke zvogëluar varësinë nga puna manuale dhe duke siguruar prodhim me cilësi të lartë.

Projekti PEMA (i financuar nga Agjencia Italiane për Bashkëpunim dhe Zhvillim): PEMA është akronimi i Projektit të Emilia-Romagna-s për Shqipërinë dhe është ekzekutimi operativ i projektit "Vet përmes Inovacionit" i projektuar për të mbështetur arsimin dhe trajnimin profesional në Shqipëri.

Projekti përfaqëson një kanal operativ për transferimin e njohurive dhe aftësive në fushën e trajnimit profesional agro-ushqimor dhe agro-mekanik, bazuar në përvojën e Instituteve të Arsimit të Mesëm Italian të ekselencës, duke kontribuar në njohjen e kurrikulave të reja të AFP-së dhe në krijimin e një qendre shumëfunktionale të ekselencës në sektorin bujqësor dhe agro-industrial në rajonin e Fierit, duke përfshirë shkollën e AFP-së “Rakip Kryeziu” në Fier dhe shkollën Agro-mekanike të Lushnjës.

Këto strategji pasqyrojnë një angazhim për bujqësi të qëndrueshme duke përmirësuar produktivitetin, duke ulur kostot operative dhe duke mbështetur një qasje ndaj bujqësisë të bazuar në njohuri.

4. Vizioni i Strategjisë

Kjo strategji parashikon krijimin e një ekosistemi dinamik dhe të gatshëm për të ardhmen të AFP-së në Shqipëri, i cili jo vetëm që i përgjigjet kërkesave të industrisë lokale agro-ushqimore, por gjithashtu i përshtat nevojat e tregut lokal të punës me standardet globale, duke u përqendruar në qëndrueshmëri, inovacion, sipërmarrje dhe teknologji të gjelbra. Vizioni për AFP-në në Shqipëri është adresimi i çështjeve urgjente të papunësisë së të rinjve dhe mospërputhjes midis aftësive dhe kërkesave të tregut të punës. Pamja aktuale e arsimit profesional në Shqipëri karakterizohet nga një shkallë e lartë papunësie tek të rinjtë, kryesisht për shkak të mungesës së aftësive përkatëse që përputhen me nevojat e punëdhënësve.

- a- Një sfidë kryesore me të cilën përballen sistemet e arsimit dhe formimit profesional në Shqipëri është koordinimi dhe bashkëpunimi i dobët midis palëve të interesuara, duke përfshirë agjencitë qeveritare, institucionet arsimore, përfaqësuesit e industrisë dhe partnerët e zhvillimit.

Strategjia parashikon **krijimin dhe forcimin e platformave të fuqishme me shumë palë të interesuara për të nxitur dialogun, koordinimin dhe veprimin e përbashkët.** Për të mbështetur zbatimin e strategjisë, forcimi i kapacitetit të ofruesve të arsimit dhe formimit profesional në Shqipëri do të përqendrohet në fusha kyçe, duke përfshirë zhvillimin e kurrikulës, sigurimin e cilësisë, dixhitalizimin dhe metodat e mësimdhënies.

Për ta realizuar këtë, është e domosdoshme të nxiten partneritete të forta midis institucioneve arsimore dhe veçanërisht midis shkollës kryesore bujqësore të AFP-së në vend, palëve të interesuara në industri dhe subjekteve qeveritare. Një bashkëpunim i tillë mund të rrisë rëndësinë e programeve të trajnimit dhe të sigurojë që ato të jenë në përputhje me kërkesat e tregut të punës.

Me fokus në bashkëpunim, harmonizim të industrisë dhe ndërtim kapacitetesh, kjo strategji do të krijojë një sistem të Arsimit dhe Trajnimit Profesional (TVET) që përmbush nevojat e tregut lokal të punës, i përmbahet standardeve globale dhe i fuqizon studentët të bëhen liderë në praktikat bujqësore të qëndrueshme dhe inovative. Theksi vihet në zgjerimin e mundësive për përmirësimin e aftësive përmes arsimit formal, joformal dhe informal, si dhe në ngushtimin e hendekut midis kompetencave të studentëve dhe kërkesës së tregut të punës.

- b- Kjo strategji do të synojë posaçërisht sektorin agro-ushqimor, i cili luan një rol kyç në ekonominë e vendit, duke **i pajisur studentët me aftësitë e nevojshme për zhvillimin e qëndrueshëm bujqësor**, duke siguruar punësimin e tyre dhe duke nxitur rritjen ekonomike lokale. Ky ekosistem do të përqendrohet në **përfshirjen e qëndrueshmërisë mjedisore, dixhitalizimit dhe praktikave inovative bujqësore në kurrikulë**, duke u ofruar studentëve njohuritë dhe aftësitë praktike të nevojshme për të lulëzuar në agro-ushqimin në zhvillim. sektori.

Prandaj, strategjia nënvizon gjithashtu nevojën për **rritjen e numrit të edukatorëve të pajisur mirë për të ofruar trajnime me cilësi të lartë, inovative dhe gjithëpërfshirëse.**

c- Qëllimi përfundimtar i kësaj strategjie është **të kontribuojë në rritjen e qëndrueshme ekonomike në Shqipëri duke zhvilluar një fuqi punëtore shumë të kualifikuar dhe të punësueshme në sektorin agro-ushqimor.**

Duke i pajisur nxënësit me aftësitë e nevojshme për të nxitur inovacionin dhe qëndrueshmërinë, strategjia do të kontribuojë në konkurrueshmërinë e ekonomive lokale, do të krijojë vende të reja pune dhe do të promovojë zhvillimin rural duke nënvizuar anën e saj fitimprurëse. Krahas inovacionit, ndryshimet në agro-ushqimor do të nxiten nga rregullimi, progresi teknologjik dhe ndryshimi i preferencave të konsumatorëve. Këto trende përforcojnë njëra-tjetrën dhe ka të ngjarë të transformojnë sektorin agro-ushqimor në aspektin e proceseve dhe produkteve.

Kjo strategji parashikon zhvillimin e Arsimit dhe Trajnimit Profesional (TVET) përmes transformimit të tij në një Qendër Ekselence dhe një lider në inovacionin në zhvillimin bujqësor, mbrojtjen e mjedisit dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Një fokus i veçantë është kontributi në transformimin e sektorit bujqësor të vendit dhe në integrimin e sektorit të TVET në AKIS të BE-së.

Vizioni për AFP-në në Shqipëri është i përqendruar në krijimin e një sistemi gjithëpërfshirës dhe gjithëpërfshirës që rrit punësimin, duke promovuar njëkohësisht përfshirjen sociale dhe të nxënësve gjatë gjithë jetës. Është e domosdoshme të sigurohet që investimet, zhvillimi dhe reforma në AFP të ecin në kohë dhe me shpejtësi për të shmangur mungesat e aftësive që kufizojnë zhvillimin e sektorit agro-ushqimor dhe pengojnë arritjen e qëllimeve. Një qasje bashkëpunuese për menaxhimin e kërkesës dhe ofertës për aftësi nxit aftësinë e AFP-së për të përmbushur nevojat e punëdhënësve agro-ushqimorë dhe stafit të tyre. Ashtu si në sektorët e tjerë, partneriteti lejon që ekosistemet e aftësive t'u përgjigjen më lehtë dhe shpejt nevojave të reja për aftësi.

Ky angazhim përputhet me Objektivin 4 dhe 8 të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ 4 dhe 8) të Axhendës 2030, i cili mbështet arsimin cilësor gjithëpërfshirës dhe të barabartë, si dhe promovon rritjen ekonomike gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme, punësimin dhe punën e denjë për të gjithë. Përpallimi i ekosistemit të TVET-së përmes një qasjeje të përqendruar te aftësitë do të bëhet një kontribues kyç në rritjen e Shqipërisë dhe Kosovës dhe integrimin e tyre efektiv në kuadrin ekonomik dhe arsimor evropian.

5. Objektivat

Objektivi kryesor i strategjisë së përgjithshme, bazuar në vizionin e paraqitur në Kapitullin 4, është të kontribuojë në krijimin e një sistemi gjithëpërfshirës që rrit punësimin në sektorin agro-ushqimor, duke promovuar njëkohësisht përfshirjen sociale dhe të nxënësve gjatë gjithë jetës, duke zbatuar një metodologji gjithëpërfshirëse që integron praktikën dhe mjetet inovative për të mbështetur zhvillimin e vazhdueshëm dhe funksionimin efikas të ofruesve të AAP në Shqipëri.

Ai përputhet me gjetjet kryesore të hulumtimit në terren dhe të atij në tavolinë, si dhe i referohet nevojave dhe sugjerimeve të shprehura nga palët e ndryshme të interesuara dhe kërkesave të nënvizuara nga prioritetet qeveritare dhe procesi i integritetit në BE si në sektorin e AFP-së ashtu edhe në zhvillimin rural.

5 objektivat e identifikuara si bazë për Planin e Veprimit dhe që përmbledhin thelbin e strategjisë janë si më poshtë:

Objektivi 1: Nxitja e dialogut dhe bashkëpunimit midis aktorëve në TVET-në agro-ushqimore.

Veprime të Sugjeruara:

Formalizimi i një platforme në nivel kombëtar për shkëmbimin e materialeve dhe informacionit mbi sektorin e AFP-së agro-ushqimore; Përditësimi i platformës dhe anëtarëve të saj; Organizimi i ngjarjeve dhe punësive vjetore/dyvjecare me palët e interesuara; Organizimi i takimeve të donatorëve dhe AP-së shqiptare me fokus në AFP dhe sektorin agro-ushqimor për të lehtësuar sinergjitë midis fondeve dhe projekteve.

Treguesit e Ndikimit:

1. Formalizimi i një Platforme Kombëtare:

- Treguesi 1.1: Krijimi i një platforme funksionale të dedikuar për agro-ushqimin Sektorin e TVET-it.
- Treguesi 1.2: Numri i anëtarëve (organizatave dhe individëve) të regjistruar në platformë.
- Treguesi 1.3: Frekuenca dhe cilësia e materialit dhe informacionit të ndarë në platformë (e matur përmes reagimeve të anëtarëve dhe statistikave të përdorimit).

2. Përditësimi i Platformës dhe Anëtarëve të saj:

- Treguesi 2.1: Numri i përditësimeve të bëra në platformë çdo vit (p.sh., të reja materiale, karakteristika ose funksionalitete).
- Treguesi 2.2: Rritja e përqindjes së angazhimit aktiv të anëtarëve në platformë (p.sh., hyrjet, shkarkimet, kontributet).
- Treguesi 2.3: Shkalla e kënaqësisë së anëtarëve me përdorshmërinë dhe rëndësinë e platformës (e matur nëpërmjet anketave periodike).

3. Organizimi i Ngjarjeve dhe Punësive me Shumëpalëshe:

25

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm ato të autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane të Arsimit dhe Kulturës (EACEA).

As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

- Treguesi 3.1: Numri i ngjarjeve vjetore/dyvjecare me shumë palë të interesuara dhe punëtorë të organizuara.
- Treguesi 3.2: Shkalla e pjesëmarrjes së grupeve të ndryshme të palëve të interesuara (p.sh., edukatorët, politikëbërësit, përfaqësuesit e industrisë dhe studentët).
- Treguesi 3.3: Përqindja e pjesëmarrësve që raportojnë bashkëpunim të përmirësuar ose ndarje të njohurive si rezultat i ngjarjeve.

4. Takimet e Donatorëve dhe të Asamblesë Kombëtare të Shqipërisë:

- Treguesi 4.1: Numri i takimeve të organizuara çdo vit me donatorët dhe shqiptarët autoritetet publike (AP) që përqendrohen në TVET dhe sektorin agro-ushqimor.
- Treguesi 4.2: Numri i sinergjive ose bashkëpunimeve të krijuara midis fondeve dhe projekte si rezultat i këtyre takimeve.
- Treguesi 4.3: Reagime nga palët e interesuara mbi

Afati kohor:

Objektiv afatgjatë (5-10 vjet).

Objekti 2: Forcimi i kapacitetit të institucioneve të AAP-së në mbështetjen e përafrimit të arsimit me nevojat e sektorit agro-ushqimor.

Veprime të Sugjeruara:

Krijimi i partneriteteve të reja për të ofruar stazhe, vizita studimore dhe mundësi mësimi në punë; Aktivitete avokuese mbi skemat e mësimdhënies private, mentorimit dhe mbrojtjes/mbështetjes së stazheve; Integrimi i trajnimit për aftësi teknike që adreson nevojat në zhvillim të industrisë, të tilla si transformimi dixhital dhe praktikë e gjelbra.

Treguesit e Ndikimit:

1. Krijimi i Partneriteteve të Reja:
 - Treguesi 1.1: Numri i partneriteteve të krijuara me bizneset agro-ushqimore dhe palët e interesuara të industrisë.
 - Treguesi 1.2: Numri i stazheve, vizitave studimore dhe të nxënies në punë mundësi të lehtësuara përmes partneriteteve të reja.
 - Treguesi 1.3: Përqindja e studentëve që marrin pjesë në programet e partneritetit duke raportuar përmirësime të aftësive praktike.
2. Aktivitete Avokimi mbi Tutorimin, Mentorimin dhe Mbrojtjen/Mbështetjen e Praktikës Profesionale

Skemat:

 - Treguesi 2.1: Numri i ngjarjeve ose fushatave të avokimit të zhvilluara çdo vit.
 - Treguesi 2.2: Numri i studentëve dhe mësuesve privatë që përfitojnë nga skemat e mentorimit dhe mbështetjes.
 - Treguesi 2.3: Përqindja e studentëve dhe tutorëve privatë që raportojnë ndërgjegjësim dhe kënaqësi të përmirësuar me mekanizmat e mbrojtjes/mbështetjes së praktikës.

3. Integrimi i Trajnimit të Aftësive Teknike që Adreson Nevojat në Zhvillim:

- Treguesi 3.1: Numri i programeve të trajnimit teknik të prezantuara që përqendrohen në transformimi dixhital dhe praktikat e gjelbra.
- Treguesi 3.2: Përqindja e studentëve të regjistruar në programe trajnimi për aftësi teknike në përputhje me trendet e industrisë.
- Treguesi 3.3: Shkalla e kënaqësisë së punëdhënësve me aftësitë teknike të AAP-së të diplomuar të trajnuar në programe të përditësuar.

4. Ndikimi në Kapacitetin Institucional të TVET-it:

- Treguesi 4.1: Rritja e përqindjes së pjesëmarrjes së institucioneve të AAP-së në bashkëpunime dhe ngjarje të industrisë.
- Treguesi 4.2: Numri i anëtarëve të fakultetit të trajnuar për të ofruar programe të aftësive teknike të reja.
- Treguesi 4.3: Përqindja e programeve të TVET-it të përditësuara për të pasqyruar aftësitë teknike të lidhura me industrinë.

Afati kohor:

Objektiv afatmesëm (3-5 vjet).

Objekti 3: Përmirësimi i nivelit të cilësisë në ofrimin e temave të trajnimit inovativ dhe gjithëpërfshirës duke përditësuar Kurrikulat e TVET-së.

Veprime të Sugjeruara:

Rishikimi dhe vlerësimi i kurrikulave aktuale në Shqipëri; Prezantimi i moduleve të reja që përqendrohen në transformimin dixhital, praktikat e gjelbra, sipërmarrjen dhe të nxëniet në punë (WBL); Angazhimi i palëve të interesuara të industrisë për kontribut praktik mbi rëndësinë e kurrikulës; Organizimi i aktiviteteve të ndërtimit të kapaciteteve për mësuesit dhe arsimtarët; Ofrimi i një metodologjie kornizë dhe materiale të reja.
për shkollat dhe qendrat publike.

Treguesit e Ndikimit:

1. Rishikimi dhe Vlerësimi i Kurrikulave Aktuale:

- Treguesi 1.1: Numri i kurrikulave të shqyrtuara dhe të vlerësuara për rëndësinë e tyre për nevojat e agro-ushqimit dhe industrisë.
- Treguesi 1.2: Numri i boshllëqeve të identifikuar dhe të adresuara në kurrikulat ekzistuese.
- Treguesi 1.3: Shkalla e kënaqësisë së palëve të interesuara me kurrikulat e rishikuara (e matur përmes anketave ose intervistave).

2. Prezantimi i Moduleve të Reja:

- Treguesi 2.1: Numri i moduleve të reja të prezantuara me fokus në dixhitalin transformimi, praktikat e gjelbra, sipërmarrja dhe mësimi i punës në punë.
- Treguesi 2.2: Përqindja e studentëve të AAP-së të regjistruar në programe që përfshijnë module të reja.

- Treguesi 2.3: Shkalla e kënaqësisë së studentëve me modulet e reja (e matur përmes anketave me reagime).
3. Angazhimi i palëve të interesuara të industrisë:
- Treguesi 3.1: Numri i palëve të interesuara të industrisë të konsultuara gjatë zhvillimit të kurrikulës.
 - Treguesi 3.2: Përqindja e përmbajtjes së kurrikulës së zhvilluar me kontribut të drejtpërdrejtë të industrisë.
 - Treguesi 3.3: Shkalla e kënaqësisë së punëdhënësve me të diplomuarit e trajnuar sipas kurrikulave të përditësuara.
4. Aktivitete për Ndërtimin e Kapaciteteve për Mësuesit dhe Edukatorët:
- Treguesi 4.1: Numri i punëtorive dhe sesioneve të trajnimit për ndërtimin e kapaciteteve të zhvilluara për edukatorët.
 - Treguesi 4.2: Përqindja e edukatorëve që raportojnë njohuri dhe aftësi të përmirësuara në duke ofruar tema inovative trajnimi.
 - Treguesi 4.3: Shkalla e përvetësimit të metodologjive të përditësuara të mësimdhënies nga edukatorët e trajnuar.
5. Ofrimi i një Metodologjie dhe Materialeve Kornizë për Shkollat dhe Qendrat Publike:
- Treguesi 5.1: Numri i shkollave dhe qendrave publike që miratojnë kornizën e re metodologjia dhe materialet.
 - Treguesi 5.2: Shkalla e përdorimit të materialeve të reja nga mësuesit dhe nxënësit.
 - Treguesi 5.3: Efektiviteti i metodologjisë së kornizës në përmirësimin e cilësisë së mësimdhënies (i matur nëpërmjet vlerësimeve të performancës ose reagimeve).

Afati kohor:

Objektiv afatshkurtër dhe afatmesëm (0-5 vjet).

Objekti 4: Forcimi i integritetit të Shërbimeve të Zhvillimit të Biznesit (BDS) në institucionet e AAP-së, në mënyrë që të përfshihen shërbime të zhvillimit të biznesit të orientuara drejt punësimit për studentët në sektorin agro-ushqimor.

Veprime të Sugjeruara:

Partneriteti me bizneset lokale mund të ofrojë ekspozim në botën reale përmes stazheve dhe mundësive të WBL; Zhvillimi i programeve të sipërmarrjes dhe iniciativave të mentorimit për të përmirësuar aftësitë e buta; Zbatimi i BDS në shkollat e mesme profesionale për të kapërcyer hendekun midis arsimit dhe punësimit; Zhvillimi i moduleve të trajnimit për sipërmarrje që përqendrohen në fillimin dhe menaxhimin e ndërmarrjeve të vogla agro-ushqimore; Sigurimi i aksesit në programet e mentorimit që paraqesin sipërmarrës të suksesshëm nga sektori agro-ushqimor; Ngritja e qendrave brenda shkollave për të ofruar udhëzime dhe burime të përshtatura për iniciativat e biznesit të udhëhequra nga studentët, përmes platformave dixhitale (p.sh.: operacionet e biznesit, marketingu dhe angazhimi i klientëve).

Treguesit e Ndikimit:

1. Ekspozimi në botën reale përmes praktikave dhe të mësuarit të bazuar në punë (WBL):
 - Treguesi 1.1: Numri i studentëve të vendosur në stazhe dhe mundësi për të mësuar punën në punë çdo vit.
 - Treguesi 1.2: Përqindja e studentëve pjesëmarrës që punësohen në sektorin agro-ushqimor brenda gjashtë muajve nga përfundimi i stazheve.
 - Treguesi 1.3: Shkalla e kënaqësisë së punëdhënësit me performancën dhe aftësitë e praktikantëve gjatë mundësive të WBL.
2. Zhvillimi i Programeve të Ndërmarrësisë dhe Iniciativave të Mentorimit:
 - Treguesi 2.1: Numri i moduleve të trajnimit për sipërmarrjen të zhvilluara dhe të zbatuara në institucionet e AAP-së.
 - Treguesi 2.2: Numri i studentëve që përfundojnë programet e sipërmarrjes.
 - Treguesi 2.3: Përqindja e studentëve që raportojnë aftësi të përmirësuara sipërmarrëse, të matura përmes anketave ose vlerësimeve.
 - Treguesi 2.4: Numri i iniciativave të mentorimit të kryera çdo vit dhe numri i studentëve që përfitojnë nga këto programe.
3. Zbatimi i BDS në Shkollat e Mesme Profesionale:
 - Treguesi 3.1: Numri i shkollave të mesme që përfshijnë BDS në kurrikulën e tyre ose në aktivitetet jashtëshkollore.
 - Treguesi 3.2: Përqindja e studentëve që angazhohen me shërbimet BDS (p.sh., punëtori, konsultime).
 - Treguesi 3.3: Numri i iniciativave të biznesit të studentëve të nisura si rezultat i integritit të BDS.
4. Trajnim për Ndërmarrjet Agro-Ushqimore:
 - Treguesi 4.1: Numri i moduleve të trajnimit që përqendrohen në ndërmarrjet agro-ushqimore të ofruara çdo vit.
 - Treguesi 4.2: Përqindja e studentëve që raportojnë besim në hapjen ose menaxhimin e një ndërmarrjeje të vogël agro-ushqimore.
 - Treguesi 4.3: Numri i startup-eve ose iniciativave të nisura në fushën e agro-ushqimit të udhëhequra nga studentët.
5. Ngritja e Qendrave të Udhëzimit dhe Platformave Dixhitale:
 - Treguesi 5.1: Numri i qendrave të orientimit të krijuara brenda institucioneve të AAP-së.
 - Treguesi 5.2: Numri i studentëve që përdorin burimet e ofruara nga qendrat e orientimit (p.sh., marketingu, operacionet e biznesit).
 - Treguesi 5.3: Shkalla e angazhimit në platformat dixhitale për operacionet e biznesit, marketingun dhe angazhimin e klientëve (e matur përmes regjistrave të aktiviteteve, numrit të përdoruesve aktivë dhe anketave të reagimeve).

Afati kohor:

Objektivi afatmesëm (3-5 vjet)

Objekti 5: Mbështetja e të Mësuarit Gjatë Gjithë Jetës dhe Zhvillimit të Karrierës.

Veprime të Sugjeruara:

T'u ofrojë studentëve qasje në burime të tilla si shabllone të planeve të biznesit, mjete të analizës së tregut dhe trajnime për njohuritë financiare; Të zhvillojë punëtori mbi aftësitë e buta (p.sh., komunikimi, puna në grup, lidhshmëri) që janë thelbësore për suksesin në vendin e punës; Të zhvillojë rrugë për mbështetjen e ish-studentëve, duke përfshirë mundësi të vazhdueshme mësimi dhe ngjarje rrjetëzimi me profesionistë të industrisë; Të organizojë ngjarje rrjetëzimi; Të krijojë platforma dukshmërie për të lehtësuar takimin midis burimeve njerëzore dhe tregut të punës.

Treguesit e Ndikimit:

1. Qasja në Burime (Plane Biznesi, Mjete Tregu, Njohuri Financiare):
 - Numri i studentëve që përdorin shabllone të planeve të biznesit dhe mjete të analizës së tregut.
 - Përqindja e studentëve që përfundojnë programet e trajnimit për njohuri financiare.
 - Shkalla e kënaqësisë së studentëve me burimet e ofruara (e matur përmes anketave).
2. Punëtori mbi Aftësitë e Buta:
 - Numri i punëtorëve për aftësi të buta të zhvilluara çdo vit.
 - Përqindja e pjesëmarrësve në seminar që raportojnë aftësi të përmirësuara komunikimi, punë në grup ose lidhshmëri.
 - Reagime nga punëdhënësi mbi aftësitë e buta të studentëve pas trajnimit.
3. Rrugët për Mbështetjen e Alumni-ve:
 - Numri i ish-studentëve që marrin pjesë në mundësitë e të nxëniet të vazhdueshme.
 - Numri i ish-studentëve që marrin pjesë në evente rrjetëzimi.
 - Shkalla e punësimit të ish-studentëve brenda gjashtë muajve nga përfundimi i programeve të mbështetjes.
4. Ngjarje për Ndërlidhje:
 - Numri i ngjarjeve të rrjetëzimit të organizuara çdo vit.
 - Shkalla e pjesëmarrjes së studentëve, ish-studentëve dhe profesionistëve të industrisë në rrjetëzim ngjarjeve.
 - Përqindja e pjesëmarrësve që krijojnë lidhje profesionale ose partneritete gjatë eventeve.
5. Krijimi i Platformave të Dukshmërisë:
 - Numri i mundësive të punësimit dhe stazheve të postuara në platformat e dukshmërisë.
 - Shkalla e angazhimit (p.sh., aplikimet e paraqitura, shikimet, ndërveprimet) në platformat e dukshmërisë.
 - Shkalla e kënaqësisë së punëdhënësit me procesin e rekrutimit përmes platformës.

Afati kohor:

Objekti afatmesëm (3-5 vjet)

6. Zbatimi, monitorimi dhe raportimi

6.1. Mekanizmat për zbatim

Suksesi i Strategjisë Operacionale mbështetet në krijimin e mekanizmave të qartë dhe të fuqishëm për zbatimin e saj. Këta mekanizma janë hartuar për të siguruar koherencë midis palëve të interesuara, shpërndarje efikase të burimeve dhe respektim të afateve kohore. Hapat kryesorë përfshijnë:

1. Partneritetet dhe Bashkëpunimi i Palëve të Interesuara:

- o **Partneritetet Publiko-Private (PPP):** Promovoni bashkëpunimet midis bizneseve lokale dhe rajonale për të lehtësuar të nxënit në punë (WBL) dhe stazhet, veçanërisht në sektorin agro-ushqimor. Bashkëpunimi me organizatat lokale dhe institucionet arsimore do të sigurojë zhvillimin e kurrikulës në përputhje me industrinë dhe ekspozimin praktik për studentët.
- o **Veprime afatshkurtra (1-2 vjet):** Krijimi i platformave, inicimi i partneriteteve dhe programe pilot.
- o **Veprime afatmesme (3-5 vjet):** Zgjerimi i partneriteteve, zbatimi i kurrikulave të përditësuara dhe vlerësimi i integritetit të BDS-së.
- o **Veprime afatgjata (5-10 vjet):** Institucionalizimi i ndryshimeve dhe shkallëzimi i suksesshëm iniciativave.
- o **Mbështetja qeveritare dhe e politikave:** Angazhimi i Ministrisë së Arsimit, bashkive lokale dhe shoqatave të industrisë për të përafëruar objektivat e AFP-së me objektivat ekonomike kombëtare dhe planet e zhvillimit rajonal.

2. Role dhe Përgjegjësi të Përcaktuara:

- o **Institucionet Arsimore:** Udhëheqin zhvillimin e programeve të orientuara drejt punësimit, duke përfshirë trajnimin për sipërmarrje dhe zhvillimin e biznesit dixhital.
- Partnerët e **Industriës:** Ofrojnë mentorim dhe trajnim në vend, mbi nevojat në zhvillim të industrisë.

3. Afate kohore dhe momente të strukturuar:

- o Zhvilloni një plan zbatimi me faza me objektiva afatshkurtër, afatmesëm dhe afatgjatë. Për shembull, filloni programe pilot për Shërbimet e Zhvillimit të Biznesit (BDS) në shkolla të mesme profesionale të zgjedhura brenda vitit të parë.
- Zgjeroni programet në rajone të tjera bazuar në reagime dhe rezultate.
- o Përfshirja e strategjive të zbutjes së rrezikut për të adresuar sfidat e mundshme, të tilla si niveli i ulët i rrezikut angazhimin e palëve të interesuara ose financimin e pamjaftueshëm.

6.2. Monitorimi dhe raportimi

Monitorimi dhe raportimi janë thelbësorë për ndjekjen e progresit dhe ndikimit të strategjisë. Një kornizë e strukturuar siguron transparencë, ndërhyrje në kohën e duhur dhe përmirësim të vazhdueshëm. Komponentët kryesorë përfshijnë:

1. Treguesit Kryesorë të Performancës (KPI):

- o **Angazhimi i Studentëve:** Numri i studentëve që marrin pjesë në stazhe, WBL dhe programe sipërmarrjeje.
- o **Rezultatet e Punësimit:** Shkalla e punësimit pas diplomimit dhe fillimet e bizneseve nga ish-studentët e TVET në sektorin agro-ushqimor.
- o **Mbulimi i Programit:** Përqindja e institucioneve të TVET-it që integrojnë BDS-në dhe teknologjinë dixhitale qendrat e zhvillimit të biznesit.
- o **Zhvillimi i Aftësive :** Përmirësime në kompetencat e studentëve në aftësitë e buta, ekspertizën teknike dhe aftësinë sipërmarrëse.

2. Mekanizmat e Monitorimit:

- o **Sistemet e Mbledhjes së të Dhënave:** Implementoni platforma të centralizuara për të mbledhur dhe analizuar të dhëna mbi performancën e studentëve, reagimet e punëdhënësve dhe rezultatet e programit.
- o **Vlerësime të Rregullta:** Kryeni rishikime tremujore për të identifikuar boshllëqet dhe për të zbatuar veprime korrigjuese.
- o **Reagimet e palëve të interesuara:** Organizoni punëtori dyvjeçare me palët e interesuara për të mbledhur futni dhe ndani raportet e progresit.

3. Struktura e Raportimit:

- o Përgatitni raporte vjetore të progresit që nxjerrin në pah arritjet, sfidat dhe rekomandimet.
- Institucionet arsimore: Mbledhin dhe raportojnë reagimet e studentëve.
- Ministrinë: Mbikëqyrin harmonizimin e politikave dhe shpërndarjen e burimeve.
- Sektori privat: Jepni reagime mbi rezultatet e stazhit dhe punësimit.
- o Ndani njohuritë me palët e interesuara kryesore, duke përfshirë Ministrinë e Arsimit, partnerët e industrisë dhe organizatat e komunitetit.

6.3. Vlerësimi

Vlerësimi i efektivitetit të strategjisë është thelbësor për të siguruar suksesin e saj afatgjatë dhe përputhshmërinë me nevojat në zhvillim të sektorit të TVET-it. Procesi i vlerësimit do të jetë shumëdimensional, duke përfshirë hapat e mëposhtëm:

1. Korniza e Vlerësimit:

- o Zhvilloni një kornizë të detajuar që përshkruan kriteret për sukses, siç janë punësueshmëria, shkallëzueshmëria e programit dhe kënaqësia e palëve të interesuara.
- o Vendosni bazat për secilin qëllim strategjik në fillim të zbatimit për të matur përparojë në mënyrë efektive.

2. Afati kohor i vlerësimit:

- o Kryeni vlerësime fillestare në fund të vitit të parë të zbatimit për të matur rezultate të hershme.
- o Kryeni vlerësime të ndërmjetme (p.sh., rishikime vjetore) për objektivat me afate më të shkurtra afate kohore, siç është Objektivi 5.
- o Caktoni vlerësime gjithëpërfshirëse çdo tre vjet për të informuar përshtatjet e politikave dhe riorganizimet strategjike.

3. Procesi i Vlerësimit:

- o **Analiza Sasiore:** Vlerësoni KPI-të, të tilla si shkalla e diplomimit, statistikën e punësimit dhe numri i sipërmarrjeve biznesore të iniciuara nga ish-studentët, regjistrimi i studentëve dhe numri i partneriteteve.
- o **Vështrime Cilësore:** Kryeni intervista dhe grupe fokusi me studentë, mësues dhe partnerë të industrisë për të mbledhur reagime mbi efektivitetin e programit.

4. Subjektet Përgjegjëse:

- o Caktoni përgjegjësinë një ekipi të pavarur vlerësimi të përbërë nga përfaqësues nga institucionet arsimore, organet qeveritare dhe ekspertët e industrisë.
- o Përdorni auditimet e palëve të treta për të siguruar paanshmërinë dhe besueshmërinë e gjetjeve.

Integrimi i mekanizmave të strukturuar të zbatimit, proceseve të monitorimit dhe vlerësimit ndihmon në realizimin efektiv të objektivave të sektorit të TVET-së. Duke promovuar bashkëpunimin ndërsektorial, duke përdorur njohuri të bazuara në të dhëna dhe duke përmirësuar vazhdimisht strategjinë, vendi mund të forcojë ekosistemin e tij të TVET-së dhe të adresojë nevojat e sektorit agro-ushqimor, duke rritur punësimin dhe qëndrueshmërinë ekonomike për studentët dhe zonat rurale.

7. Plani i Veprimit

Siç shpjegohet në kapitullin 4, i cili paraqet vizionin e kësaj strategjie, të gjitha sfidat, objektivat dhe veprimet e përmendura në këtë dokument synojnë të përqendrohen në **kontributin në krijimin e një sistemi gjithëpërfshirës që rrit punësimin në sektorin agro-ushqimor, duke promovuar njëkohësisht përfshirjen sociale dhe të nxënësve gjatë gjithë jetës, duke zbatuar një metodologji gjithëpërfshirëse që integron praktikën dhe mjetet inovative për të mbështetur zhvillimin e vazhdueshëm dhe funksionimin efikas të ofruesve të AAP në Shqipëri**. Prandaj, kjo strategji përqendrohet në nxitjen e bashkëpunimit midis palëve të interesuara, përmirësimin e kapaciteteve institucionale, promovimin e praktikave inovative të trajnimit, mbështetjen e mendësisë sipërmarrëse dhe lehtësimin e mundësive të të nxënësve gjatë gjithë jetës.

Objektivat strategjikë, sipas kapitullit 5, përpiqen të përmbledhin pikat kryesore të dala gjatë përgatitjes dhe hartimit të këtij dokumenti, duke përfshirë kontributet e marra nga palë të ndryshme të interesuara dhe duke u përqendruar në sfidat kryesore të identifikuar në Shqipëri.

Objektivat janë një term referimi më konkret për pritjet afatmesme që lidhen me një bashkëpunim të frytshëm midis palëve të interesuara dhe me mbështetjen e një rrjeti rajonal si ai i përfshirë në projektin *CultiVETing*. Ato i referohen si objektive të përfshira në kapitullin pesë, ashtu edhe një deklinimi më praktik të objektivit strategjik të përfshirë në nivelin e parë të Planit të Veprimit.

Lista e aktiviteteve i referohet pjesërisht atyre të listuara në kapitullin 5 dhe duhet të konsiderohet si jo shteruese, por si një pikënisje ku disa nga veprimet mund të merren në konsideratë që gjatë fazës së zbatimit të projektit *CultiVETing* dhe analizohen duke marrë parasysh burimet që duhen realizuar.

Universiteti Bujqësor i Tiranës (UBT) dhe Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR) janë pikat kryesore të referencës për mbikëqyrjen dhe koordinimin e zbatimit të veprimeve të lidhura me TVET-in të përfshira në këtë strategji operative dhe për këtë arsye Plani i Veprimit duhet të shihet si një mjet i gjallë ku mund të futen dhe përditësohen aktivitete të reja ose ndryshime në eventuale, duke përfshirë kontributin dhe mbështetjen e rrjeteve/konsorciumit shumëpalësh të interesuar të identifikuar brenda projektit *CultiVETing*.

Përditësimi i Planit të Veprimit duhet të koordinohet nga MBZHR-ja në koordinim me Ministrinë e Arsimit, duke iu referuar afateve dhe mjeteve të monitorimit të shpjeguara në kapitullin 6.

PËRMBLEDHJE NARRATIVE E NDËRHYRJES LOGJIKË	OBJEKTIVISHT I VERIFIKUESHËM TREGUESIT	MJETET E VERIFIKIM	Përgjegjës Aktor(ë)	Burimet E detyrueshme	E RËNDËSISHME SUPOZIME DHE PARAKUSHT S	KRONOLOGJIA DHE PËRAFËRSISHT BUXHETI
Qëllimi Strategjik 1: Nxitja e dialogut dhe bashkëpunimit midis aktorëve	Numri i Memorandumeve të Mirëkuptimit në në nivel qeveritar dhe donatorësh me fokus sektorin e TVET-it	Qeveritar strategji dhe dokumente Afatmesëm strategjitë e	Ministrinë, Kombëtar dhe Ndërkombëtar Agjencitë, Universitetet	Financimi për në nivel mbështetjeje dhe financim nga vizita studimore në qeveri dhe vende të tjera për më të mirët ndërkombëtarë. praktikat e	Takime të vazhdueshme vendet të tjera për organizatat	

në sektorin e AFP-së dhe Arsimit dhe Trajnimit Agro-Ushqimor	në/për industrinë agro- ushqimore Numri i dokumenteve ku sektori i TVET-it në/për industrinë agro-ushqimore përmendet	donatorë prioritarë në Shqipëria		Sektori i TVET-së në/për industria agro-ushqimore		
Qëllimi Strategjik 2: Forcimi i kapacitetit të institucioneve të AAP-së në mbështetjen e përafrimit të arsimit me nevojat e sektori agro-ushqimor	Numri i konsultimet e mbajtura nga AP dhe të tjera Institucionet e TVET-it % e buxhetit publik të shpenzuar për sektorin e AFP- së që lidhet me agro-ushqimin Numri i kombëtarëve mekanizmat e mbështetje/kontroll i zbatuar	Qeveritar strategji dhe dokumente	Ministritë, Kombëtar dhe Ndërkombëtar Agjencitë, Universitetet	Financimi për stabiliteti politik dhe vizita studimore të përshtatshme në politika të tjera për vendet e TVET-it për një zhvillim më të mirë janë të praktikat e Sektori i TVET-së në/për industria agro-ushqimore	Takime në nivel studimore të tjera për vendet e të mirë janë të siguruara.	
Qëllimi Strategjik 3: Përmirësimi i nivelit të cilësisë në ofrimin e temave të trajnitimit inovativ dhe gjithëpërfshirës	Niveli i interesit të studentë dhe mësues duke u përfshirë në ekosistemin e TVET-it me fokus në sektori i bujqësisë dhe agro-ushqimit Numri i AFP-së shkollat në Shqipëri po zbatojnë në mënyrë aktive	Ministritë e Statistikave Kombëtare,	Kombëtare, Kombëtar dhe Ndërkombëtar Agjencitë. Universitetet	Financimi për ekspertët aktivitete ndjekëse e angazhimi nga studentët dhe afatmesëm-afatgjatë Financimi për investime në arsimimi i mësuesve Financimi për marketing pozitiv	Shprehu interes dhe zihim nga studentët edukatorët	

	kurrikula të reja dhe metodologjitë			në lidhje me sektor		
Qëllimi Strategjik 4: Forcimi i integritetit të biznesit Shërbime Zhvillimi në Institucionet e TVET-it	% e nisjes së suksesshme-deri në 3 vjet pas themelimit të tyre në sektori agro-ushqimor % e nisjes së suksesshme-lart dhe ndërmarrjet e vogla dhe të mesme të menaxhuara nga ish-studentët e institucioneve të AFP-së	Ministritë e Statistikave Kombëtare,	Kombëtare, Kombëtar dhe Ndërkombëtar Agjencitë, Sektori Privat	Financim për materiale të reja mësimore, inkubatorë, staf me përvojë	Aktiv pjesëmarrjen e aktorëve të sektorit privat dhe palët e interesuara	
Qëllimi Strategjik 5: Mbështetja e Përgjeshme Mësim dhe Karrierë Zhvillimi	% e punonjësve dhe punëdhënësve që ende kanë akses në mundësitë e ndërtimit të kapaciteteve pas moshës 30 vjeç në sektorin agro-ushqimor % e informaleve kapacitetet e njohura nga sistemi i AFP-së në sektorin agro-ushqimor	Statistikat Kombëtare Donatorët dhe raportet e agjencive	Ministritë, Kombëtar dhe Ndërkombëtar Agjencitë, Sektori Privat, Universitetet	Financim për materiale të reja mësimore, programe mentorimi, mundësi arsimore afatshkurtra jashtë vendit pa kufizim moshe, staf me përvojë.	Interes dhe angazhim i shprehur nga studentët dhe edukatorët Mbështetje dhe financim i vazhdueshëm nga qeveria dhe organizatat ndërkombëtare	
Objektivi Specifik 1.1: Për të krijuar dhe forcuar platformat me shumë palë të interesuara në sektorin agro-ushqimor të TVET-së	Numri i shumë-platformat e palëve të interesuara të krijuara Frekuenca e takimeve të palëve të interesuara	Të dhënat e takimeve të platformës, pjesëmarrja në ngjarje dhe raportet nga koordinatorët e platformës	UBT, MARD, Ministritë e Arsimit, Punës, dhe Industri, TVET Institucionet e OJQ-të, Rrjetet Private	Financimi për ngjarjet, takimet dhe punëtoritë e platformës, Burimet Njerëzore për menaxhimin dhe platformës Private	Qeveria angazhim për të angazhuar shumë palë të interesuara Gatishmëria e aktorëve të sektorit privat për të marr pjesë	Afatshkurtër: Ngritja e platformës <i>Burimet e përfshira në buxhetin e projektit CultivETing</i>

	Niveli i pjesëmarrjes nga të ndryshme palët e interesuara Efektiviteti i platformës në diskutimet politike	Procesverbali i mbledhjes dhe pjesëmarrja fletë Anketa pasuese për pjesëmarrësit		Hapësirat e takimeve, pajisjet dhe komunikimi mjete		Afatgjatë: Forcimi i platformës <i>Buxheti i përafërt: afërsisht 100.000 euro për evente të vogla dhe mirëmbajtje të platformës (pika kyçe: UBT ose MARD)</i>
Objektivi Specifik 2.1: Për të rritur agro-ushqimin partneritete industriale midis aktorëve publikë dhe privatë në sektorin e TVET-së	Shuma financiare ose mbështetje materiale e ofruar nga sektori privat Numri i iniciativave të përbashkëta të ofruara nga subjektet private në bashkëpunim me Institucionet e AFP-së Kënaqësia dhe reagimet e punëdhënësit	Raportet financiare, donacionet, sponsorizimet Sondazhe nga industria dhe studentët	Sektori privat, sektori publik, TVET institucione, Kombëtar Agjencitë e akreditimit	Infrastruktura dhe burime trajnimi nga aktorë privatë dhe publikë Profesor ose profesional si mësues privat	Sektori privat gatishmëri për të investuar në trajnim dhe zhvillim Kornizat rregullatore për stazh dhe sponsorizim programe	Afatmesëm: Kontaktet dhe Memorandumi i Mirëkuptimit përgatitje me sektorin privat <i>Buxheti i përafërt: 20.000 euro/vit (100.000 euro) për stafin teknik (pika kyçe: MES-MARD dhe mundësisht individual) menaxhimi në shkolla)</i>
Objektivi Specifik 3.1: Për të rritur numrin e edukatorëve të pajisur mirë nga	Numri i edukatorëve të trajnuar në fusha të tilla si si qëndrueshmëri mjedisore,	Certifikata trajnimi Reagimet e studentëve Vlerësimet nga kolegët	TVET institucione, Ministria e Arsimit, Ministria e	Buxheti për zbatimin e trajnimit, ekspertët	Disponueshmëria e buxhetit	Afatshkurtër: Së pari kornizë kurrikulën e ofruar nga projekti CultIVETing

përditësimin dhe përmirësimin e kurrikulave të TVET-së	dixhitalizimi, aftësitë e buta, etj. Rritja e numrit të studentëve angazhime Niveli i efektivitetit të metodave të aplikuara të mësimdhënies		Bujqësia, UBT, OJQ-të		Disponueshmëria e materialeve dhe ekspertë	Afatmesëm: Përditësimet e materialit dhe pasurimi me tema të reja: <i>Buxheti i përafërt: 1 trajnim i ofruar nga CultiVETing projekt + 50.000 euro të tjera (të paktën një trajnim në nivel kombëtar) për 3 vitet në vijim pas përfundimit të projektit, pika kyçe: UBT ose MARD)</i>
Objektivi Specifik 4.1: Për të promovuar mentalitetin sipërmarrës duke filluar që nga shkollat e mesme të AFP-së dhe diploma të tjera	Numri i AFP-së shkollat që zbatojnë kurrikula sipërmarrëse Numri i studentëve pjesëmarrja në aktivitete të lidhura me sipërmarrjen Numri i studentëve startup-e	Kurrikula verifikime Raportet e shkollave Të dhënat e ish-studentëve Praktikat më të mira	TVET institucione, Ministria e Arsimit, Ministria e Bujqësisë, Sektori privat	Financim për materiale të reja mësimore, inkubatorë, staf me përvorje	Gatishmëria e Institucionet e AFP-së për të miratuar dhe përshtatur kurrikula të reja Lehtësim skemat për fillimin- ups në dispozicion	Afatmesëm: Zbatimi në shkollat e tema që lidhen me sipërmarrjen <i>Buxheti i përafërt: fillestartari i nxitjes prej të paktën 20.000 euro për shkollë (200.000 euro)</i> Afatgjatë: Monitorimi i zbatimit të

						aktivitetet dhe mbledhjen e të dhënave <i>Buxheti i përafërt: 30.000 euro për stafin teknik/ vit (gjithsej 300.000 euro) (pika kyçe: Agjencitë e akreditimeve në nivel kombëtar, Zyrat e Punës)</i>
Objektivi Specifik 5.1: Të zhvillohen platforma për mbështetjen e ish-studentëve, dukshmërinë e tregut të punës dhe mbështetje arsimore për të diplomuarit	% e studentëve që ndjek të rejat mundësitë e trainimit dhe AFP-së formale ose joformale rrugët e arsimit Numri i mundësi/mundësi lidhjet e ofruara studentëve pasi mbarojnë shkollën në sektori agro-ushqimor	Raportet e shkollave Të dhënat e ish-studentëve Sondazhet	TVET institucione, Ministria e Arsimit, Ministria e Bujqësisë, Sektori privat	Fondet për ngjarje, platforma dhe burime njerëzore	Alumni angazhimin dhe gatishmërinë për të kontribuar në rrjet Interesi i punëdhënësve për të gjetur të kualifikuar bashkëpunëtorë dhe investimi në HR sektor	Afatmesëm: Krijimi i ish-studentët e parë iniciativat dhe platformë <i>Buxheti i përafërt: 100.000 euro për stafin teknik (pika kyçe: Agjencitë e akreditimeve, Zyrat e Punës)</i> Afatgjatë: Mbledhja e të dhënave dhe i vazhdueshëm rrjetëzimi <i>Buxheti i përafërt: 30.000 euro për stafin teknik</i>

						<i>vit = total prej 300.000 eurosh (pika kyçe: Agjencitë e akreditimeve, Zyrat e Punës)</i>
Shembuj aktivitetesh						
Aktiviteti 1.1.1: Formalizimi i një platforme në nivel kombëtar për shkëmbimin e materialeve dhe informacionit mbi sektori i AFP-së agro-ushqimore	Platforma u krijua dhe operative	Protokolli i mbledhjeve, baza e të dhënave të anëtarësimit në platformë	Ministria e Bujqësia dhe Rural Zhvillimi, Ministria e Arsimit, OJQ-të, bizneset agro-ushqimore	Infrastruktura e TIK-ut, ekipi i lehtësimit	Palë e interesuar gatishmëri për të bashkëpunuar	
Aktiviteti 1.1.2: Mbështet rrjetëzimin konstant dhe ciklik (në dhe jashtë linje)	Frekuenca e përditësimeve, metrika e pjesëmarrjes aktive Numri i rrjeteve dukshëmrisë të organizuara	Raportet mujore të përditësimit, anketat e reagimeve të përdoruesve Raportet, ngjarjet e lajme, fletë pjesëmarrjeje	Platforma administratorë, përfaqësues të industrisë	Mirëmbajtje buxheti, stafi teknik	Disponueshmëria e burimeve për i vazhdueshëm operacion	
Aktiviteti 2.1.1: Ndërtimi i partneriteteve për të ofruar: stazhe, mundësi mësimi në punë, vizita studimore	Numri i partneriteteve të themeluara	Marrëveshje partneriteti, raporte të stazhit	TVET institucione, Universitete, biznese agro-ushqimore	Ekipi koordinues, stimujt e partneritetit	Gatishmëria e industrisë për të marrë pjesë Gatishmëria e mësuesit për përpjekje shtesë në mësimdhënie	

Aktiviteti 2.1.2: Aktivite avokuese mbi skemat e tutorimit, mentorimit dhe mbrojtjes/ mbështetjes së stazhit	Numri i politikave, udhëzimeve ose kornizave të propozuara ose të miratuara si rezultat i përpjekjeve të avokimit Numri i mediave artikuj, intervista ose reportazhe të gjeneruara Numri i fushatave të avokimit të kryera mbi skemat e mësimdhënies private, mentorimit dhe mbrojtjes/ mbështetjes së stazhit Përqindja e studentëve tutorët e angazhuar në formularët e reagimeve, mentorimin dhe plotësimin e stazhit mbështesin studentët, tutorët, programet si rezultat i avokimit të industrisë. Niveli i ndërgjegjësimit dhe kënaqësia e re ose e rishikuar e raportuar nga pjesëmarrësit në politika/procedura në lidhje me praktikën, aktivitetet e avokimit, mbrojtjen dhe (e matur përmes anketave të mentorimit)	Zyrtar dokumente, memorandum mirëkuptimi, Raportet e progresit ose të ndikimit mbi aktivitetet e avokimit Raportet analitike për platformat dixhitale Raportet nga ngjarjet dhe fushatat e avokimit (p.sh., axhendat, fletët e pjesëmarrjes, reagimet e pjesëmarrësve) Anketat ose palët e interesuara Dokumentacioni i mbrojtjes dhe (e programe	TVET institucione, Universitetet, Ministrinë, Donatorët	Stafi teknik	Disponueshmëria e burime	
---	--	---	--	---------------------	---------------------------------	--

Aktiviteti 3.1.1: Zhvillimi i aktiviteteve të ndërtimit të kapaciteteve për mësuesit dhe edukatorët	Numri i mësuesve rezultatet e vlerësimit të trajnuar, pas trajnimit	Fletët e pjesëmarrjes në trajnime, rezultatet e vlerësimit	Trajnimi i mësuesve organizatat, financimi Ministria e punëtorive Arsimi, Ministria e Bujqësisë dhe Rural Zhvillimi	Modulet e trajnimit, për	Edukator disponueshmëria për trajnim	
Aktiviteti 3.1.2: Zhvillimi i një metodologjie kornizë dhe materialeve të reja të përditësuara që do të referohen në institucionet publike dhe private të AFP-së	Numri i materialeve zhvilluar dhe shpërndarë	Materiali shpërndarje të dhënave, formularët e reagimeve	Kurrikulë zhvilluesit, TVET institucione	Zhvilluesit e përmbajtjes, financimin për prodhimin	Përputhja me kombëtar kurrikulë standardet	
Aktiviteti 4.1.1: Zhvillimi i moduleve të trajnimit për sipërmarrjen me fokus në fillimin dhe menaxhimin e ndërmarrjeve të vogla agro-ushqimore	Numri i moduleve të zhvilluara dhe të zbatuara	Raportet e zbatimit të moduleve, vlerësimet e studentëve	Ndërmarrësia ekspertë p, TVET edukatorët	Materiale trajnimi, trajnerë	Interesi i studentëve në sipërmarrje	
Aktiviteti 4.1.2: Ofrimi i programeve të mentorimit duke u bazuar në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme lokale të suksesshme	Numri i studentëve i mentoruar	Të dhënat e programit të mentorimit, reagimet e të mentoruarve	Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme lokale, TVET institucione	Mentorim ekipi i koordinimit të programit	Disponueshmëria e mentorë	
Aktiviteti 4.1.3: Ngritja e qendrave publike-private për të ofruar shërbime të përshtatura	Numri i operimeve qendra	Materiali shpërndarje të dhënave, reagimet	Ministria e Arsimit, Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme lokale, TVET	Infrastrukturat i dedikuar nëse qendrat nuk janë vendosur brenda	Interesi i studentëve Disponueshmëria e fondeve publike	

udhëzime dhe burime për biznesin e udhëhequr nga studentët iniciativa		formularët, të dhënat e regjistrave	institucione, Universitetet	shkollat, stafi, buxheti operativ	Gatishmëria e sektorit privat për bashkëpunim dhe ndarje të kostove	
Aktiviteti 5.1.1: Krijimi i platformave për të mundësuar studentët e AFP-së dukshmëri dhe kontakt me tregun e punës	Platforma e lançuar, numri i përdoruesve aktivë	Analitika e aplikacionit, përdoruesi anketat e reagimeve	Zhvilluesit e IT-së, Ministria e Arsimit	Ekipi i zhvillimit të aplikacioneve, buxheti promocional	Interesi i të diplomuarve në përdorimin e platformës	
Aktiviteti 5.1.2: Zbatimi i ngjarjeve të rrjetëzimit midis AP-së, sektorit privat, institucioneve arsimore, etj.	Numri i ngjarjeve mbajtur, niveli i kënaqësisë së pjesëmarrësve	Raportet e ngjarjeve, anketat e pjesëmarrësve	Ngjarje organizatorët, partnerët e industrisë, Universitetet	Buxheti i eventit, logjistika e vendit	Palë e palëve të interesuara në vazhdim bashkëpunim	

Referencat

1. Adewale, BA, Adisa, O., Ndububa, C., Olawoin, O., & Adedokun, A. (2017). Qëndrimi i nxënësve dhe mësuesve ndaj arsimit profesional në shkollat e mesme në Ota, shteti Ogun, Nigeri. INTED Procedura. <https://doi.org/10.21125/inted.2017.1062>
2. Aller, MJ V., Ferreira, C., Esteban, AR, & García, J. V. (2021). Drejt zhvillimit të qëndrueshëm në arsim: zbatimi i një sistemi të vlerësimit të mësuesve në detyrë në Shqipëri. Qëndrueshmëria, 13(16), 8739. <https://doi.org/10.3390/su13168739>
3. Beine, MA, Charness, G., & Dupuy, A. (2021). Synimet për emigrim dhe shmangia e riskut: prova shkakësore nga Shqipëria.
4. Boonsri, S., Papat, P., & Suwanjan, P. (2019). Kompetenca e studentëve të degëve të dyfishta profesionale: një analizë faktoriale konfirmuese e rendit të dytë e kompetencës profesionale në ndërmarrje. Revista Mesdhetare e Shkencave Sociale, 10(1), 105-115. <https://doi.org/10.2478/mjss-2019-0011>
5. Dimitrova, P. (2017). Studim mbi nevojat e trajnimit të vazhdueshëm profesional për punonjësit socialë në Bullgari. Revista e Inovacioneve dhe Qëndrueshmërisë, 3(2), 9-29. <https://doi.org/10.51599/is.2017.03.02.09>
6. Fondacioni Evropian i Trajnimit. (2023). Arsimit, aftësitë dhe punësimi – trendet dhe zhvillimet, f. <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-11/ETF%20CrossCountry%20Monitoring%20Raport%202023%20FINAL%20%20%281%29.pdf>
7. Bashkimi Evropian (2020). Raport. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/axhenda_e_gjelber_për_ballkanin_perëndimor_en.pdf
8. FAO (2022). Mbështetja e zhvillimit të fermerëve të vegjël. Organizata e Ushqimit dhe Bujqësisë e Shteteve të Bashkuara Kombet. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/20f52cf8-d512-49e9-8bd0-2f58a7aad578/përmbajtje>
9. Fejzulla, PE (2021). Rritja e punësimit të të rinjve në Shqipëri duke përmirësuar aftësitë përmes arsimit profesional. Revista Evropiane e Studimeve të Ekonomisë dhe Biznesit, 12. <https://doi.org/10.26417/685lur76k> 7(2),
10. Feng, Z., Wang, S., & Zheng, X. (2022). Reflektime mbi ndërtimin e elementëve kryesorë të sistemit të arsimit dhe trajnimit profesional. Revista e Kërkimeve Arsimore Bashkëkohore, 6(12), 16-22. <https://doi.org/10.26689/jcer.v6i12.4548>
11. Gëdeshi, I., & King, R. (2018). *Trendet e reja në migrimin potencial nga Shqipëria*. Friedrich Ebert Stiftung.
12. Gërdoçi, B., & Meçe, MH (2018). *Analiza e tregut dhe zinxhirit të vlerës së sektorëve të përzgjedhur për diversifikimin e ekonomisë rurale dhe fuqizimin ekonomik të grave*. Organizata e Ushqimit dhe Bujqësisë e Kombeve të Bashkuara, Budapest, Hungari. ISBN 978-92-5-130447-1; (<http://www.fao.org/3/I8909EN/i8909en.pdf>); 13. Hilpert, A. (2020). Rishikimi i Sistemit të Arsimit dhe Trajnimit Profesional të Shqipërisë; duke përfshirë një analizë krahasuese me vende të përzgjedhura nga Evropa Qendrore dhe Perëndimore dhe Rajoni i Ballkanit. Publikim i UNDP-së.
14. INSTAT (2023 c). Shqipëria në shifra 2022. www.instat.gov.al
15. INSTAT (2023.a). Baza e të dhënave statistikore, <http://databaza.instat.gov.al> (qasur për herë të fundit më 28 tetor 2024).
16. INSTAT (2023.b). Tregu i punës në Shqipëri 2023. www.instat.gov.al 17. INSTAT (2023.d). Burra dhe gra në Shqipëri 2023. <https://www.instat.gov.al/media/12598/burra-dhe-gra-2023.pdf>, www.instat.gov.al
18. Lamsal, HP dhe Bajracharya, AM (2023). Plani strategjik i sektorit Tvet, 2023-2032: një shtysë drejt suksesit. Revista e Arsimit dhe Trajnimit Teknik dhe Profesional, 17(1), 116-129. <https://doi.org/10.3126/tvet.v17i1.52429>

19. Liszka, D. dhe Walawender, P. (2021). Bashkëpunimi drejt mbështetjes së sistemeve të arsimit të dyfishtë (arsimi profesional). *Shkencat Humane dhe Sociale Shkencat Tremujor*.
<https://doi.org/10.7862/rz.2021.hss.14>
20. Marzuki, MAB, Yusof, R., Yusof, R., & Musa, K. (2022). Vlerësimi i ndarjes financiare të TVET bazuar në regjistrimin e studentëve në politeknikë dhe kolegje komunitare: një analizë paraprake. *Revista Ndërkombëtare e Kërkimeve Akademike në Arsimin dhe Zhvillimin Progresiv*, 11(2). <https://doi.org/10.6007/ijarped/v11-i2/13911>
21. MASH (2021). Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021-2026. <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2021/05/Draft-Strategjia-per-Arsimin-2021-2026-1.pdf>
22. Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (2022) Strategjia e Arsimit të Kosovës 2022-2026. <https://masht.rks-gov.net/en/education-strategy2022-2026/> 23. Muço, K., & Balliu, G. (2018). Crescita Economica e corruzione: quale impatto nei paesi balcanici? (Rritja dhe korrupsioni: Çfarë ndikimi në vendet e Ballkanit?). *Moneta e Credito*, 71(284), 297-309.
24. OECD (2023), Rezultatet e PISA 2022 (Vëllimi II): Të mësuarit gjatë – dhe nga – përçarja, PISA, OECD Botime, Paris, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>
25. OECD (2023), Rezultatet e PISA 2022 (Vëllimi I): Gjendja e të Nxënësve dhe Barazisë në Arsim, PISA, Shtëpia Botuese OECD, Paris, <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>.
26. OECD (2024), Rezultatet e PISA 2022 (Vëllimi III): Mendje Kreative, Shkolla Kreative, PISA, OECD Botime, Paris, <https://doi.org/10.1787/765ee8c2-en>
27. Pogátsnik, M. (2021). Arsimi i dyfishtë: lidhja e arsimit dhe tregut të punës. *Opus Et Educatio*, 8(3). <https://doi.org/10.3311/ope.466>.
28. Rofo, Natasha; Record, Richard James Lowden; Rossi, Isolina. (2024). *Raporti i Rregullt Ekonomik i Ballkanit Perëndimor: Rritje Frymëzuese (Anglisht)*. Raporti i Rregullt Ekonomik i Ballkanit Perëndimor; nr. 25 Uashington, Grupi i Bankës Botërore. <https://documents.worldbank.org/curated/en/099040524061582128/P5006481fb98fb0db1a9401e200293e761d>
29. Štepanović, V. dhe Artilis, AM (2020). Trajnimi i dyfishtë në Evropë: një modë politike apo një kthesë politike? *Transferimi: Rishikimi i Kërkimeve të Punës, Evropian* <https://doi.org/10.1177/1024258919898317> 26(1), 15-26.
30. Sela, E. (2016). Sfidat e arsimit profesional në Shqipëri. *Revista Shkencore Evropiane, ESJ*, 12(16), 383. <https://doi.org/10.19044/esj.2016.v12n16p383>.
31. Tripney, J., Hombrados, JG, Newman, M., Hovish, K., Brown, C., Steinka-Fry, KT & Wilkey, ED (2013). Ndërhijet në arsimin dhe trajnimin teknik dhe profesional (TVET) për të përmirësuar punësimin dhe punësimin e të rinjve në vendet me të ardhura të ulëta dhe të mesme: një rishikim sistematik. *Campbell Systematic Reviews*, 9(1), 1-171. <https://doi.org/10.4073/csr.2013.9>.
32. Vaganova, OI dhe Korostelev, AA (2021). Studimi i komponentit motivues të kompetencës teknologjike të mësuesit të trajnimit profesional. *Vektori Shkencor i Ballkanit*, 5(11). <https://doi.org/10.34671/sch.svb.2021.0501.0003>
33. Witenstein, MA dhe Iyengar, RN (2021). Një qasje nga poshtë lart për të përmirësuar aksesin e grave në arsimin dhe trajnimin teknik dhe profesional në Indi: shqyrtimi i një programi për përmirësimin e aftësive në arsimin joformal. *Rishikimi Ndërkombëtar i Arsimit*, 67(4), 475-484. <https://doi.org/10.1007/s11159-021-09890-1>
34. Zhao, H., Stoyanets, N., Cui, L., & Li, G. (2022). Strategjia e arsimit profesional që përshtatet me ndryshimet sociale dhe zhvillim ekonomik. *Revista e Inovacioneve dhe Qëndrueshmërisë*, <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.01.03> 6(1),